

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

**БЕЗПЕКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА НАТО
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (2014-2021 РР.)**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала студентка 6 курсу групи 603
Спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

Горфиняк Тетяна Віталіївна

Керівник: к.політ.н., доц. Стецюк А.В.

Рецензент: к.істор.н., доц. Яценюк Ф.С.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №3

від "13" жовтня 2021 року

зав. кафедри _____ доц. Макар В.Ю.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ	7
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І НАТО У 1990-Х – НА ПОЧАТКУ 2010-Х РР. ..	25
РОЗДІЛ 3. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ У 2014-2019 РР.	45
РОЗДІЛ 4. СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І НАТО У 2019-2021 РР. ...	62
РОЗДІЛ 5. ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У НАУКОВОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	81
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104
ДОДАТКИ	125
SUMMARY	136

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Співробітництво з міжнародними організаціями є одним із важливих компонентів зовнішньої політики України на сучасному етапі, який надає можливості для ефективного представництва на міжнародній арені та вирішення нагальних проблем.

Наразі стратегічною метою України є збереження своєї територіальної цілісності та гарантування національної безпеки. І розвиток конструктивного діалогу з Організацією Північноатлантичного договору сприяє реалізації цієї мети. Співпрацюючи з НАТО, Україна спроможна значно підвищити свою обороноздатність, забезпечення та майстерність військовослужбовців. А це, в свою чергу, позитивно позначається на здатності України гарантувати свою національну безпеку.

Раніше Україна, оголосивши свій європейський вибір, першочергово прагнула європейської інтеграції – вступу до Європейського Союзу. Це зумовлювалося природнім прагненням більшості населення до європейського рівня життя. Натомість євроатлантична інтеграція здебільшого не вважалася пріоритетною самоціллю: вступ до НАТО розглядався як допоміжний інструмент, етап на шляху вступу до ЄС. Адже, вважалось, Україні не загрожувала агресія сусідів. Діав Будапештський меморандум, Україна сама виступала контрибутором міжнародної безпеки через участь у миротворчих операціях ООН тощо. Та події 2014-го року розвіяли ці ілюзії. Тривала агресія Російської Федерації проти України, її гібридні форми наочно продемонстрували необхідність безпекової співпраці Києва з державами та безпековими структурами Заходу.

Оголошення ж Україною про припинення політики позаблоковості не лише розширило можливості пошуку підтримки з боку Північноатлантичного Альянсу, а й, у перспективі, поставило на порядок денний питання про євроатлантичну інтеграцію України. Тому питання співробітництва України і НАТО наразі є дуже важливими. А необхідність реформування безпекового сектору нашої держави в цілому та Збройних Сил

України зокрема наразі є не просто одним з засобів досягнення членства в НАТО. І реформи, і євроатлантична інтеграція є запорукою реалізації базових потреб і національних інтересів України. Адже безпека, як стан відсутності загроз або здатність нейтралізувати їх, дає можливість повноцінного розвитку української державності.

Означені аспекти і визначають актуальність вивчення проблем безпекової співпраці України з Організацією Північноатлантичного Договору, а також пов'язаних з ними питань.

Мета дипломної роботи – комплексне дослідження передумов, поступу, стану та перспектив безпекового співробітництва України і Організації Північноатлантичного договору на сучасному етапі – в умовах гібридної агресії Російської Федерації у 2014-2021 рр.

Означена мета визначає наступні **завдання дослідження**:

- Розкрити природу безпекового співробітництва України та НАТО, визначити його періодизацію та охарактеризувати джерельну базу проблеми;
- встановити особливості становлення та розвитку відносин України і НАТО у 1990-х – на початку 2010-х рр.;
- проаналізувати інтенсифікацію та поглиблення безпекової співпраці України і Організації Північноатлантичного договору в 2014-2019 рр.;
- охарактеризувати співробітництво України і НАТО у 2019-2021 рр.;
- розкрити головні проблеми євроатлантичної інтеграції України у науковому та політичному дискурсі.

Об'єктом дипломного дослідження є зовнішня політика України в сучасній системі міжнародних відносин.

Предмет дослідження – безпекове співробітництво України та Організації Північноатлантичного договору.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1991-2021 рр. Для розкриття передумов сучасного співробітництва України та НАТО здійснено історичний екскурс у добу «становлення» їх відносин (1991-2013 рр.). 2014-2021 рр. є періодом сучасної безпекової співпраці України та НАТО. Він розглядається від початку збройної агресії Російської Федерації проти

України, яка наочно продемонструвала доцільність євроатлантичної інтеграції України, і проаналізований до засідання Північноатлантичної ради у Ризі 30 листопада – 1 грудня 2021 р.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі мети та завдань було використано ряд загальнонаукових та спеціальних методів. Методологія дослідження базується на методологічному синтезі, що включає в себе діалектичний підхід, системний, історичний, порівняльний, описовий і інші методи.

Як головний застосовується діалектичний підхід, який базується на принципі системного аналізу досліджуваних у роботі явищ як взаємозалежних процесів (зокрема європейська і євроатлантична інтеграція, проголошена Україною взаємно впливали на темпи її поступу до Європи, що викликало суперечливі оцінки Кремля і його перешкоди, тиск на ЕС і НАТО), що дозволяє отримувати найбільш достовірні, відповідні об'єктивній дійсності знання.

Системний метод дозволив розглядати безпекове співробітництво України та НАТО як взаємовигідну співпрацю зацікавлених сторін на внутрішньо державному, регіональному та глобальному рівнях. При цьому поняття безпекового співробітництва включає в себе вузьке та широке розуміння. Перше включає в себе співпрацю оборонних інституцій та збройних сил партнерів для опору традиційним (військовим) загрозам. Друге – їх комплексну співпрацю для нейтралізації усього комплексу традиційних та асиметричних загроз (останні ототожнюють з міжнародним тероризмом, загрозою порушення режиму нерозповсюдження зброї масового знищення, кібератаками тощо), нових викликів і загроз для міжнародного миру і безпеки.

Історичний підхід використаний для хронологічної фіксації політичних подій і фактів співпраці Києва та Брюсселя, їх дослідження в тимчасовому і динамічному розвитку, виявлення зв'язку минулого, сьогодення і майбутнього. Саме принцип історизму обумовив винесення передумов сучасної співпраці України та НАТО в окремий, другий, розділ дослідження.

За допомогою порівняльного методу були з'ясовані спільні та відмінні риси у підходах партнерів до проблем безпеки, формування та реалізації відповідних політик, програм тощо.

Використання описового методу дало можливість детально розглянути передумови і стан безпекової співпраці України та НАТО в різні періоди, виявити загальні тенденції та закономірності у розвитку взаємин Києва та Брюсселя.

Також у роботі були використані інституційний метод та контент-аналіз.

Інституційний метод відкрив можливості для вивчення впливу інституцій та провідних політиків, політичних партій та військових на формування курсу та реалізацію пріоритетних напрямків співпраці України і НАТО.

Контент-аналіз дозволив визначити семантичне навантаження і головні акценти документів Україна–НАТО, промов політичних діячів і думок окремих авторів та науковців, Планів і Програм урядів 2018-2021 рр., а також звітів урядів за 2010 і 2020 роки; систематизувати та інтерпретувати отримані результати для подальшої аналітики та використання у науковому дослідженні.

Структура дослідження. Дана робота складається з вступу, п'яťох розділів, висновків (разом 101 сторінка), списку використаних джерел, додатків та анотації англійською мовою. Список використаних джерел складається з 215 праць. Загальний обсяг дослідження складає 139 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ

При розгляді безпекового співробітництва України та НАТО спробуємо першочергово розібратися щодо змісту самого поняття «безпекове співробітництво», спробуємо встановити періодизацію співпраці України з НАТО та розкрити джерела і охарактеризувати стан наукової розробки євроатлантичної інтеграції України.

Апріорі «безпека» – це стан відсутності загроз. У вузькому розумінні під безпекою розуміють захищеність від агресії або можливість дати їй відсіч. Але є й широкє, комплексне розуміння цього явища. На думку чернівецького дослідника С.Федуняка, з концептуального погляду безпека – це «складне комплексне явище, що поділяється на тематичні компоненти (політичний, військовий, екологічний, економічний, культурний тощо), за характером середовища (колективна безпека, корпоративна безпека, всеосяжна безпека, співтовариство безпеки і ін)»¹.

За характером середовища безпеку поділяють на національну та міжнародну. «Міжнародна безпека – це такий стан системи, при якому гарантується зовнішня складова національної безпеки кожної держави, а також практично виключається загроза війн і воєнних конфліктів у процесі вирішення міжнародних та регіональних суперечностей»².

Фонд міжнародної безпеки ЮНЕСКО трактує національну безпеку як стан суспільства, коли «сукупність державних та суспільних гарантій забезпечує його стійкий розвиток, захист базових інтересів нації, джерел його духовного і матеріального благополуччя від зовнішньої та внутрішньої загрози»³. А Закон «Про національну безпеку України» дає наступне визначення національній безпеці нашої держави: «Національна безпека

¹ Федуняк С. Г. Політичний вимір системи безпеки євроатлантичного простору і нових незалежних держав : автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.04. Київ, 2006. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/164880>.

² Там само.

³ Дем'янчук Ю. На шляху до НАТО: сучасні виклики та перспективи реалізації політики безпеки // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2019. Випуск 46. С. 44.

України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз»¹. Водночас українські науковці традиційно включають до видів національної безпеки суспільну безпеку; військову безпеку; політичну безпеку; економічну безпеку; інформаційну безпеку. Окремо виділяють безпеку особистості, демографічну, енергетичну, техногенну, та інші види і форми безпеки².

У цьому контексті розуміємо «безпекове співробітництво» як співпрацю сторін, яка спрямована на нейтралізацію та/або усунення потенційних та реальних загроз як національній, так і міжнародній безпеці. І в цьому контексті вбачаємо у співробітництві України з НАТО (незалежно від поточних цілей та кінцевої мети цієї співпраці) саме безпекову співпрацю як у вузькому, так і в широкому підході до розуміння безпеки. Оскільки з першого дня свого існування принципами діяльності Північноатлантичного Альянсу проголошено прагнення суверенних держав до миру, захисту свободи, сприяння стабільності і добробуту, мирного розв'язання суперечок, збереження цивілізації, що заснована на ідеалах демократії, свободи особистості і верховенства права. Сам Альянс, відповідно до статті 51 Статуту ООН, створено з метою колективної оборони його членів³, а основним принципом НАТО є «система колективної безпеки усіх членів» НАТО⁴.

При цьому, співпрацюючи з НАТО у 1990-2000-х роках Україна виступала на лише споживачем (отримуючи різноманітні форми допомоги), а й контрибутором безпеки – через участь у миротворчих операціях тощо. Тому стосунки України з НАТО, з огляду на їх взаємовигідність, тлумачимо як «співробітництво».

¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.07.2018 р. № 2469-VIII // Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

² Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики // Вибрані наукові праці. Київ : НІСД, 2017. 527 с.; Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України // Наука і оборона. 2012. № 1. С. 18-24; Горбулін В. П. Україна в глобальних вимірах сучасного світу // Вісник Національної академії наук України. 2017. http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/academicain_Horbulin_report_june2017_Ukraine_global_politics.pdf.

³ Public Diplomacy Division NATO. Division Diplomatie publique OTAN 1110 Bruxelles, Belgique, 2017. P. 83.

⁴ Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.

Інтерес НАТО до співробітництва з Україною, як це відображено в стратегічних документах НАТО, зумовлюється:

- в 1990-х роках – турботою за стабільність в регіоні Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) (Римська декларація 1991 р.)¹;
- після 1999 р. – безпосереднім сусідством держав ЦСЄ з Україною (Стратегічна концепція 1999 р.)²;
- після 2014 р. – зменшенням рівня стабільності та стану безпеки в ЦСЄ, на фоні якої опір України російській агресії відіграє ключову стабілізуючу роль для євроатлантичної та європейської систем безпеки (Стратегічні концепції 2010 і 2022 рр.)³.

Сьогодні Україна правомірно очікує, що завдяки співпраці з НАТО в рамках партнерства, а в перспективі – повноправного членства, полегшиться протистояння потенційним та реальним загрозам національній безпеці. Стратегія національної безпеки України 2020 р. визначає загрози національній безпеці нашої держави, способи протидії їм та необхідні для цього заходи і ресурси. Згідно ст. 39 найбільш актуальними питаннями національної безпеки є:

- (1) визначення російської загрози «джерелом довгострокових системних загроз національній безпеці України»;
- (2) окупація Криму та агресія РФ на території Донецької й Луганської областей;

¹ Римская декларация сессии Совета НАТО о мире и сотрудничестве (Рим, 7 - 8 ноября 1991 года) // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_011#Text.

The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council. 07 Nov. 1991 - 08 Nov. 1991 // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23847.htm.

² Стратегічна Концепція Альянсу Затверджена главами держав і урядів, які взяли участь в засіданні Північноатлантичної ради у Вашингтоні (Федеральний округ Колумбія) 23-24 квітня 1999 року // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_27433.htm.

³ Strategic Concepts // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_56626.htm?selectedLocale=en; NATO 2022. Strategic concept // North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/>.

(3) постійна напруженість на лініях розмежування з тимчасово окупованими РФ територіями, небезпека розширення масштабів «гібридної війни» ескалації збройної агресії РФ проти України¹.

Відповідно, Стратегія національної безпеки України дає орієнтири на пріоритетні способи нейтралізації та протидії російському чинникові і військовій загрозі РФ (ст. 40): «посилення оборонних і безпекових спроможностей, зміцнення міжнародної підтримки України та ефективного використання міжнародної допомоги, а також збереження консолідованого міжнародного політичного, економічного та правового тиску на агресора»².

Отже, першочергова потреба «посилення оборонних і безпекових спроможностей» визначена в безпосередній ув'язці з необхідністю «зміцнення міжнародної підтримки України та ефективного використання міжнародної допомоги». З огляду на закріпленій у Конституції України намір держави стати членом НАТО і ЄС, потенціал безпекового партнерства з НАТО розглядається нарівні зі співробітництвом з іншими ключовими партнерами України, а саме з США та ЄС, як один із варіантів залучення міжнародної підтримки³.

Працівники Національного інституту стратегічних досліджень, який тривалий час працює над питанням вирішення проблем національної безпеки, підвели чітку наукову теорію під завдання нацбезпеки, визнаючи національні цінності як основу безпекової політики⁴. Згідно з оцінкою академіка В. Горбуліна, Україна у глобальній владно-силовій ієрархії – «піраміді», очолюваній Сполученими Штатами, яку підтримує потенціал усього Заходу, перебувала і продовжує перебувати десь ближче до основи⁵. Отже, серед держав Європи саме Україна останніми роками опинилася у

¹ Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» №392 від 14 вересня 2020 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

² Там само.

³ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 4-5.

⁴ Горбулін В. П. Україна в глобальних вимірах сучасного світу // Вісник Національної академії наук України. 2017. http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/academicain_Horbulin_report_june2017_Ukraine_global_politics.pdf.

⁵ Там само; Горбулін В. П. Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Київ : НІСД, 2010. 288 с.

такому становищі, коли стан національної безпеки нашої держави проявив себе як незадовільний, як такий, що потребує суттєвих реформ у сфері безпеки, її різних видів. Такий невисокий статус, як зауважують О. Власюк та С. Кононенко, «компенсується важливим геополітичним розташуванням». «Останнє, – наголошують дослідники, – слід вважати як джерелом проблем (оскільки перетворює Українську державу на ласий шматок для імперських зазіхань), так і джерелом переваг (адже геополітичне розташування може бути конвертоване в ефективну зовнішню політику)»¹. Це дає змогу Україні вирішити окремі безпекові питання за активної допомоги держав «ієрархічної гори», передусім за сприяння Сполучених Штатів Америки, інших держав НАТО.

У цьому контексті необхідно зауважити, що завдання поглиблення безпекового партнерства з ЄС жодним чином не повинно розглядатись як альтернатива стратегічному курсу України на вступ до НАТО. Якщо ж згадати, що з 30 членів НАТО та 27 членів ЄС 21 європейська держава поєднує членство в обох організаціях, то єроатлантична і європейська інтеграція є неконкурентними та взаємодоповнюваними напрямками зовнішньої політики України. Оскільки НАТО є найбільш потужним міжнародним безпековим союзом з огляду на членство в ньому держав не лише Європи, а й Північної Америки та Азії. При цьому Альянс опирається на оборонний потенціал США², які визнані стратегічним партнером України.

НАТО надає своїм членам вищі гарантії захисту від збройного нападу ЄС. По-перше через положення ст. 5 Вашингтонського договору³. По-друге – через те, що Альянс у військовому плані потужніший за ЄС, з огляду на потенціал США, Канади, Великої Британії, Туреччини, а також стратегічне розташування Норвегії, Ісландії, Чоногорії, Македонії та Албанії. Більше

¹ Власюк О. С. Кононенко С.В. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни. Київ : НІСД, 2017. С. 8-9.

² Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 5.

³ «Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони ... одразу здійснили, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили». – Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.

того, на думку українських і зарубіжних експертів вихід Великої Британії з ЄС негативно вплинув на його військові спроможності і на перспективи військової інтеграції. Навтомість для України, яка має статус «особливого» партнера НАТО, виходячи з Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО 1997р., існує механізм безпекових зобов'язань. Так стаття 15 Хартії передбачає «проведення спільних консультацій в будь-якому випадку, коли Україна вбачатиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці»¹.

Розставляючи пріоритети у сфері міжнародного військового та військово-технічного співробітництва, Україні слід усвідомлювати розмежування повноважень НАТО, ЄС і країн-членів. Очевидно, НАТО і США слід вважати пріоритетними військовими партнерами, особливо в контексті військової допомоги Альянсу і його країн-членів². Співробітництво з ЄС у рамках його Спільної політики безпеки і оборони стосується переважно «м'яких» напрямів: цивільні та поліцейські операції, або миротворчі операції згідно з Статутом ООН тощо³.

Така ситуація веде до висновків про доцільність поглиблення відносин та безпекового співробітництва з НАТО, приєднання до цієї системи колективної безпеки, оскільки «позаблоковий» статус себе дискредитував у 2014-2015 рр. Втрата Україною частини своєї території, агресія Москви, гібридна війна і реальні «котли», енергетичний і ядерний шантаж Кремля – це серйозний виклик усім іншим сусідам Російської Федерації, багатьом країнам Європи, це виклик глобальній, безпеці усього світу, який і доводить доцільність євроатлантичної інтеграції України. Саму ж євроатлантичну інтеграцію України розуміємо як послідовний процес розбудови відносин з метою вступу до НАТО, членство у якому сприятиме дедалі більшому

¹ Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору (9 липня 1997 р., м. Мадрид) // Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_002.

² Зброю Україні може надати не НАТО, а союзники – Генсек. // Українські національні новини. 5 лютого 2015 р. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1434451-zbroyu-ukrayini-mozhe-nadati-ne-nato-a-soyuzniki-gensek>

³ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. С. 43.

поглибленню взаємодії з іншими державами-членами відповідно до нових викликів національній і міжнародній безпеці.

Отже із початку 1990-х рр. Україна має тривалу історію відносин з НАТО, і їх значущість не тільки не послаблюється, а навпаки, зростає. Тому доречним буде зупинитися на аналізі періодизацій взаємин України з НАТО.

Вважаємо за доцільне першою згадати періодизацію чернівецького міжнародника та юриста М.Павлюка, створену 2009 р. До того часу відносини України на НАТО вже пройшли солідний шлях. Дослідник періодизує їх наступним чином:

- Етап становлення відносин 1991 – 1996 рр.
- Етап формування особливого партнерства між Україною й НАТО 1996 – 2002 рр.
- Етап активізації партнерських відносин України з НАТО 2002 – 2005 рр.
- Етап інтенсифікації діалогу з НАТО, статус ПДЧ-апліканта з 2005 р.¹

У 2020 р. історики Л.Алексієвець і М.Алексієвець запропонували іншу періодизацію:

- перший етап, 1991-1997 рр. – підготовчо-початковий (розбудова нормативно-правових та інституційних осередків, здійснення візитів і проведення консультацій);
- другий етап, 1998-2000 рр. – продовження політичного діалогу, пошук нових форм та шляхів співпраці межах Ради євроатлантичного партнерства;
- третій етап, 2001-2004 рр. – змінна інтенсивність політичних контактів, прагматичність наповнення конкретним змістом у рамках Хартії про особливе партнерство, динаміка за висхідним шляхом до середини 2004 р., коли поступ до НАТО було згорнуто;
- четвертий етап, 2004-2009 рр. – активізація, посилення і прискорення інтеграції України з Альянсом, особливо в межах інтенсифікованого політичного діалогу з питань набуття членства в НАТО, започаткованого 21

¹ Павлюк М. Відносини Україна–НАТО у контексті міжнародних угод // Держава і право. 2009. Випуск 44. С. 627-628.

квітня 2005 р.;

- п'ятий етап, 2010-2019 рр. – послаблення політичного діалогу України з Альянсом за часів президентства В.Януковича і значне поживлення після обрання 2014 р. президентом України П.Порошенка¹.

Науковці зауважують, що «хронологічно означені періоди окреслено схематично, оскільки історико-політичні події трансформації відносин Україна–НАТО впродовж окресленого часу виступають пізніше або раніше на кілька років». А основні засади створення авторської концепції і даної періодизації Л. і М. Алексієвець «визначив перебіг внутрішньо- та зовнішньополітичних процесів у 1991-2019 рр.»².

Зі схожою періодизацією взаємин України і НАТО 1990-х років виступають історики Мелешенко Т. і Волошин І., які умовно виокремлюють наступні періоди: «романтичний» (1990–1994 рр.), коли Україна налагоджувала дипломатичні стосунки, утверджувала міжнародну суб'єктність; «досягнень і сподівань» (1994–1997 рр.), коли було укладено низку угод про партнерство та співробітництво; «втоми й розчарування» (1998–2000 рр.) – активізація внутрішньополітичних проблем, курс на «економізацію» зовнішньої політики та пріоритетність багатовекторності. При цьому вказані дослідники не виокремлюють періоди 2000-2021 рр.³.

Натомість юрист В. Гомонай періодизує відносини України та НАТО в контексті руху нашої держави до членства в Альянсі. Встановивши, що до 1997 р. членство України в НАТО не було пріоритетом зовнішньої політики та національної безпеки, дослідник виділив такі основні особливості формування курсу України на набуття повноправного членства України в НАТО та етапи його реалізації:

1) 1997 р. – відхід від концепції блоковості, визначення засад співпраці України та НАТО;

¹ Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр.: історичний аспект // Український історичний журнал. 2020. № 1. С. 129-130.

² Там само.

³ Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції // Український історичний журнал. 2021. Число 4. С. 108.

- 2) 2003 р. – проголошення поглиблення співпраці з НАТО з метою набуття членства України в ній;
- 3) 2007 р. – приєднання України до європейської та євроатлантичної систем безпеки, з метою формування умов для вступу України в НАТО;
- 4) 2008 р. – підтримка заявки України на приєднання до Плану дій щодо членства в НАТО;
- 5) 2012 р. – внесення змін до Стратегії національної безпеки України (виключення положення про вступ до НАТО; включення положення про конструктивне партнерство України та НАТО);
- 6) 2014 р. – відмова України від здійснення політики позаблоковості, поглиблення співпраці з НАТО з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в цій організації;
- 7) 2015 р. – ухвалення Стратегія національної безпеки України, визначення мети – набуття членства України в НАТО;
- 8) 2017 р. – визначення членства України в НАТО стратегічним пріоритетом національної зовнішньої і безпекової політики;
- 9) 2019 р. – закріплення в Конституції України стратегічного курсу на набуття Україною повноправного членства в НАТО¹.

Ми не будемо вдаватися в поглиблений аналіз запропонованих та інших періодизацій оскільки наочні значні відмінності між роками їх створення, науковим підходами (політологічний, історичний, юридичний), предметом та часом періодизування. Зазначимо лише що існує ще один критерій періодизування взаємин України та НАТО, який сутнісно відділяє їх «історію взаємин» від «сучасного співробітництва». Маємо на увазі характер взаємин і співпраці Україна–НАТО за ознакою «споживання» безпеки. І вважаємо вододілом 2014 рік, до якого Україна виступала головним чином контрибутором безпеки, надаючи відповідні «послуги» участю у миротворчості ООН і операціях НАТО тощо. З 2014 року Україна, зазнавши і опираючись російській агресії, у відносинах з НАТО з одного боку

¹ Гомонай В. Конституційно-правове забезпечення набуття Україною повноправного членства в Організації Північноатлантичного Договору // Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2020. № 4. С. 18, 21.

продовжила «контрибуторську» діяльність (та й сам опір агресії за своєю природою був «контрибуторським», оскільки Україна не допустила руху агресора на захід). Але з іншого – Україна перетворюється на «реципієнта» – «споживача безпекових послуг» НАТО і його країн-членів (у різних формах) які доповнюють її власний опір російській агресії.

У цьому контексті принцип історизму, який вимагає розглядати події крізь призму передумови-причини-перебіг-наслідки-значення, зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу взаємин Україна–НАТО 1991-2013 рр. як платформи сучасного співробітництва – а саме як попереднього, історичного етапу «становлення». В ньому, як і сучасний період (2014-2021 рр.) критерієм для визначення підперіодів може виступати характер взаємин Україна–НАТО за формою взаємодії на шляху до членства: партнер (1994), особливий партнер (1997), ПДЧ-аплікант (2008) аспірант (2018), партнер з розширеними можливостями (2020).

Ще одним критерієм для періодизування головним чином сучасних (2014-2021 рр.) відносин Україна–НАТО можна вважати президентські каденції (з огляду на практично одночасні вибори Президента і до Верховної Ради у 2019 р. та їх результати). Нами було обрано останній критерій. З огляду на це увесь час взаємин України з НАТО (1991 – 2021 рр.) можемо умовно поділити на етапи за періодами президентських каденцій (адже кожен з президент йшов на вибори з певною зовнішньополітичною програмою, яку потім реалізовував): становлення (Л.Кравчук); поглиблення (Л.Кучма, I каденція); ситуативний (Л.Кучма, II каденція); інтеграційний (В.Ющенко); зворотний (В.Янукович); інтенсифікації (П.Порошенко), інерції (В.Зеленський). Запропоновані назви-характеристики періодів є авторськими і характеризують характер-цілі-природу-темпи відносин України з Альянсом.

Документальну базу дипломної роботи складає широке коло українських та зарубіжних джерел.

Офіційні українські документи, що стосуються взаємин України з НАТО, вибрано головним чином з вебсайтів:

- Верховної Ради України (двосторонні договори (51 документ у рубриці

«Міжнародні видавники – НАТО»), Конституція України, закони і постанови, стратегії тощо у різних редакціях);

- Президента України (Укази Президента України, стратегії, офіційні повідомлення про візити і зустрічі, комюніке тощо);

- Кабінету Міністрів України (Постанови, програми і звіти діяльності уряду, офіційні повідомлення тощо).

- Міністерства закордонних справ України (Документи, офіційні повідомлення і тематичні сторінки¹)

У всьому масиві нормативно-правових документів, що регламентують двостороннє співробітництво України і НАТО, дослідниця Т.Грачевська виділяє наступні групи: 1. Основоположні документи, які визначають зміст, характер та принципи співробітництва України та НАТО; 2. Документи, які визначають принципи участі України у проведенні миротворчих місій, військових навчань, організованих НАТО; 3. Індивідуальні програми партнерства Україна–НАТО (формується щорічно); 4. Угоди, які передбачають надання допомоги та сприяння НАТО Україні у військовій сфері, в оборонно-технічному співробітництві, в процесі медичної реабілітації українських військових; 5. Угоди, які визначають особливості функціонування представників та установ НАТО на території України; 6. Національні юридичні акти, які видаються державними органами влади України й присвячені питанням євроатлантичного співробітництва².

Використані закордонні джерела здебільшого розміщені на офіційному сайті Організації Північноатлантичного договору. Він містить не лише велику кількість офіційних документів (зокрема вищезгадані Стратегії НАТО), але й велику кількість офіційних повідомлень про основні віхи відносин та напрямки співпраці України з НАТО³, найновішу інформацію

¹ На жаль окремі тематичні сторінки не оновлюються з 2019 р., наприклад: // Україна - НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua>.

² Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього співробітництва України і НАТО // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки, 2017. С43

³ Відносини з Україною // Організація Північноатлантичного договору. Last updated 01-Dec-2020. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm

про різні форми допомоги Україні, яку надає НАТО Україні¹ тощо.

Використано також брошури і публікації Центру інформації та документації НАТО в Україні, або різних інституцій і фондів за його сприяння. Наприклад видана у вересні 2018 р. «Допомога НАТО Україні», де описується допомога Україні, яку надає НАТО Україні через різні програми (12) і цільові фонди (8), їх бюджет, контрибуторів, зміст².

Важливим джерелом інформації про поточний перебіг діалогу Україна-НАТО, особливо в контексті опору російській агресії, є матеріали преси та інформаційних агентств – Європейської правди та Дойче Велле (Deutsche Welle).

В українській політичній, історичній та інших науках інтерес до вивчення різноманітних аспектів діяльності НАТО, і особливо відносин України з НАТО, виправданий і природний. Літературу з проблеми умовно можна поділити на дві групи: дослідження до 2014 р, що стосуються історії взаємин України і НАТО, та після 2014 р. р., які стосуються сучасного співробітництва України та Альянсу. Їх розгляд за хронологічним і проблемним принципом доцільний, оскільки в різні періоди оцінка характеру та цілей взаємин України з НАТО різнилися.

У перший період дослідження проблеми, що тривав до 2014 р., була досить популярна і часто вживана теза, що відносини Україна–НАТО мають свою власну історію, яка побудована на принципах партнерства, взаєморозуміння та довіри з метою об'єднання спільних зусиль для створення сучасної системи міжнародної безпеки. Ця думка підтверджувалася тим, що «Україна навіть ще не будучи формально членом НАТО вже є одним з найбільших контрибуторів безпеки на європейському континенті, адже Україна – єдина країна не член цієї організації, яка бере участь у всіх миротворчих і антитерористичних операціях Альянсу»³.

¹ Relations with Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021 URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm

² Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. 2018. Київ, 2018. 12 с.

³ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики позаблоковості // Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей. Чернівці: Технодрук, 2014. Т. 27-28. С. 89.

Означене уявлення характерне як для загальних праць з зовнішньої політики України, так і для спеціальних досліджень, присвячених розвитку відносин Україна–НАТО – їх формування і трансформації відповідно до сучасних викликів (І.Тодоров¹), партнерства задля спільного зміцнення безпеки на Європейському континенті і в світі в цілому (О.Соскін²), можливостей вступу України до НАТО як сходинки для вступу в ЄС (І.Грицяк) тощо.

Із ухваленням у липні 2010 р. нового законодавства та запровадженням позаблоковості Україна постала у новій, доволі непростій ситуації. На думку проф. С. Федуняка «без перебільшення Україна займає унікальне місце в постбіполярній системі, оскільки важко знайти приклад у міжнародній історії, коли країна з такими суттєвими економічними та геополітичними параметрами водночас свідомо залишається поза існуючими системами безпеки»³. Досить ґрунтовно сутність позаблокового статусу та наслідки його проголошення для України аналізуються у роботах А. Зленка⁴, О.Александрова⁵, І.Тодорова⁶ та ін.⁷.

Питання проголошення позаблоковості, на думку відомого дипломата А. Зленка, «слід співставляти із незвичайним, адаптованим нейтралітетом, який має право на існування в сучасному світі ... може використовуватися новоствореними державами, яким потрібен час, аби визначитися з власними орієнтирами в зовнішній політиці, владнати внутрішні справи»⁸. У контексті

¹ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України та НАТО // *Ї: Незалежний культурологічний часопис*. 2014. Число 77. URL: http://www.ji.lviv.ua/n77texts/Zasady_spivrobitnytva.htm.

² Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива. За загальною ред. О. І. Соскіна. Київ : Видавництво “Інститут трансформації суспільства”, 2007. 336 с.

³ Федуняк С. Європейська інтеграція України в контексті позаблокової зовнішньої політики // *Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування*. № 2. квітень-червень. 2013. С. 34-36.

⁴ Зленко А. Нейтралітет чи позаблоковість: чи це в інтересах України? // *Віче*. 2009. № 9. URL: <http://www.viche.info/journal/1418/>.

⁵ Александров О. Реалії і перспективи співробітництва України з НАТО в умовах політики позаблоковості // *Національна безпека і оборона*. 2012. № 2-3. С. 34-38.

Александров О. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2011. 56 с.

⁶ Тодоров І. Трансформація взаємин Україна–НАТО у контексті позаблоковості // *Вісник Громадської ліги Україна–НАТО*. 2012.

⁷ Див. наприклад: Гончаренко О. М. Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України // *Наука і оборона*. 2012. № 1. С. 18-24; Poltoratskyu O. NATO-Ukraine Relations Dynamics // *Зовнішні справи*. 2012. № 12. С. 32-35.

⁸ Зленко А. Нейтралітет чи позаблоковість: чи це в інтересах України? // *Віче*. 2009. № 9. URL: <http://www.viche.info/journal/1418/>.

такої постановки питання, чернівецький дослідник М.Павлюк неодноразово критикував відсутність термінологічної чіткості згадуваного закону, а саме що на відміну від терміна «нейтралітет», поняття «позаблоковий статус» не має чіткого тлумачення у нормах міжнародного права¹. За спостереженням дніпропетровського дослідника О. Їжака «у європейській і північноамериканській політичній літературі та військових словниках термін «позаблоковий» майже не використовується і розглядається як один із синонімів для термінів «неприєднаний» і «нейтральний»². На думку згадуваного М.Павлюка, дана позиція також співставляється з думкою про «позаблоковий статус для внутрішнього вжитку, а також, певною мірою, як роз'яснювальний чинник в україно-російських відносинах. І саме головне, Україна як суверенна держава має право бути як позаблоковою країною, так і у перспективі вступати у будь-який воєнно-політичний альянс»³. А проголошення позаблокового статусу, на думку О. Деменка, диктувалося не стільки національними інтересами України, скільки «зовнішніми умовами боротьби між євразійством і євроатлантизмом»⁴.

Ряд загальних проблем відносин, а також особливості взаємин України з НАТО розкрито в дослідженнях науковців Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича – С.Федуняка⁵, М.Павлюка⁶ і Л.Коврик-

¹ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики позаблоковості // Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей. Чернівці: Технодрук, 2014. Т. 27-28. С. 89

² Їжак О. Про позаблоковість без ілюзій // Дзеркало тижня. 2010. № 17 (797). 30 квітня. С. 5.

³ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої ... С. 89.

⁴ Деменко О. Позаблоковий статус України: реалії та перспективи // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Київ, 2010. Вип. 20. С. 310.

⁵ Федуняк С. Від Праги до Стамбула: динаміка відносин України і НАТО // Буковинський журнал. 2004. № 3-4. С. 65; Федуняк С. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі: Формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці : Рута, 2005. 334 с.; Федуняк С. Європейська інтеграція України в контексті позаблокової зовнішньої політики // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. № 2. квітень-червень. 2013. С. 34-36.

⁶ Павлюк М. Україна–НАТО: правовий аспект /М.Павлюк //Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2008. №4. С. 41-42; Україна–НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В. Чернівці, 2008. 38 с. URL: <https://nadoest.com/ukrayina--nato-vid-znajomstva-do-rovnochinno-go-chlenstva>; Павлюк М. Відносини Україна–НАТО у контексті міжнародних угод // Держава і право. 2009. Випуск 44. С. 626-632.

Токар¹, Ю.Макара, В.Макара та Н.Ротар², В. Бурдяк і І.Мороза³, Ю. Макара та С. Федуняка⁴.

Сучасний період дослідження взаємин Україна–НАТО розпочався у 2014 р., оскільки огляду на російську агресію, інтерес до співпраці з НАТО зріс – і в практично-політичному, і в науковому плані. З'являється безліч статей та монографій, автори яких з різних позицій розкривали історичні віхи, сучасні взаємини з Альянсом та їх перспективи. Так одні стверджували, що «російська агресія лише підштовхнула Україну до євроатлантичного вибору»⁵, інші – що «російська агресія проти України призвела до безальтернативності щодо вступу до альянсу»⁶.

Зразком мемуарного розгляду досліджуваної теми стала праця «На шляху до НАТО», у якій зібрано статті і виступи у Верховній Раді, на міжнародних і національних форумах, в друкованих та електронних ЗМІ 2000-2016 рр. відомого державного діяча Євгена Марчука⁷.

Комплексний підхід до співпраці України та НАТО демонструє національна доповідь «Євроатлантичний вектор України»⁸. У ній розглянуто питання зв'язку української та європейської ідентичності; розкрито особливості сприйняття українським суспільством євроатлантичного вектора і різні його аспекти; показано здобутки і недоліки державної політики щодо євроатлантичної інтеграції, ризики та загрози у даній сфері.

¹ Kovryk-Tokar L., Pavliuk M. Ukraine-Russia-NATO relations in security context on post-soviet region (Part I. From the beginning of 1990s till middle 2000s) // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. Т. 29-30. Р. 130-135.

² Макара Ю.І. Зовнішня політика України: наміри та реалії // Україна - Європа - Світ. Вип.1. Тернопіль, 2008. С. 189-198; Макара Ю., Гдичинський Б., Макара В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. Чернівці : Прут, 2009. 880 с.

³ Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва “Україна - НАТО” і роль у цьому польського фактора // Політичний менеджмент. 2008. № 3(30). С. 165-174.

⁴ Макара Ю., Федуняк С. Політика США у сфері безпеки в регіоні нових незалежних держав // Зовнішні справи. 2012. № 11. С. 38-41.

⁵ Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції // Український історичний журнал. 2021. Число 4. С. 110.

⁶ Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр.: історичний аспект // Український історичний журнал. 2020. № 1. С. 138-139.

⁷ Марчук Є. На шляху до НАТО. Київ : Київ - Париж - Дакар, 608 с.

⁸ Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України 2019. 328 с.

Важливим джерелом для дослідження європейської та євроатлантичної інтеграції України стали публікації Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова.

Зокрема досить цікавими є щорічні огляди, аналітичні підсумки і прогнози Центру, самі назви яких дають виважену оцінку подій та процесів оглядових періодів¹. Цікавими і пізнавальними для встановлення характеру діяльності Президента та Урядів у напрямку євроатлантичної інтеграції та співпраці з НАТО у 2019-2021 роках є тематичні аналітичні видання Центру².

З 2014 р. журнал Центру «Національна безпека та оборона» (його предметна увага до розвитку співпраці України та НАТО здебільшого проявлялася у публікаціях 2000 – на початку 2010-х років) сконцентрувався на європейській інтеграції та внутрішніх безпекових реформах, і саме в цьому контексті розглядав та подавав співпрацю з НАТО. У його тематичних випусках розкривається чимало аспектів відносин Україна–НАТО, міститься комплекс пропозицій стосовно безпекової проблематики, розвитку секторальної інтеграції тощо. Зокрема йдеться про вдосконалення правових засад співробітництва з НАТО, інтенсифікацію контактів у різних сферах та системного діалогу Києва і Брюсселя, а в цілому – про підвищення якості партнерства і забезпечення умов для приєднання України до НАТО³. А видана Центром до 30-ліття незалежності України книга «Україна: 30 років на європейському шляху» підсумовує та узагальнює тривалий поступ України до НАТО⁴.

¹ Україна-2017: повільний рух вперед // Україна 2017-2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2018. 142 с.; Україна-2018: обережний оптимізм у турбулентний час // Україна 2018-2019: обережний оптимізм напередодні виборів (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2019. 264 с.; Україна-2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння // Україна 2019-2020: широкі можливості, суперечливі результати (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2020. 264 с.; Україна-2020: завищені сподівання, неочікувані виклики, інерційний рух // Україна 2020-2021: невинуваті очікування, неочікувані виклики (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2021. 303 с.

² Див. наприклад: Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. Київ : Центр Разумкова, Видавництво “Заповіт”, 2019. 45 с.; Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки Київ : Центр Разумкова, Видавництво “Заповіт”, 2020. 124 с.; Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. 120 с.

³ Див. наприклад: Європейська інтеграція України: еволюція, проблеми, здобутки // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 3-22.

⁴ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]; Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, Київ : Заповіт, 2021. 392 с.

Нині взаємини та безпекове співробітництво України з НАТО досліджуються з різних сторін і представниками різних наук. Історичні дослідження (Л.Алексієвець і М.Алексієвець¹, Т.Мелешенко та І.Волошина²) узагальнюють і періодизують тридцятирічний поступ українсько-натовських відносин. Юридичні (Т.Грачевська³, В.Гомонай⁴) – нормативно-правову регламентацію двостороннього співробітництва і конституційно-правове забезпечення євроатлантичної інтеграції України. Політологи та міжнародники досліджують взаємозв'язок європейської та євроатлантичної інтеграції України (М.Юрчак⁵), її політичні фактори та пробоєми реформування держави (В.Знак⁶, В.Мартинюк⁷), двосторонні взаємини та безпекову співпрацю України з державами-членами НАТО (Г.Перепелиця⁸, В.Циганюк⁹) тощо. І здебільшого вони обґрунтовують необхідність дотримання євроатлантичного шляху як єдиного можливого для збереження незалежності України.

Отже безпекове співробітництво України і НАТО, покликане захистити сторони від потенційних загроз і реальних небезпек, є взаємовигідним. Для НАТО Україна є цінним партнером у проведенні миротворчих операцій і фактором стабілізації в Центрально-Східній Європі. Для України Альянс

¹ Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр.: історичний аспект // Український історичний журнал. 2020. № 1. С. 126-142.

² Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції // Український історичний журнал. 2021. Число 4. С. 104-113.

³ Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього співробітництва України і НАТО // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки, 2017. С. 42-46.

⁴ Гомонай В. Конституційно-правове забезпечення набуття Україною повноправного членства в Організації Північноатлантичного Договору // Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2020. № 4. С. 17-22.

⁵ Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 17. С. 50-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2016_17_6.

⁶ Знак В. Свобода і рівність України в НАТО // Україна-Європа-Світ = Ukraine-Europe-World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 24. С. 118-133.

⁷ Мартинюк В. Роль політичної складової у процесі євроатлантичної інтеграції України // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2020. Т. 42. С. 57-69.

⁸ Перепелиця Г. Особливе партнерство України і Канади в безпековій та оборонній сферах // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 58-72.

⁹ Циганюк В. Військова та гуманітарна допомога США Україні у 2014-2020 роках // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 104-116.

тривалий час був джерелом різних форм матеріально технічної допомоги. А з 2014 р. Україна перетворюється на «реципієнта» – «споживача безпекових послуг» НАТО і його країн-членів (у різних формах) які доповнюють її власний опір російській агресії. Євроатлантична інтеграція України є послідовний процес розбудови відносин з метою вступу до НАТО, членство у якому сприятиме дедалі більшому поглибленню взаємодії з іншими державами-членами відповідно до нових викликів національній і міжнародній безпеці.

Різні варіанти періодизацій не розкривають повністю усіх особливостей взаємин України з НАТО. Говорячи про сучасне співробітництво, враховуючи зміну характеру їх взаємин після початку російської агресії проти України, датуємо його 2014-м – 2021-м роками. Пропонуємо періодизувати його за президентськими каденціями з огляду на результати виборів 2019 р. в Україні, а також поширити цей критерій на 1991-2013 рр.

Для дослідження безпекового співробітництва України та НАТО наявні чисельні джерела. Це двосторонні договори і угоди, Конституція і нормативно-правові акти України, Стратегії НАТО та інші офіційні документи сторін.

За три десятиліття вітчизняні науковці напрацювали цілий масив глибоких і усесторонніх праць, присвячених взаєминам Україна–НАТО. Часом їх висновки та спрямованість зазнавали корекції, відповідно до змін зовнішньополітичного курсу України. Однак нині європейська і євроатлантична інтеграція України вважається чи не єдиною альтернативою її зовнішньополітичного вибору.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І НАТО У 1990-Х – НА ПОЧАТКУ 2010-Х РР.

Багато вітчизняних дослідників висловлюють думку, що першим кроком України до НАТО стала теза Декларації про державний суверенітет про «участь України в загальноєвропейському процесі та європейських структурах»¹. Дійсно, як зазначав безпосередній учасник тих подій В.Чорновіл, у перші роки незалежності України національні політичні організації, які іменували себе як національно-демократичного спрямування, першочергово виступали за належне визначення військово-політичного місця нашої держави «як учасника спільної європейської системи безпеки», але вони були і за те, щоб не розривати стосунків із Росією². Тому інтеграція в міжнародні організації, у систему колективної безпеки, тобто європейський вибір України було закріплено в постанові Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р.³

Встановлення політичних контактів між Україною й НАТО почалася восени 1991 р. Як зазначає М.Павлюк, вони були обумовлені швидше за все інтересами Альянсу до України, а не навпаки, а формальне становлення відносин відбулося після пропозиції країнам Центрально-Східної Європи щодо розвитку консультацій у рамках новоствореної Ради північноатлантичного співробітництва (РПС)⁴.

Учать України у засіданнях робочих груп РПС розпочалася з січня 1992 р. З того часу почалися активні контакти та співробітництво України з НАТО. 22-23 лютого 1992 р. відбувся перший візит генерального секретаря НАТО М.Вернера до Києва⁵.

З того часу було здійснено десятки візитів, які визначали програмні

¹ Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради України. 1990. №31. С.429.

² Чорновіл В. Твори : в 10 т. Т. 7 : Статті, виступи, інтерв'ю (березень 1990- грудень 1992). Київ : Смолоскип, 2011. С. 655, 744.

³ Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» // Відомості Верховної Ради України. 1993. №37. С.379.

⁴ Павлюк М. Відносини Україна–НАТО у контексті міжнародних угод // Держава і право. 2008. Випуск 44. С. 627.

⁵ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України та НАТО // Ї: Незалежний культурологічний часопис. 2014. Число 77. URL: http://www.ji.lviv.ua/n77texts/Zasady_spivrobitnytva.htm.

завдання державної політики щодо співпраці з НАТО і політико-правові засади їх взаємодії. 10 березня 1992 р. Україна приєдналася до Ради північноатлантичного співробітництва (з 1997 р. – Ради євроатлантичного партнерства). У травні 1992 р. Україна набула статусу асоційованого члена в Парламентській асамблеї НАТО. 8 липня 1992 р. відбувся перший візит Президента України Леоніда Кравчука до штаб-квартири НАТО. У вересні було відкрито посольство України у Брюсселі. У листопаді того ж року головнокомандувач збройних сил Альянсу в Європі відвідав Київ¹.

Геополітичні зміни в світі після завершення «холодної війни» і виникнення нових викликів безпеці обумовили те, що 8 лютого 1994 р. Україна приєдналася до програми «Партнерство заради миру». Ряд науковців відзначають, що його підписання стало «першим серйозним кроком у розвитку нормативної бази двосторонньої співпраці»².

Підписуючи Рамковий документ, Україна ставила перед собою за мету реалізацію ряду цілей, зокрема: відкритість у плануванні оборони та військового бюджету (а тоді Україна ще була ядерною державою); розвиток співпраці з НАТО у сфері миротворчої, рятувальної та гуманітарної діяльності; формування демократичної системи управління армією та сучасних збройних сил, здатних взаємодіяти з силами НАТО³.

Після того як у березні 1994 р. розпочалися переговори України з Альянсом за формулою «16+1» (кількість на той час країн-членів НАТО), у ході консультацій, зустрічей та візитів відбулося визначення низки пріоритетних напрямів співпраці⁴, визнання і підтвердження принципів політичної цілісності й недоторканності кордонів України, а також її без'ядерного статусу⁵.

¹ Алексієвєць Л., Алексієвєць М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 130.

² Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього співробітництва України і НАТО // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки, 2017. С. 44

³ Партнерство заради миру. Рамковий документ, 8 лютого 1994 р. // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_001

⁴ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України та НАТО. Там само.

⁵ Хронологія відносин Україна – НАТО // Україна - НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nato>.

Після першої перемоги Леоніда Кучми на президентських виборах, у червні 1995 р. було домовлено про першу індивідуальну програму партнерства на 1996-1998 рр. Її успішна реалізація створила ґрунт для проведення на початку 1997 р. консультацій щодо формалізації особливого партнерства між Україною й НАТО¹. У 1996 р. було ухвалено спільний документ «Реалізація розширення та поглиблення відносин між Україною й НАТО», на основі якого розпочалися засідання Політичного комітету НАТО і України з питань вироблення політики загальноєвропейської безпеки а також розвитку співпраці з НАТО². Важливе значення для розвитку діалогу між Україною та НАТО мала Угода між Державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру» щодо статусу їхніх збройних сил, яка була ратифікована Верховною Радою України аж у березні 2000 р.³.

Із 1997 р. відносини Україна–НАТО сягнули нового рівня. Важливими для розвитку їх діалогу стали документи, що визначають статус та компетенцію представників та установ України при НАТО і, відповідно, НАТО, які функціонують в Україні. Серед них першим було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та НАТО щодо заснування Центру інформації та документації НАТО в Україні 7 травня 1997 р. У цьому документі було визначено провідні напрямки діяльності Центру інформації та документації Північноатлантичного договору, які були спрямовані на підвищення рівня обізнаності громадян України щодо провідних аспектів діяльності Альянсу в сучасних умовах⁴. Відтоді Центр інформації та документації НАТО сприяє інформуванню громадськості та поширює документи та публікації про діяльність НАТО і переваги співробітництва з ним, організовує проведення досліджень, фінансує

¹ Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва “Україна - НАТО” і роль у цьому польського фактора. С. 168.

² Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 131.

³ Угода між Державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру», щодо статусу їхніх збройних сил // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_042

⁴ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та НАТО щодо заснування Центру інформації та документації НАТО в Україні (7 травня 1997 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950_019

здійснення різних проектів¹. Науковці підкреслюють, що наша країна стала першою на пострадянському просторі, де відкрився подібний заклад². Того ж року було відкрито Місію України при НАТО, яку в 1990-х рр. очолювали Б. Тарасюк та К.Грищенко³. Протягом 1998-2021 рр. її діяльність визначалася спеціальним Положенням про Місію України при НАТО⁴.

Як зазначав у 2008 р. М.Павлюк, «Жодні правові документи ніколи не проголошували Україну позаблоковою державою. Декларація про Державний Суверенітет 1990 р. проголошувала про намір у майбутньому стати нейтральною державою. Однак, Декларація була прийнята Верховною радою УРСР, носить підзаконний характер та містила заявку про бажання, а не оприлюднення факту»⁵. Тому логічним етапом і непересічною подією у розвитку відносин між Україною та НАТО стало підписання 9 липня 1997 р. у Мадриді Президентом України Л.Кучмою та лідерами всіх держав-членів НАТО Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору⁶, яка досі залишається базовим документом, що визначає пріоритети відносин України-НАТО. Мета підписання цього документа полягала у розвитку відносин «особливого й ефективного» партнерства між Україною та НАТО, яке, за визначенням Хартії «сприятиме більшій стабільності та просуванню спільних демократичних цінностей у Центрально-Східній Європі»⁷.

Хартія стала юридичним підґрунтям для безпекових консультацій між НАТО й Україною з урегулювання криз, підтримки миру, запобігання конфліктів, гуманітарних операцій. На її основі було створено Комісію Україна–НАТО (КУН)⁸, у межах якої почали працювати спільні робочі групи з різних питань. На думку науковців, «цей консультативний механізм ... і був одним із головних досягнень хартії, а також і всієї співпраці між Україною і

¹ Допомога НАТО Україні: Стислий огляд. Київ, 2018. С.2.

² Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 132.

³ Історія Місії // Місія України при НАТО. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/misiya/istoriyiya-misiyi>.

⁴ Положення про Місію України при НАТО // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1020/98#Text>

⁵ Павлюк М. Україна–НАТО: правовий аспект. С. 42.

⁶ Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору (9 липня 1997 р., м. Мадрид) // Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_002.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

НАТО. Він надавав теоретичну можливість Україні консультиватися з НАТО одразу під час загострення зовнішньої загрози у будь-який момент, коли Україна відчує таку небезпеку»¹. КУН виявилася дієвим органом. Збираючись мінімум двічі на рік, вона і нині керує діяльністю співпраці та забезпечує форум для консультацій між союзниками та Україною з питань безпеки, що становлять спільний інтерес. КУН може зустрічатися на різних рівнях, включаючи глав держав і урядів, міністрів закордонних справ або оборони, послів і в різних форматах².

Геополітичні зміни після 1991 р., створення у 1992 р. Організації договору про колективну безпеку і продовження її діяльності після 1999 р., а також розширення НАТО на схід, – усе це перетворювало Україну у ключову країну для європейської безпеки. В таких умовах співпраця Україна–НАТО посилювалася: у 1998-2000 рр. українські військові взяли участь у 369 заходах, у тому числі 38 військових навчаннях у рамках програми «Партнерство заради миру», «Щит миру», «Сі-Бриз», «Козацький степ-2000» та ін.³. У 1998 р. було створено спільну робочу групи з питань оборонної реформи. І наступним важливим документом у сфері обміну офіційними представниками став Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Північноатлантичним Альянсом щодо призначення офіцерів зв'язку НАТО в Україні, підписаний 9 вересня 1998 р.⁴. У контексті реалізації цього документу у квітні 1999 р був відкритий Офіс зв'язку НАТО в Україні.

Потрібно відзначити, що одним із важливих напрямків розвитку конструктивного діалогу України з НАТО став розвиток співробітництва в сфері захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та надзвичайних ситуацій. У 1998 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного

¹ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України і НАТО.

² Relations with Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021 URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

³ Участь Збройних сил України у програмі «Партнерство заради миру» // І. Незалежний культурологічний часопис. 2014. Число 77. URL: http://www.ji.lviv.ua/n77texts/Uchast_zbrojnyh_syl_Ukrainy.htm.

⁴ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Організацією Північноатлантичного Договору щодо призначення Офіцерів зв'язку НАТО в Україні (підписаний 9 вересня 1998 р.) // Міністерство закордонних справ України. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/memorandum_ukr.pdf.

характеру та готовності до катастроф¹. Підписання та імплементація даного Меморандуму позитивно позначилося на вдосконаленні потенціалу та можливостей України та НАТО оперативно реагувати на надзвичайні ситуації та спільно вирішувати проблеми, спричинені Чорнобильською катастрофою та необхідністю ліквідації небезпечних радіоактивних відходів, що дісталися у спадок Україні від СРСР². Так, у вересні 2013 р. Україна й НАТО підписали імплементаційну угоду щодо безпечного перезахоронення радіоактивних відходів³.

Наприкінці 1990-х рр. ставлення України до НАТО змінюється. Так наприкінці 1998 р. Л.Кучма затвердив державну програму співробітництва України з НАТО на період до 2001 р., а в квітні 1999 р. Верховна Рада ухвалила постанову «Щодо відносин України і Організації Північноатлантичного договору (НАТО)». Ці документи визначали стратегічною метою України повномасштабну інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур і повноправну участь у системі загальноєвропейської безпеки⁴. Активізувалися взаємні візити офіційних осіб на високому та найвищому рівні, які надавали потужні імпульси партнерству⁵, хоча на реакція НАТО деякі українські ініціативи, як вважає С.Федуняк, «була досить стриманою»⁶.

Після другої перемоги Л.Кучми на президентських виборах, у 2000 р. відбувся ряд візитів та зустрічей, з-поміж яких відзначимо відбулося 16-те засідання комісії Україна–НАТО (1 березня в Києві) - не лише перший такий

¹ Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між Міністерством України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Організацією Північноатлантичного договору (16 грудня 1997 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/950_004.

² Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього співробітництва України і НАТО // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки, 2017. С. 44-45.

³ Імплементаційна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки (ОНП) про перезахоронення радіоактивних відходів, що утворилися внаслідок виконання військових програм колишнього СРСР в Україні (2013 р.) // Міністерство закордонних справ України. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Ugoda_UKR.pdf

⁴ Державна програма співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) на період до 2001 р. Затверджено Указом Президента України від 4 листопада 1998 р. №1209/98 : // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98>; Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього ... С. 44-45.

⁵ Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 133.

⁶ Федуняк С. Від Праги до Стамбула: динаміка відносин України і НАТО // Буковинський журнал. 2004. № 3-4. С. 65.

захід в Україні, а й перше засідання Північноатлантичної ради НАТО за межами країн-членів НАТО¹. Як зазначають чернівецькі науковці, тоді було розроблено проміжну формулу відносин, що передбачала реформування України відповідно до вимог членства в Альянсі².

У 2001 р., надавши членам НАТО свій повітряний простір та відповідну розвідувальну інформацію в рамках приєднання України до боротьби з міжнародним тероризмом, наша держава таким чином закріпила свій внесок у миротворчих операціях під проводом НАТО на Балканах в 1990-х рр. та довела свою послідовність і передбачуваність щодо своїх намірів³. Згодом, зважаючи на ту обставину, що у значній мірі в ході співробітництва України з НАТО використовувалася секретна інформація, у 2003 р. було підписано Угоду про безпеку між Урядом України та НАТО, яка регламентує питання зберігання та взаємного захисту інформації обмеженого користування. Ця угода визначає зобов'язання сторін захищати секретну інформацію іншої сторони та вживати заходи для її збереження⁴.

З огляду на зміни, які відбулися після 11 вересня 2001 р. та ускладнення зовнішньополітичної ситуації навколо нашої держави⁵, відносини України з НАТО після його розширення на схід дедалі більше поглиблювалися, створювалися інститути для їх розбудови, як от Національний центр євроатлантичної інтеграції⁶. Саме в таких умовах 23 травня 2002 р. Рада національної безпеки та оборони (секретар Є.Марчук) прийняла документ «Про Стратегію України щодо Організації Північноатлантичного договору», у якому вперше офіційно оголошувалося рішення України щодо набуття в

¹ Хронологія відносин Україна – НАТО // Україна - НАТО. Там само.

² Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. Чернівці, 2009. С.798.

³ Знак В. Свобода і рівність України в НАТО // Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 24. С. 118–133. С. 123.

⁴ Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору (12 вересня 2002 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_002

⁵ Як зазначали Л.Коврик-Токар та М.Павлюк, у регіоні ЦСЄ відбувалося дуже активне суперництво між старими (ОБСС, НАТО) і новими (ОДКБ, ШОС) політичними, військовими регіональними структурами, яке спрямовувалося на заповнення вакууму безпеки. Докладніше див.: Kovyuk-Tokar L., Pavliuk M. Ukraine-Russia-NATO relations in security context on post-soviet region (Part I. From the beginning of 1990s till middle 2000s) // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. Т. 29-30. Р. 130-135.

⁶ Марчук Є.К. На шляху до НАТО. С.109.

майбутньому повноцінного членства у НАТО¹. Відповідний Указ Президента України був підписаний 8 липня 2002 року.

Однак відбулося це у вкрай складній для України ситуації, пов'язаній з убивством журналіста Г.Гонгадзе та поширенням з квітня 2002 р. інформації про продаж української військової техніки до Іраку в обхід встановлених міжнародною спільнотою обмежень і розгортанням «кольчужного» скандалу. У зв'язку з визнанням американським урядом автентичності записів («плівок Мельниченка»), згідно з якими президент Кучма надав дозвіл на нелегальний продаж радарних систем Іракові. 1 жовтня 2002 р. Державний департамент США вирішив переглянути політику щодо України, а особливо стосовно президента Л. Кучми, та тимчасово призупинив надання Україні 54 мільйонів американської урядової допомоги. Скандал довкола «Кольчуг» позначився і на процесі асигнувань США допомоги Україні на 2003 бюджетний рік².

В таких умовах рух Л. Кучми до НАТО, ймовірно, міг виступати і інструментом нейтралізації кольчужного скандалу. Тим більше що країни НАТО дуже критично поставилися до ситуації, що стояло питання про присутність Л.Кучми на саміті НАТО 22 листопада 2002 р. в Празі³. І саме тому, вважаємо, засідання комісії Україна–НАТО в рамках Празького саміту визначною віхою в розвитку відносин з Альянсом. Відбулося ухвалення Плану дій Україна–НАТО та річного цільового плану на 2003 р., де визначено пріоритетні напрями й державні завдання подальшої співпраці.

У декларації саміту зазначалося: «Ми залишаємося відданими розвитку міцних відносин між Україною та НАТО відповідно до положень Хартії про Особливе партнерство. Ми взяли до уваги прагнення України слідувати курсом цілковитої євроатлантичної інтеграції та закликаємо Україну втілювати усі необхідні для цього реформи, щоб досягти цієї мети, це, зокрема, стосується вдосконалення системи контролю над експортом. Новий

¹ Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. С. 798.

² Скандал довкола «Кольчуг» позначився вже й на процесі асигнувань американської урядової допомоги Україні на 2003 бюджетний рік// Радіо Свобода. 02 жовтня 2002, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/894697.html>.

³ Керівництво НАТО ще не знає, що Кучма вже приїхав до Праги // Українська правда. 21 листопада 2002. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2002/11/21/2991694/>.

План дій, який ми укладемо з Україною, є важливим кроком у цьому напрямі; у документі визначені політичні, економічні, військові та інші галузі реформ... Щоб гарантувати стабільний прогрес щодо поглиблення та зміцнення наших відносин, Україна має довести непохитну відданість цінностям, які поділяються країнами євроатлантичної спільноти»¹. Тобто, як видно з Декларації НАТО не приймало Л.Кучму, але й не відверталось від України. Укладення такого документа свідчило, на думку С Федуняка, що «Захід не виключав нашу державу з числа потенційних членів євроатлантичних структур безпеки»².

Надалі прагнення України щодо інтеграції у структури Альянсу («євроатлантичний безпековий простір») підтвердив закон «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р.³ та підписана президентом 15 червня 2004 р. Воєнна доктрина України: «Зміцнення довіри між державами, послідовне зниження загрози використання військової сили, проведення політики євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої є вступ до НАТО як основи загальноєвропейської безпеки ... пов'язане з цим глибоке реформування оборонної сфери держави відповідно до європейських стандартів належать до найважливіших критеріїв як зовнішньої, так і внутрішньої політики»⁴.

Як зазначають науковці, до 2004 р. Україна реформувалася і наблизилася до підписання плану дій щодо членства⁵. На Стамбульському саміті НАТО (28–29 червня 2004 р.) цього не відбулося. В результаті Л.Кучма після Стамбульського саміту НАТО (а також після конфлікту 2003 р. навколо острова Тузла, незадовго до президентських виборів і під тиском Російської Федерації) призупинив рух до Альянсу і вилучив з Воєнної доктрини тезу

¹ Декларація Празького саміту (видана главами держав та урядів, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради). Прага, 21 листопада 2002 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_003#Text.

² Федуняк С. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі: Формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці : Рута, 2005. С. 185.

³ Закон України «Про основи національної безпеки України» // Урядовий кур'єр. 2003. №14. С.1-3.

⁴ Воєнна доктрина України // Народна армія. 2004. №116. С. 3.

⁵ Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 135. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 330.

про вступ країни до НАТО¹. Як стверджує дослідник Центру глобалістики «Стратегія XXI» М. Гончар, тоді тривали «багаторічні зусилля Росії з перепрограмування «керівного модуля» в Україні – президентської вертикалі влади – з європейського на євразійський відповідно до технології хибно-цільового програмування. Спочатку це робилося в режимі м'яких впливів на правлячі політико-олігархічні групи в Україні, починаючи з доби Л. Кучми. Пік зусиль, які вже були не тільки м'якими, але й напівжорсткими, припав на клептократичну автократію В.Януковича, який монополізував політичну та економічну владу в країні»². Як писав М.Сірук «...після Стамбульського саміту НАТО Леонід Кучма робить розворот на 180 градусів від Альянсу. Коли стало зрозуміло, що Україна дуже близька до підписання ПДЧ, і саме в цей час Леонід Кучма на 1-2 дні разом із Володимиром Путіним зникли з поля зору преси десь на Азовському морі. Повернувшись, Кучма дає команду негайно виключити з військової доктрини згадану формулу про співпрацю з НАТО...»³.

Формат відносин з НАТО повернувся до стану травня 2002 р. Такий різкий розворот завдав суттєвої шкоди репутації України як надійного та послідовного партнера, що посилювало позиції противників членства України в НАТО усередині Альянсу, а також аргументи Кремля в широкому спектрі питань діалогу із Заходом стосовно України⁴. Ці події відбулися напередодні виборів 2004 р., і вже восени країна переживала перший Майдан⁵.

Після «Помаранчевої революції» та з початком президентства В.Ющенка відносини між Україною й НАТО набули якісно нового рівня. Новообраний Президент України та уряд підтвердили євроатлантичний курс і 21 квітня 2005 р. у Вільнюсі на засіданні комісії Україна–НАТО було започатковано інтенсифікований політичний діалог з питань членства України в НАТО. Уже у червні того ж року В.Ющенко під час візиту до

¹ Капсамун І., Руденко А., Торба В. 276 // День. 2017. №97/98. С.4.

² Гончар М. Від «величі Росії» до «Великої Євразії»: війна гібридного типу як механізм геополітичної експансії РФ // Національна безпека і оборона. 2016. № 9-10 (167-168). С. 75.

³ Сірук М. Євген Марчук. На шляху до НАТО // День. 2016. №205-206. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/evgen-marchuk-na-shlyahu-do-nato>.

⁴ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 330.

⁵ Торба В. Хто саботує рух до НАТО? // День. 2016. №19/20. С. 5.

Києва Генсекретаря НАТО Я. де Гооп Схеффера передав йому початковий дискусійний документ, в якому кінцевою метою співпраці було названо набуття членства в НАТО і викладено позицію щодо реформ для досягнення стандартів Альянсу¹.

Практичне обговорення аспектів приєднання відбулося під час візиту в Київ делегації Північноатлантичної ради НАТО у жовтні 2005 р.. Було підписано Указ Президента України від 27 грудня 2005 р. «Про невідкладні заходи дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)», у 2006 р. – «Про національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору» та «Про затвердження цільового плану Україна–НАТО в рамках плану дій Україна–НАТО», створено наділено широкими повноваженнями Міжвідомчу комісію з підготовки до вступу в НАТО².

Подальші «коливання маятника» і внутрішньополітична боротьба в Україні посилили сумніви членів Альянсу стосовно надійності українських партнерів. У 2006 рр. Альянс оголосив політику «відчинених дверей» стосовно вступу України. Але вже у вересні 2006 р. Прем'єр-міністр України (В.Янукович) на засіданні Північноатлантичної ради НАТО заявляє про неготовність України до виконання ПДЧ.

15 січня 2008 р. Генеральному секретарю НАТО Я. Схефферу було подано офіційну заявку щодо приєднання України до ПДЧ («лист трьох» – президента В. Ющенка, прем'єр-міністра Ю. Тимошенко й голови Верховної Ради України А. Яценюка). Цей лист підтверджував прагнення України вступити до НАТО й якнайшвидше приєднатися до Плану дій щодо членства у НАТО³. Але практично одночасно ухвалюється Постанова Верховної Ради про обов'язковість всеукраїнського референдуму стосовно вступу до НАТО, негативний результат якого був досить прогнозованим. За таких умов

¹ Алексієвць Л., Алексієвць М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 136-137; Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. С.799.

² Хронологія відносин Україна – НАТО // Україна - НАТО. Там само.

³ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики... С. 88.

рішення Будапештського саміту НАТО про відмову в наданні Україні ПДЧ було також доволі очікуваним, навіть без активного впливу Росії¹.

Зустріч у Бухаресті 2-4 квітня 2008 р., на якій планували надати ПДЧ Україні та Грузії, ввійшла у новітню історію під назвою «саміт великих надій та гучних скандалів». Дискусія щодо приєднання держав до членства у НАТО на Бухарестському саміті відбувалася у три етапи. Але тоді, в Будапешті, німецький канцлер Ангела Меркель та тодішній президент Франції Ніколя Саркозі заблокували негайне надання Україні та Грузії ПДЧ, через небажання псувати стосунки із Росією, як вважають науковці². Саміт завершився компромісною заявою по те, що двері Альянсу для Грузії та України оголошують відкритими³, а остаточне рішення щодо постійного членства було відкладено на майбутнє.

Заява, що «Україна та Грузія будуть членами НАТО» була знаковим та безпрецедентним актом. Але у серпні того ж року Росія напала на Грузію і незаконно окупувала 20% відсотків території цієї кавказької країни.⁴ В результаті в Україні проявилось розчарування рішеннями саміту, вони стали підставою для розмов про «новий поділ Європи на сфери впливу» тощо, підживили антинатівську і проросійську риторику. Екс-президент Віктор Ющенко сказав із цього приводу: «Коли я кажу про політику нашого зближення у 2005-2007 роках, уявіть собі, якби ми на початку 2008 року разом з Грузією отримали асоційоване членство у НАТО... драматичних подій в Грузії 2008 року не було б. І у нас би сьогодні не було війни на Донбасі. Ми б сьогодні мали цілісну Україну з Кримом. Багато чого б не відбулось»⁵. Проте тоді, у 2008 р., українські автори сходились на думці, що Брюссель буде співпрацювати з Україною, тому що усвідомлює кардинальну

¹ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 331.

² Дем'янчук Ю. На шляху до НАТО: сучасні виклики та перспективи реалізації політики безпеки. Випуск 46. С. 42.

³ Bucharest Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008 // North Atlantic Treaty Organization. URL: http://www.nato.int/cps/en/SID-A4A2EA2D-B401FE24/natolive/official_texts_8443.htm

⁴ Сірук М. Євген Марчук. На шляху до НАТО // День. 2016. №205-206. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/evgen-marchuk-na-shlyahu-do-nato>.

⁵ Бухарестський саміт НАТО // Цей день в історії. <https://www.jnsm.com.ua/h/0404Q/>.

зміну ситуації в Європі у разі військового союзу України з Росією¹.

У квітні 2009 р. в ході ювілейного саміту у Страсбурзі та Келі було підтверджено намір НАТО продовжувати політику «відчинених дверей» та рішення Бухарестського саміту стосовно України². Тобто очікуваного ПДЧ знов не надали, 21 серпня 2009 р. у Брюсселі було підписано декларацію про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, яка враховувала рішення Бухарестського саміту про майбутнє членство України в Альянсі³. Тобто, незважаючи на здійснювані реформи, через сукупність внутрішньополітичних та зовнішніх геополітичних чинників Україні часів президентства В.Ющенка не вдалося досягнути бажаного інтеграційного результату.

Трансформації відносин України з НАТО впродовж 2010-2013 рр., міцно пов'язані з перебігом подій у внутрішньополітичному житті України.

Президент В.Янукович, який переміг на виборах 2010 р. завдяки антинатовській риторичі, проголосив нову стратегію «співпрацюємо, але не вступаємо»⁴. Він розпустив Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО⁵, ліквідував Національний центр із питань євроатлантичної інтеграції. 1 липня 2010 р. з закону «Про основи національної безпеки України» було вилучено слова про інтеграцію України у «євроатлантичний безпековий простір». Також було ухвалено закон України «Про засади зовнішньої та внутрішньої політики» де у п. 7 ч. 2 ст. 11 було записано про «дотримання Україною політики позаблоковості, що означає неучасть України у військово-політичних союзах, продовження

¹ Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва «Україна - НАТО» і роль у цьому польського фактора // Політичний менеджмент. 2008. № 3(30). С. 170-171.

² Хронологія відносин Україна – НАТО // Україна - НАТО. Там само.

³ Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021.

⁴ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики... С. 88.

⁵ Указ Президента України Про ліквідацію Міжвідомчої комісії з питань підготовки України до вступу в НАТО від 02.04.2010 № 496/2010 // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/496/2010>.

конструктивного партнерства з НАТО та іншими військово-політичними блоками з усіх питань, що становить взаємний інтерес»¹.

Відповідність критеріям вступу до Альянсу перестала бути для України провідним орієнтиром політики партнерства. Утім питання двостороннього співробітництва після 2010 р. залишилося актуальним для України, адже консультаційний майданчик у сфері безпеки, спільних навчань та антитерористичних операцій, обміну досвідом у реформуванні збройних сил, боротьбою з міжнародним тероризмом та нелегальною міграцією залишився затребуваним. Ці питання були окреслені у новій стратегічній концепції НАТО, прийнятій у Лісабоні у 2010 р. де йдеться, що «будь-яке питання безпеки, що становить інтерес для будь-якого союзника, може бути внесене до переговорів НАТО, обміну інформацією, думками і, при необхідності, розроблене до загальних підходів»². Таким чином, консультації з усіх питань, які впливають на територіальну цілісність, політичну незалежність і безпеку членів та партнерів Альянсу, залишилися головною формою взаємин НАТО з Україною.

Зміна статусу України на позаблоковий викликала певне занепокоєння у європейських та північноамериканських партнерів або, скоріше, непорозуміння щодо основи співпраці у довгостроковому сенсі і зменшила кількість зустрічей Україна–НАТО на вищому політичному рівні. Хоча з іншого боку, переконував у серпні 2013 р. у своєму відеозверненні заступник Генсека НАТО А. Вершбоу, «за останні три роки наша співпраця вийшла, мабуть, на безпрецедентний рівень, і сьогодні є інтенсивною і продуктивною, які ніколи раніше»³.

Свідченням того, що перехід України до позаблокової політики не лише не зменшив рівень співробітництва з НАТО, але й сприяв його інтенсифікації

¹ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 1 липня 2010 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701#Text>.

² Активне залучення, сучасна оборона: Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного Договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 р. // Організація Північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm; Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики ... С. 88.

³ Вершбоу А. Відеозвернення заступника генерального секретаря НАТО А.Вершбоу під час конференції з питань міжнародних організацій та національної безпеки України // Організація Північноатлантичного договору. URL: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/opinions_103193.htm.

вважається декілька фактів, які наводить український експерт О. Александров. Зокрема, це прийняття у 2011 р. закону України який дозволяв участь іноземних військ у навчаннях на нашій території та ухвалення низки Указів Президента України щодо розвитку взаємного партнерства¹.

Дійсно, затверджувалися річні національні програми співробітництва Україна–НАТО тощо. З метою подальшого розвитку співпраці було видано Указ Президента «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного Договору» від 18 листопада 2010 р., де зазначено про створення комісії з питань співробітництва України з НАТО – допоміжного консультативно-дорадчого органу, який очолив міністр закордонних справ К. Грищенко, а також, що «з метою забезпечення продовження конструктивного партнерства з усіх питань, які становлять взаємний інтерес відповідальними будуть національні координатори у відповідних сферах – зовнішньої політики та економіки, військовій, ресурсній безпековій та правовій сферах»².

З попередньою позицією щодо практичних взаємовигідних аспектів співпраці погоджувалися у 2012 р. й експерти українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, адже «для Альянсу – це посилення позицій на світовій арені та покращення міжнародного іміджу, розширення джерел залучення сил і засобів для оперативної діяльності, підвищення її легітимності»³.

Така ж позиція зустрічається і у важливих міжнародних актах, прийнятих вищим керівництвом Альянсу. На Чиказькому саміті НАТО у травні 2012 р., у підсумковій Декларації було наголошено «що незалежна суверенна і стабільна Україна, прихильна принципам демократії та

¹ Александров О. Реалії і перспективи співробітництва України з НАТО в умовах політики позаблоковості // Національна безпека і оборона. 2012. № 2-3. С. 35.

² Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного Договору: Указ Президента № 1039/ 2010 від 18 листопада 2010 р. // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1039/2010>.

³ Партнерство Україна–НАТО: час усвідомлення реалій, потреб та нових підходів // Національна безпека і оборона. 2012. № 2-3. С. 3.

верховенства права, є вирішальною для євроатлантичної безпеки»¹. Уже згадувана Стратегічна концепція НАТО, ухвалена у 2010 р. передбачає посилення існуючих партнерств через гнучкі формати, зберігаючи їх специфіку й, особливо, на чому наполягали країни-партнери, що беруть участь в операціях під проводом Альянсу, «надати інституційну роль у формуванні стратегій та рішень щодо місій, контрибуторами яких вони виступають. Відносини партнерства будуть базуватись на принципах взаємності, спільної вигоди та взаємної поваги й враховуючи прагнення кожної з країн².

На перший погляд 2010-2013 рр. співпраця України та НАТО дійсно була насиченою. Українські миротворці виконували завдання у Косово, Іраку, Афганістані, Лівії та ін. Експерти Інституту стратегічних досліджень України аналізуючи тогочасні двосторонні відносини робили висновки, що й надалі найголовнішими напрямками практичного співробітництва є участь України у миротворчих місіях, у тому числі через Сили реагування НАТО³.

Серед найбільш актуальних питань була участь України у спільних операціях НАТО щодо боротьби з піратством біля берегів Сомалі. А приєднання фрегату «Гетьман Сагайдачний» до операції «Океанський щит» у жовтні 2013 р. яскраве цьому підтвердження, що у підсумку стало першим випадком участі країни-партнера у боротьбі Північноатлантичного Альянсу проти піратів⁴. І у контексті цього, Україна є також перша країна-партнер, яка бере участь з 2010 р. у силах реагування НАТО, надавши військовий взвод, що спеціалізується на радіохімічному та бактеріологічному захисті, а у 2011 р. створивши можливості для спільних маневрів повітряних суден НАТО та суден конструкторського бюро ім. О. Антонова⁵. Для забезпечення

¹ Chicago Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012 // North Atlantic Treaty Organization. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

² Активне залучення, сучасна оборона: Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного Договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 р. // Організація Північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm.

³ Александров О. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2011. С. 8.

⁴ Флоти НАТО і України спільно борються проти піратів. URL: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/news_104597.htm.

⁵ Poltoratsky O. NATO-Ukraine Relations Dynamics // Зовнішні справи. 2012. № 12. С. 34.

підтримки Альянсом процесів реформування оборонної сфери України під егідою Політико-військового керівного комітету НАТО, ще з 2002 р. діяла Спільна робоча група Україна – НАТО з питань воєнної реформи¹.

Враховуючи такий потенціал взаємного співробітництва не дивно, що більшість експертів продовжували вважати підготовку до членства в НАТО основним пріоритетом співробітництва з Альянсом. Так І.Тодоров вважав, що «досліджуючи який статус найбільше відповідає національним інтересам України, експерти надають перевагу саме вступу в НАТО. Серед пріоритетних напрямків співробітництва є надання додаткових гарантів безпеки та пряма допомога у здійсненні військової реформи»².

Однак комплексні оцінки та характеристика співпраці Україна–НАТО «позаблокового періоду» у аналітичних дослідженнях того часу доволі критичні. На думку дослідників, найбільш вагомими перешкодами у виконанні Річних національних програм співробітництва Україна–НАТО (далі РНП) у 2011-2012 рр. стали фактори внутрішньої політики. Так, посилення авторитарних тенденцій, згортання конкуренції та ієрархічність влади мали системний вплив на характер програмних, планувальних та кадрових рішень, завдяки чому виконання РНП стало менш прозорим та передбачуваним.

Зокрема на думку М.Павлюка (2013 р.) РНП затверджена Указом Президента України від 5 липня 2013 р.³ за метою, завданнями й структурою мало чим відрізняється від попередніх програм 2009-2012 рр. Дослідник стверджував про малоефективність виконання РНП, що стримувалося слабкою міжвідомчою координацією, зокрема, відсутністю узгодження РНП з іншими державними програмами та налагодження взаємодії виконавців від різних відомств, а також браком методологічного підґрунтя розробки та контролю над виконанням РНП. Таким чином співробітництво з Альянсом

¹ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики ... С. 91.

² Тодоров І. Трансформація взаємин Україна–НАТО у контексті позаблоковості // Вісник Громадської ліги Україна–НАТО. 2012. С. 22.

³ Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна–НАТО на 2013 р.: Указ Президента України № 371/2013 від 5 липня 2013 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/2013#Text>.

відбувалося «з використанням чинних, але інституційно значно послаблених механізмів, що є свідченням скоріше збереження «інерції партнерства», ніж результатом запровадження нових підходів»¹.

Експерт Національного інституту стратегічних досліджень О. Александров вказував, на дві головні причини «буксування» співробітництва України з НАТО, відповідно до РНП на 2013 р. Перша проблема – це наслідки проведення в Україні адміністративної реформи, зменшення чисельності співробітників Кабінету Міністрів і скорочення кількості центральних органів виконавчої влади, що створило організаційні перешкоди, зокрема, це стало головною причиною затримки ухвалення РНП на 2013-й рік. В органах виконавчої влади фактично не було окремих підрозділів, що відповідали за співробітництво з НАТО, а підготовка відповідних документів виконувалася фахівцями, у яких зазначена проблематика в переліку посадових обов'язків не є пріоритетною. Друга проблема – це низька ефективність координації діяльності українських міністерств з питань співробітництва з НАТО².

Ефективність формату РНП викликала серйозні сумніви у експертного та громадського середовища, адже уряд України здебільшого не прислухався до їх рекомендацій упродовж 2010-2013 рр. Як стверджує дослідник Центру глобалістики «Стратегія XXI» М. Гончар, саботаж урядом співпраці з НАТО пояснюється реалізацією «плану аншлюсу», базовими елементами якого стали деатлантизація і деєвропеїзація системи управління через інституційні зміни системи влади в Україні під впливом агентури Кремля: «З обранням В.Януковича Президентом України в 2010р., «ампутації» зазнали ключові інститути, відповідальні за співпрацю з НАТО і ЄС ... Був прийнятий Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому зафіксований «позаблоковий статус України», який не має міжнародно-правового механізму визнання. У ключових міністерствах і відомствах, які відповідають за оборону, безпеку і зовнішню політику, були знищені бази даних про

¹ Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики ... С. 90.

² Александров О. Реалії і перспективи співробітництва України з НАТО в умовах політики ... С. 37.

співробітництво з НАТО... Цілий ряд осіб, призначених ним на посади в оборонному відомстві, спеціальних службах, мали ознаки агентів російських спецслужб. Отримавши таке керівництво, міністерства і відомства системи національної безпеки стали працювати практично в режимі зовнішнього управління. Це дозволило Росії де-факто розвернути політику України з європейського та євроатлантичного напрямку на євразійський, залишаючи незмінною лише проєвропейську риторику Києва¹.

Отже протягом 1991-2013 років Україна пройшла складний шлях становлення, розвитку та поглиблення взаємин з НАТО, а потім і відступу від ідеї євроатлантичної інтеграції.

Тривала та взаємовигідна співпраця між Україною та НАТО, яка розпочалася після здобуття Україною незалежності, пройшла ряд етапів та починаючи з 2010 р. по 2013 р. реалізовувалася в умовах «позаблоковості».

Дослідники зазначають, що «наша держава після проголошення незалежності перебувала в перманентному реформуванні та була практично приречена на кореляцію свого зовнішньополітичного курсу»². З огляду на це взаємини України з НАТО можемо умовно поділити на етапи за періодами президентських каденцій, оскільки цілі, які ставили перед собою лідери в різний час, зазнавали змін:

- становлення (Л.Кравчук) – започаткування взаємин, приєднання до Ради північноатлантичного співробітництва, несистемні контакти і приєднання до Партнерства заради миру;
- поглиблення (Л.Кучма, I каденція) – поглиблення (Л.Кучма, I каденція) – розвиток партнерства і розширення співпраці, підписання Хартії про особливе партнерство і оголошення курсу на повномасштабну інтеграцію до НАТО;

¹ Гончар М. Від «величі Росії» до «Великої Євразії»: війна гібридного типу як механізм геополітичної експансії РФ // Національна безпека і оборона. 2016. № 9-10 (167-168). с. 75.

² Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр. С. 134.

- ситуативний (Л.Кучма, II каденція) – розвиток відносин на фоні скандалів навколо вбивства Г.Гонгадзе і «Кольчуг», оголошення курсу на вступ України до НАТО і відмова від нього під тиском РФ;
- інтеграційний (В.Ющенко) – активізація відносин, оголошення і реалізація курсу на євроатлантичну інтеграцію, визнання майбутнього членства в НАТО на саміті в Бухаресті, доповнення до Хартії про особливе партнерство;
- зворотний (В.Янукович) – відмова від інтеграції в НАТО і оголошення «позаблоковості», формальне збереження відносин співпраці з НАТО при їх реальному скороченні.

«Перезавантаження» відносин між Україною і НАТО та оголошення «позаблоковості» (2004 і 2010 рр.) часто тлумачилося як пошук балансу інтересів у питаннях гарантування власної безпеки з найбільш впливовими партнерами та державам-сусідами, як втілення в життя небажання більшості населення до вступу в НАТО. Та позаблоковий статус не надавав Україні ніяких гарантій безпеки та захисту, а в умовах послідовної політики РФ щодо України як держави, яка належить до сфери російських життєвих інтересів, спроба декларувати його стала «відтермінуванням поглинання». Науковці переконливо довели елементи «гібридної» війни РФ проти України у 2009 і 2013 р. та втілення Москвою в життя «плану аншлюсу» України у 2013-2014 рр.¹.

Та події Євромайдану зірвали цей план, що обумовило початок кримських подій, які символізували задіяння військового компонента, якого Москва доти не потребувала. Вони довели необхідність підвищення рівня співпраці Україна–НАТО, що й сталося згодом.

¹ Гончар М. Від «величі Росії» до «Великої Євразії»... С. 74-76.

РОЗДІЛ 3. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ У 2014-2019 РР.

Відносини України з НАТО набули нових масштабів і темпів після трагічних подій Євромайдану, окупації Криму і початку російської збройної агресії на територію нашої країни, обрання президентом України Петра Порошенка.

Важливо наголосити, до того часу Україна була контрибутором міжнародної безпеки. Цим, а також потужною російською пропагандою, в значній мірі зумовлювалося небажання більшості населення до членства в НАТО, тим більше що її недоторканість гарантувалася сумнозвісним Будапештським меморандумом. Але ситуація кардинально змінилася: починаючи з 2014 р. українські державні інститути змушені були функціонувати в умовах неоголошеної війни і втрати частини території, «гібридної» війни. Ситуація зумовила природне домінування безпекового аспекту як у зовнішній політиці України, так і внутрішній. Активність офіційного Києва на світовій арені протягом 2014-2019 рр. спрямовувалася на захист суверенітету й незалежності, забезпечення зовнішньої підтримки у протистоянні РФ. Саме агресія Кремля зробила орієнтацію на НАТО безальтернативною для більшості українців.

У рамках відповіді на російську агресію, Альянс посилив свою підтримку для розбудови безпекових спроможностей України. НАТО чітко заявляло позицію підтримки суверенітету і територіальної цілісності України, а також призупинило співробітництво з Росією. А його держави-члени не визнали анексію Криму Росією і засудили її дії на сході України¹.

Сама ж співпраця і діалог України з НАТО негайно активізувалися. До 2014 р. вони розвивалися на основі таких документів як «Рамковий документ "Партнерство заради миру"» та «Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору», «Декларації

¹ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. 2018. Київ, 2018. С. 2.

про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО». Відповідно до останнього, «Комісія НАТО – Україна скликатиметься на вимогу України у відповідності до параграфу 8 Рамкового документа Партнерства заради миру, якщо Україна відчуватиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці»¹.

До цього механізму Україна і вдалася у березні 2014 р., ініціювавши проведення 2 березня 2014 р. екстреного засідання Комісії Україна–НАТО в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, присвяченого ситуації в Україні. Його результатом стала Заява Північноатлантичної Ради про ситуацію в Україні, в якій було засуджено воєнну ескалацію Російської Федерації в Криму, визнано воєнні дії Росії проти України порушенням міжнародного права, а також закликано Росію виконувати свої міжнародні зобов'язання, вивести свої сили на свої бази та утримуватися від будь-якого втручання будь-де ще в Україні². Варто додати, що Україна у 2014 р. ще раз вдавалася до механізму скликання екстреного засідання Комісії Україна–НАТО – 29 серпня у зв'язку з посиленням воєнної ескалації Росії проти України, зокрема під час боїв за Іловайськ³.

У цілому в 2014 р., особливо період з березня по вересень, було багато різнорівневих та різноформатних зустрічей та засідань України з НАТО: 12 березня – екстрене засідання Комітету НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій з Україною; 14 березня – екстрене засідання Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП); 1 квітня – засідання КУН на рівні міністрів закордонних справ; 1 квітня – засідання Північноатлантичної ради НАТО на рівні міністрів закордонних справ і, того ж дня – зустріч в.о. Міністра закордонних справ України А.Дешиці з Групою друзів України в НАТО (формат, започаткований за ініціативи Постпредства Литви при НАТО за участі Литви, Словаччини, Угорщини, Естонії, Латвії, Туреччини, Польщі,

¹ Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021.

² North Atlantic Council statement on the situation in Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. 02 Mar. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_107681.htm/.

³ Євроатлантичний вектор України: національна доповідь. С. 143.

Данії, Канади та Великої Британії); 7 серпня – візит Генерального секретаря НАТО А.Расмуссена до України; 29 серпня – екстрене засідання КУН (на запит України у зв'язку із військовою ескалацією на Сході України). У їх ході держави-члени Альянсу одностайно визнали дії РФ актом агресії проти України¹.

Після анексії Криму і вторгнення російських військ на Донбас НАТО згорнув усі програми з РФ і кардинально обмежив політичний діалог з Кремлем². Також країни НАТО ініціювали переговорний процес у різних напрямках. На жаль, відповідні багаторічні зусилля західної та української дипломатії хоча дещо знизили активність бойових дій (зокрема в рамках «нормандського формату»), але не призвели до врегулювання конфлікту на Донбасі внаслідок агресивної непоступливої позиції країни-окупанта. Також країни-члени Альянсу запровадили: (а) адресні санкції проти російських державних чиновників, парламентарів, політиків, бізнесменів, військових (заборона на в'їзд, заморожування їх рахунків у банках цих країн); (б) різноманітні фінансово-економічні обмеження для великої групи російських банків, компаній, підприємств, спецслужб, бізнес-структур тощо; (в) секторальні санкції – військово-промисловий комплекс, енергетика тощо³.

Показовим є обґрунтування санкцій: 4 березня 2019 р. Президент США пролонгував їх ще на рік зазначаючи: «дії [РФ], що підривають демократичні процеси та інститути, загрожують миру в країні та її стабільності, суверенітету і територіальній цілісності... дії РФ включаючи анексію Криму і застосування сили в Україні становлять підвищену загрозу національній безпеці США»⁴. За різними оцінками, західні санкції коштують Росії близько 1-1,5% ВВП на рік (близько \$20 млрд.), причому цей негативний ефект

¹ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 237-238.

² Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Національна безпека і оборона, 2014 р. №5-6, с. 25-26, URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf.

³ Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання // Національна безпека і оборона. 2019. № 1-2 (177-178). С. 19.

⁴ Там само. С. 19.

збільшується внаслідок взаємовпливу інших внутрішніх і зовнішніх факторів¹.

Санкції обмежили можливості російської агресії, але напряду нічого не дали Україні. Однак, за майже вісім років вони суттєво не змінили ані в цілому характер агресивної зовнішньої політики Кремля, ані ситуацію на Сході України. Тому безпрецедентні за значенням рішення щодо надання допомоги Україні були прийняті на Уельському саміті 4-5 вересня 2014 р. Тоді держави-члени НАТО вирішили заснувати п'ять нових цільових фондів для допомоги Україні в критично важливих сферах: управління, контроль, зв'язок та комп'ютеризація (С4); логістика і стандартизація; кібернетична безпека; перепідготовка і соціальна адаптація військовослужбовців; медична реабілітація. На прохання України в 2015 р. Альянс погодився започаткувати шостий цільовий фонд – для боротьби із саморобними вибуховими пристроями та утилізації вибухонебезпечних предметів². У 2018 р. кількість фондів зросла до 9 (Додаток 1).

Україна та НАТО ще з 2010 р. започаткували співробітництво в сфері протидії кіберзагрозам. У результаті домовленостей, ухвалених між Україною та Альянсом після саміту НАТО в Уельсі у вересні 2014 р. був заснований Цільовий фонд з кіберзахисту, головна мета діяльності котрого полягала у наданні допомоги Україні в розробці технічних сил та засобів для протидії кіберзагрозам.

У жовтні 2014 р. було підписано Міжвідомчу декларацію про співробітництво України з країнами Організації Північноатлантичного договору у сфері кібербезпеки. У контексті реалізації цієї угоди у 2015 р. було підписано Угоду про реалізацію Трастового фонду Україна–НАТО з питань кібербезпеки між Службою безпеки України та Румунською службою інформації³. Зважаючи на ту увагу, яка приділяється світовою спільною

¹ Чому Україна ні в коєм случае не можна отказываться от “минского процесса”: в США назвали причины. Сегодня, 23 октября 2018г. URL: <https://www.segodnya.ua/politics/pochemu-ukraine-ni-v-koem-sluchae-nelzya-otkazyvatsya-ot-minskogo-processa-v-ssha-nazvali-prichiny-1182072.html>.

² Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. 2018. Київ, 2018. С. 3.

³ Угода про реалізацію Трастового фонду Україна - НАТО з питань кібербезпеки між Службою безпеки України та Румунською службою інформації (23 липня 2015 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/642_063

кібербезпеці на сучасному етапі, можна прогнозувати, що в майбутньому відбудуватиметься розширення нормативно-правової бази співробітництва України та НАТО в цій сфері.

25 листопада Парламентська Асамблея НАТО засудила російську агресію проти України¹. Уже 23 грудня 2014 р. Верховна Рада України схвалила законопроект Президента України про відмову від позаблокового статусу². У Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» до основних засада зовнішньої політики уводилося «поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації»³. Відтоді співпраця з НАТО значно активізувалася й набула нових форм.

27 січня 2015р. Верховна Рада ухвалила Звернення до світової спільноти, в якому визначила Донбас окупованими територіями, а Росію – державою-агресором⁴. Це був перший крок української влади щодо офіційного визнання російської агресії і окупації Донбасу, підтриманий невдовзі іншими державами.

Для України завжди одним із магістральним напрямків співробітництва з НАТО була співпраця у військовій сфері. Посилення оборонно-технічного співробітництва України з НАТО стало одним із найважливіших аспектів їх взаємодії. Прикладом такої співпраці стало екстрене засідання КУН 26 січня 2015 р. у зв'язку із загостренням ситуації на Сході України та обстрілом Маріуполя. А 21-22 вересня 2015 р. під час офіційного візиту Генерального секретаря НАТО Є.Столтенберга до України, відбулося підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та НАТО про статус Представництва НАТО в Україні, Дорожньої карти Партнерства зі стратегічних комунікацій між РНБО України та Міжнародним секретаріатом НАТО, а також

¹ Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання С. 12.

² Україна відмовилася від позаблокового статусу // Українська правда. 23 грудня 2014. <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/23/7052990/>

³ Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 4, ст.13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#n11>.

⁴ Звернення до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. // Верховна Рада України, 27 січня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19>.

оголошення Спільної декларації щодо посилення оборонно-технічного співробітництва України з НАТО¹. Невдовзі Україна з НАТО розробили «Дорожню карту Україна–НАТО з оборонно-технічного співробітництва» (підписана 17 грудня 2015 р.), в якій було визначено пріоритетні напрями співробітництва між Україною та Альянсом в оборонно-технічній сфері².

В умовах, коли через події на сході України, багато військовослужбовців та цивільних зазнали поранень різного ступеня важкості, своєчасним було підписання Імплементативної угоди між Кабінетом Міністрів України та НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації (вересень 2016, набрала чинності 16 лютого 2016 р.). Ця угода дозволила Україні долучитися до реалізації ряду важливих проектів НАТО з медичної реабілітації³. Безперечно, що Україна зацікавлена у реалізації проектів, визначених у цій угоді, адже самостійно вирішити питання реабілітації постраждалих внаслідок військових дій наразі вона не може самостійно через брак ресурсів та необхідного досвіду.

Важливим для України стало співробітництво з НАТО і підтримка з боку Альянсу, зокрема, в рамках річних національних програм, дорожньої карти оборонно-технічного співробітництва, спільних проектів, воєнних навчань тощо. В умовах «гібридної» агресії РФ воєнно-технічна, матеріальна, фінансова, експертна допомога НАТО вкрай важлива для України. За словами Генсека НАТО Й.Столтенберга, Альянс здійснює «практичну підтримку України за допомогою різних трастових фондів, допомагає Україні у сфері командування і контролю, системі логістики та багатьох інших напрямках... забезпечує навчання, допомогу і підтримку України»⁴.

4 лютого 2016 р. Президент України П.Порошенко підписав закон «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в

¹ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 338.

² Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього... С. 45.

³ Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_034#Text

⁴ Столтенберг: НАТО продовжит оказувать решительную поддержку Вооруженным силам Украины. // УНИАН, 9 февраля 2016г. URL: <http://www.unian.net/society/1259880-stoltenberg-nato-prodoljit-okazyivat-reshitelnuyu-podderjku-voorujennyim-silam-ukrainyi.html>.

Україні». Важливо, що на Представництво НАТО та на його співробітників поширюються привілеї та імунітети, що надаються дипломатичним представництвам відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.¹.

Створене в 2016 р. Представництво НАТО в Україні забезпечує розвиток партнерства безпосередньо в Україні. До його складу входить створений у 1997 р. Центр інформації та документації НАТО, а також Офіс зв'язку НАТО, створений у 1999 р. Останній сприяє участі України у програмі «Партнерство заради миру» реформам структур безпеки і оборони України, підтримуючи контакти з різними державними відомствами України².

Важливим у плані зміцнення обороноздатності та підтримки України став Варшавський саміт НАТО (липень 2016 р.). У заключних декларації і комюніке саміту зазначалося: «незалежна, суверенна і стабільна Україна, що твердо віддана демократії та верховенству права, є ключем до євроатлантичної безпеки»³. Тому, зазначили держави-члени НАТО, «Ми твердо підтримуємо суверенітет України, її територіальну цілісність у межах міжнародно визнаних кордонів... Ми рішуче засуджуємо агресивні дії Росії проти України...»⁴.

НАТО вирішило продовжувати надання Україні практичної підтримки в галузі реформування безпекового та оборонного сектору в цілому, а також відповідно до Комплексної програми допомоги (КПД). Вона була ухвалена на засіданні Комісії Україна–НАТО 15 червня 2016 р.⁵. Програма комплексної допомоги Україні спрямовувалася на посилення спроможності Збройних сил України (ЗСУ) та «підвищення ефективності, дієвості і

¹ Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні» (4 лютого 2016 р). // Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/989-19>.

² Відносини з Україною // Організація Північноатлантичного договору. Last updated 01-Dec-2020. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm.

³ Основні рішення Варшавського саміту/ Бюлетень НАТО вересня 2016: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160923_1609-factsheet-warsaw-summit-key-ukr.pdf.

⁴ Warsaw Summit Communique. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. // North Atlantic Treaty Organization, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.

⁵ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 338.

підзвітності установ безпеки і оборони України»¹. Передбачено також надання стратегічних порад, практичної допомоги, розробку проектів із протидії гібридній війні, деякі інші види допомоги.

Відповідно до Комплексної програми допомоги, НАТО продовжувала надавати консультації стратегічного рівня з питань безпекових і оборонних реформ, а сама КПД містила понад 40 цілеспрямованих заходів з підтримки в ключових сферах².

В таких умовах, з метою зростання чисельності прихильників євроатлантичної інтеграції в Україні, 22 лютого 2017 р. відбулося затвердження «Концепції вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки»³.

Навесні 2017 року Верховна Рада України розробила, а 8 червня 2017 року ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України». Згідно нього членство України у НАТО знову проголосили стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом України (змінивши Закон «Про основи національної безпеки України»): «інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі та в євроатлантичний безпековий простір з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору»⁴. Науковці зауважують, що процес розробки цього закону проходив з активним залученням до нього спеціалістів НАТО⁵.

Важливо відзначити, що ще у 1995 р. Альянс опублікував дослідження перспектив подальшого розширення організації. У главі 1 цього дослідження у п. 6 підрозділу Б «Принципи розширення» зазначено, що «держави, які мають етнічні суперечки чи зовнішні територіальні суперечки, включаючи

¹ Основні рішення Варшавського саміту / Бюлетень НАТО вересня 2016. Там само.

² Програма комплексної допомоги Україні / Бюлетень НАТО жовтень 2016: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_10/20161017_1610-compreh-ass-package-ukrain.pdf.

³ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 339.

⁴ Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України / Документ 2091-VIII, перша редакція. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2091-19/ed20170608#Text>.

⁵ Дем'янчук Ю. На шляху до НАТО: сучасні виклики та перспективи реалізації політики безпеки // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2019. Випуск 46. С. С. 44.

іредентистські претензії, чи міжнародні судові суперечки, повинні вирішити ці суперечки мирними засобами відповідно до принципів ОБСЄ. Вирішення таких суперечок буде чинником, що визначатиме, чи запрошувати дану державу до Альянсу»¹.

Саме це положення дало привід окремим експертам заявляти про те, що територіальна цілісність, відсутність внутрішніх збройних конфліктів є обов'язковою передумовою вступу до НАТО, і саме базуючись на цьому переконанні РФ здійснила агресії щодо Грузії та України, аби загальмувати їх рух до Брюсселя. Але, попри це, 10 березня 2018 р. відбулося внесення України до переліку країн, за якими визнається прагнення до членства (повідомлення на офіційному сайті Альянсу)². Однак статус «країни-аспіранта» і визнання євроатлантичних прагнень України на сайті НАТО не означає зміни політики блоку, а лише відбиває реальність. «Політика НАТО (щодо України) залишається незмінною. Відбулися зміни у політиці України, і вони були відображені на сайті», – зазначалося в офіційному коментарі Альянсу³.

10 липня 2017 р. на засіданні комісії Україна–НАТО країни Альянсу вкотре продемонстрували підтримку України, підтвердили «нашу підтримку дипломатичних шляхів вирішення конфлікту» і закликали РФ «утриматися від агресивних дій»⁴. Резолюція Парламентської Асамблеї НАТО «Стабільність і безпека в регіоні Чорного моря» (6-9 жовтня 2017р.) закликала уряди та парламенти держав-членів НАТО «підтвердити невизнання незаконної та нелегітимної анексії Криму та продовжує наголошувати на важливості повної імплементації Мінських угод, а також розробку заходів зміцнення довіри, спрямованих на повне відновлення територіальної цілісності України...»⁵.

¹ Євроатлантичний вектор України: національна доповідь. С. 155.

² Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 339.

³ Голубов О. Що означає для України статус «аспіранта» в НАТО // Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/що-означає-для-україни-статус-аспіранта-в-нато/a-42943892>.

⁴ Joint statement of the NATO-Ukraine Commission. Marking the 20th anniversary of the Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_146087.htm?selectedLocale=uk.

⁵ Resolution 437 on Stability and Security in the Black Sea Region. // NATO Parliamentary Assembly. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-10/2017%20->

У жовтні 2017р. набула чинності міжурядова Угода Україна–НАТО, що дає доступ Україні до логістичної електронної бази даних НАТО. Це дозволить брати участь у тендерах, здійснювати онлайн закупівлі матеріально-технічних засобів, створювати спільні запаси військового майна. Важливим кроком української сторони стало рішення про приєднання до мережі центрів НАТО з протидії гібридним загрозам – у грудні ухвалено рішення про підписання Угоди про партнерство з Центром передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки¹.

Навесні 2018 р. НАТО зафіксувало російську присутність на Сході України. За оцінками Голови військового комітету НАТО генерала П.Павела, у військовій структурі і місцевих адміністраціях «ДНР-ЛНР» працює багатотисячний контингент «російських фахівців»².

На Брюсельському саміті 11-12 липня 2018 р. глави держав і урядів країн-членів НАТО знову підтвердили свою відданість подальшому наданню допомоги Україні щодо реалізації порядку денного реформування національних структур безпеки і оборони, зокрема, у рамках другої Комплексної програми допомоги, з тим, щоб Україна могла більш ефективно забезпечувати власну безпеку. Глави держав і урядів також підтвердили свою підтримку зусиллям України з посилення стійкості до гібридних загроз, у т.ч. через активізацію співпраці в рамках Платформи НАТО-Україна з протидії гібридним загрозам³. Країни-члени НАТО вчергове закликали Росію «припинити будь-яку політичну, фінансову та військову підтримку групам бойовиків і покласти кінець військовому втручанню... вивести війська, військову техніку та найманців з території України та повернути своїх представників до Спільного центру з контролю і координації»⁴.

%20RESOLUTION%20437%20-%20BLACK%20SEA%20-%20SCHMIDT%20%20-%20%20219%20CDS%2017%20E.pdf.

¹ Україна-2017: повільний рух вперед // Україна 2017-2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2018. С. 8.

² В адміністраціях «Л/ДНР» працює 3-5 тисяч російських фахівців – НАТО // Радіо Свобода, 4 травня 2018 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29208416.html>.

³ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. 2018. Київ, 2018. С. 3.

⁴ Brussels Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018 // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm.

Як наголошується на англomовному сайті НАТО, «Співпраця України з НАТО є взаємовигідною»¹. Протягом 2014-2019 років вона відбувалася в рамках як у затверджених раніше, так і нових 22 програм і фондів². Докладніше перелік програм, їх бюджети, контрибутори і цілі вказані в Додатку 1.

В таких умовах українська влада здійснила ряд кроків з налагодження спільної роботи виконавчої та законодавчої гілок влади у прийнятті інтеграційних законів, роз'ясненні переваг євроатлантичної інтеграції серед громадян. Зокрема у липні 2018р. розпочала роботу Координаційна рада з комунікації євроінтеграції³, а в листопаді 2018р. стартували інформаційні кампанії, спрямовані на роз'яснення громадянам переваг членства в ЄС і НАТО⁴.

Саме це, у поєднанні з фактом агресії РФ призвело до того, що у 2018 р. вступ до НАТО підтримувала відносна більшість громадян. У референдумі щодо вступу України до НАТО, якби він відбувався найближчим часом, висловили намір взяти участь 72% опитаних. 16% не мали такого наміру, а ще 12% – не визначились. За вступ України до НАТО були готові проголосувати 41% усіх опитаних та 66% – тих, хто висловив намір голосувати⁵.

Така знакова подія призвела до того, що у Спеціальному звіті Парламентської Асамблеї НАТО (листопад 2018р.) було наголошено, що «Грузія, Україна та Молдова, а також країни Західних Балкан повинні отримати чітку перспективу членства як у НАТО, так і в ЄС»⁶.

¹ Relations with Ukraine: Key areas of cooperation // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

² Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. 2018. Київ, 2018. 12 с.; Допомога НАТО Україні / Бюлетень НАТО. Жовтень 2018: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. 4 с. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181114_1811-factsheet-nato-ukraine-sup.pdf.

³ Координаційна рада з комунікації євроінтеграції розпочала свою роботу. // Урядовий портал, URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/koordinacijna-radaz-komunikaciyi-yevrointegraciyi-rozpochala-svoyu-robotu>.

⁴ В Україні стартували інформаційні кампанії на тему європейської та євроатлантичної інтеграції. Урядовий портал, URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-startovali-informacijni-kampaniyi-na-temu-yevropejskoyi-ta-yevroatlantichnoyi-integraciyi>.

⁵ Українське суспільство напередодні року виборів // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4. С. 3.

⁶ Countering Russia's Hybrid Threats: An Update. Revised Draft Special Report by Lord Jopling (United Kingdom) Special Rapporteur // NATO Parliamentary Assembly. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2018-10/2018%20-%20COUNTERING%20RUSSIA%27S%20HYBRID%20THREATS%20-%20DRAFT%20JOPLING%20-%2020166%20CDS%2018%20E.pdf>.

Наприкінці 2018-2019 р. відбулося утвердження незворотності європейського курсу України. У 2018 р. Президент П.Порошенко висунув ініціативу щодо закріплення в Конституції незворотності курсу до ЄС і НАТО. 20 вересня 2018 р. проект відповідних конституційних змін було направлено до Конституційного Суду, а вже 22 листопада 2018 р. Парламент прийняв їх у першому читанні. 7 лютого 2019 р. Верховна Рада 335 голосами остаточно ухвалила зміни до Конституції, оголосивши стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в ЄС і НАТО¹.

Відповідно до цих змін, преамбулу Основного Закону було доповнено словами «підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України». До повноважень Парламенту додалося «визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору». Главу держави відтепер визнано додатково «гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору», а на Уряд покладено обов'язок безпосереднього забезпечення «реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України» в ЄС та в НАТО². Того ж дня Верховна Рада ухвалила звернення до лідерів і парламентів держав-членів НАТО, ПАР та ПА НАТО з проханням надати Україні ПДЧ на саміті в Лондоні у грудні 2019р.³.

Активна діяльність Києва в багатосторонньому форматі Україна–НАТО (а також на форумах ряду міжнародних організацій), курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію сприяли розвитку і поглибленню взаємин співробітництва з Альянсом і його державами. Окремо слід зазначити важливість безпекової співпраці офіційного України з таким членом НАТО

¹ Європейська інтеграція України: еволюція, проблеми, здобутки // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 9, 12.

² Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 195-196.

³ Там само. С. 339.

як США. Підтримка України була і залишається невід’ємною складовою політики офіційного Вашингтона стосовно Росії. США, як лідер НАТО, виступили ініціатором міжнародної кампанії з протидії агресивній політиці Росії, здійснюють послідовну підтримку суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України на міжнародній арені, а також надають починаючи з 2014 р. суттєву фінансову, консультативну та матеріально-технічну допомогу. Найбільш значною була американська поміч у сфері постачання нелетальної допомоги¹. 2018 рік став певною мірою «зразковим» показником політичної, воєнної, фінансової підтримки США Україні². За даними Незалежного антикорупційного комітету з питань оборони (НАКО), впродовж 2020 року США залишились активним прихильником України у війні, забезпечуючи щонайменше 70% усієї зовнішньої допомоги, пов’язаної з обороною³. Однак, потенціал партнерства Україна-США використовувався не цілком як через українські внутрішньополітичні проблеми, так і через позиціонування України напередодні передостанніх виборів Президента США. Це не сприяло розвитку відносин з Дональдом Трампом та створило серйозні ризики для американсько-українських відносин⁴.

Досить глибокою виявилася і безпекова співпраця з Канадою, а обсяги її допомоги хоч і поступаються українським, але не менш важливі. Військовослужбовці 4-ї хвили мобілізації 2015 р. досі згадують надані Україні комплекти канадської зимньої військової форми. Важливою була і фінансова

¹ Із 2014 р. США надали Україні понад \$2,8 млрд. допомоги та \$3 млрд. кредитних гарантій на зміцнення безпеки і здійснення реформ. Важливим актом політичної і практичної підтримки стало надання Україні летальної зброї у 2018 р. У 2019 р. на зміцнення безпеки України Вашингтон асигнував \$365 млн., в т.ч. \$50 млн. – на летальну зброю. 92% всієї військово-технічної допомоги, отриманої Україною з 2014р., надійшло зі США...”. Див.: 92% всієї військово-технічної допомоги, отриманої Україною з 2014 року, надійшло зі США, - посольство. // Цензор.нет, 14 серпня 2019 р. URL: https://censor.net.ua/ua/photo_news/3142764/92_vsiyeyi_viyiskovotehnichnoyi_dopomogy_otrymanoyi_ukrayinoy_u_z_2014_roku_nadiyishlo_zi_ssha_posolstvo; Циганюк В. Військова та гуманітарна допомога США Україні у 2014–2020 роках // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 104-116.

² У І півріччі 2018 р. США поставили в Україну протитанкові ракетні комплекси Javelin. Згодом, у вересні Україна отримала два патрульні катери типу “Айленд”. Див.: Україна-2018: обережний оптимізм у турбулентний час // Україна 2018-2019: обережний оптимізм напередодні виборів. Аналітичні оцінки. Київ : Центр Разумкова, 2019 р. с.8-16, URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Pidsumky_2018.pdf.

³ Циганюк В. Військова та гуманітарна допомога США Україні у 2014–2020 роках // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 104-116. С. 111.

⁴ Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. Київ : Центр Разумкова, Видавництво “Заповіт”, 2019. С. 7.

допомога, не менш важливе значення має розпочата канадськими Збройними силами операція UNIFIER в Україні з військової підготовки та розбудови її оборонного потенціалу, яка дійсна до 2022 р., та інші заходи¹.

Загалом, як засвідчують дані Додатку 1, майже усі держави-члени НАТО надавали різні форми допомоги Україні. Незважаючи на це, окремі внутрішньополітичні рішення і заходи Києва, спрямовані на обмеження російського втручання в українські справи, загострили вже існуючі проблеми відносин з найближчими сусідами. Партнерські взаємини Києва з Варшавою зазнавали випробовувань через експлуатацію історичних проблем заради внутрішньополітичних інтересів. Через Закони України «Про освіту» (25 вересня 2018 р.) та «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (25 квітня 2019 р.), які були спрямовані першочергово проти російської пропаганди, потекли хвилі невдоволення з боку Будапешта, які створили для офіційного Києва проблеми з НАТО. Примітно, що керівник МЗС Угорщини П.Сійярто адресував свої звинувачення П.Порошенку особисто та висловив надію на налагодження співпраці з новообраним Президентом². Проблема відносин Україна–Угорщина переросла в суттєві перешкоди розвитку взаємин Україна–НАТО. Офіційний Будапешт через претензії до українських законів у 2017-2018 рр. тричі блокував засідання Комісії Україна–НАТО³.

До 2018-2019 рр. визначилася система усіх урядових структур, які політично та секторально мають бути включені у співпрацю з НАТО, як це визначено у Річній національній програмі. Перш за все, такими органами є Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції та Міністерство закордонних справ України, які відіграють ключову роль комунікації та координації заходів євроатлантичної інтеграції з українськими органами влади та Альянсом. Слід зазначити, що координуючим органом з

¹ Перепелиця Г. Особливе партнерство України і Канади в безпековій та оборонній сферах // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 67-70.

² П.Сійярто назвав закон таким, що “відображає дух Петра Порошенка, який веде антиугорську політику”. // Радіо Свобода, 25 квітня 2019 р. www.radiosvoboda.org/a/29903937.html.

³ Угорщина втретє заблокувала засідання Комісії Україна–НАТО // ТСН. 32.04.2018. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/budapesht-vtreye-zablokuvav-zasidannya-komisiyi-ukrayina-nato-1144338.html>.

підготовки Річних національних програм визначено Міністерство закордонних справ України¹. Втім, ефективність виконання Програми є недостатньою і взагалі, жодна з них не була виконана повністю. Наприклад, за даними Кабінету Міністрів України, РНП за 2016 рік була виконана на 82%, у 2017 році – на 81,9%². За оцінками Інституту Євроатлантичного Співробітництва, завдання Програми на 2018 рік були виконані на 64% повністю і 32% були в процесі виконання³.

З огляду на таку ситуацію, вважають науковці, в усіх державних органах України було необхідно виправити прогалини з імплементації нормативно-правових актів та звести функції євроатлантичної інтеграції до повноважень одного структурного підрозділу і поєднати її з процесом європейської інтеграції держави, що б підвищило внутрішньодержавну координацію, ефективність проведення євроатлантичних реформ, взаємодію з НАТО і комунікацію з громадянським суспільством України. Усім державним органам, особливо які не відносяться до сфери безпеки й оборони, було необхідно підвищити рівень інформування суспільства про виконання ними завдань євроатлантичної інтеграції, які визначаються Річними національними програмами⁴. Означені рекомендації є актуальними і нині.

У цьому контексті цікавим є питання втілення в українські реалії стандартів НАТО як критерію готовності до членства. Загалом у НАТО понад 1200–1300 елементів стандартизації. Першочерговість запровадження стандартів НАТО визначається пакетами Цілей партнерства Україна–НАТО, останній з яких був схвалений 23 травня 2018 р. Відповідно нього опрацюванню підлягають 219 стандартів і керівних документів НАТО⁵.

¹ Указ Президента України від 7 грудня 2016 року №547/2016 Про річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547/2016#Text>.

² Уряд затвердив Річну національну програму Україна–НАТО // Служба Віце-прем'єр-міністра України www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-richnu-nacionalnu-programu-ukrayina-nato.

³ Протидія тероризму в контексті інтеграції України в євроатлантичну систему безпеки // Інститут Євроатлантичного Співробітництва. www.ieac.org.ua/news/item/98-protydiia-teroryzmu-v-konteksti-intehratsii-ukrainy-v-ievroatlantlychnu-systemu-bezpeky.

⁴ Мартинюк В. Роль політичної складової у процесі євроатлантичної інтеграції України // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2020. Т. 42. С. 66.

⁵ Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій // Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт. 12 лютого 2021. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2021/02/12/standarti-nato-mehanizm-i-tempi-vprovadzhennya-adaptacziya-do-ukrainskih-realij/>

Станом на 1 липня 2019 р. відповідно до Цілей партнерства було впроваджено 76 нормативних документів НАТО (34 % тих, що підлягають опрацюванню в рамках Цілей партнерства), на основі положень яких було розроблено 86 національних та військових нормативно-правових актів і документів.

Загалом до 1 липня 2019 р. в Україні було впроваджено 220 нормативних документів НАТО шляхом розроблення 236 національних та військових нормативно-правових актів і документів, з них у I півріччі 2019 році впроваджено 28 (21) нормативних документів НАТО шляхом розроблення 29 (18) національних військових нормативних документів¹.

Як вважають експерти, проблеми та обмежуючі фактори розвитку співробітництва держав НАТО з Україною у 2014-2019 рр. мали подвійне походження. Російська пропаганда та інші зовнішні фактори послаблювали їх єдність у протистоянні з РФ, «виштовхували» тему Криму і Донбасу на геополітичне узбіччя. Поступово накопичувалися «втома від України», сумніви та недовіра до декларацій українського керівництва².

Попри це, як зазначали експерти центру Разумкова порівнюючи тенденції останніх років, 2018-й рік дав «підстави говорити про процес поступового, хоча й повільного та непростого становлення геополітичної суб'єктності України»³. Разом з тим на діяльності влади суттєво позначалися наближення завершення повноважень Президента і Верховної Ради та відповідний початок виборчих кампаній. Високі показники підтримки громадянами проголошеного європейського курсу державної політики не збігалися з рівнем суспільної підтримки конкретних напрямів цієї політики. Рівень недовіри громадян до Президента, Уряду та Парламенту виявився чи не найвищим за роки незалежності.

Отже починаючи з 2014 р. співробітництво України з НАТО інтенсифікувалося. Воно функціонувало на основі Хартії про особливе

¹ Євроатлантичний вектор України: національна доповідь. С. 125.

² Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. Київ : Центр Разумкова, Видавництво "Заповіт", 2019. С. 7, 9.

³ Україна-2018: обережний оптимізм у турбулентний час // Україна 2018-2019: обережний оптимізм напередодні виборів (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2019. С. 3.

партнерство Україна-НАТО та Декларації про доповнення до неї. Саме завдяки заснованому ними механізму скликання комісії Україна-НАТО і відбувалися екстренні засідання Комісії в критичні для України часи. Даний формат працює дотепер, однак, зважаючи на гострі суперечності з невдоволеною українським законом про мову Угорщиною, засідання Комісії неодноразово блокувалося Будапештом.

НАТО в цілому та його держави зокрема надали значну моральну підтримку Україні, підтверджуючи та визнаючи її суверенітет, незалежність і територіальну цілісність. Це сприяло не лише зростанню міжнародного статусу України, а й обговоренню питання про російську агресію на міжнародних форумах і судах та її засудження. Також НАТО та його держави члени надали Україні значну консультативну, гуманітарну, фінансову, матеріально-технічну допомогу, а також летальну зброю. У свою чергу Україна брала активну участь у миротворчих операціях та місіях під егідою НАТО, що підтверджує тезу про взаємовигідну співпрацю.

У 2014-2019 рр. відбувалося динамічне і постійне оновлення нормативно-правової бази співробітництва України з НАТО, оскільки весь час виникали нові фактори (виклики та загрози стабільності та безпеці, зміна конфігурації сил на міжнародній арені, зміни у внутрішньополітичному житті України), що зумовлювали трансформацію механізмів та форм їх співробітництва. Україна здійснила значний крок вперед з наближення до стандартів НАТО.

В умовах опору російській агресії кардинально змінилося ставлення громадян України до НАТО, і вступ до Альянсу почала підтримувати відносна більшість населення. У 2018 р. НАТО надало Україні статус «країни-аспіранта» і тим самим визнало її євроатлантичні прагнення.

У червні 2017 р. Верховна Рада України ухвалила закон, яким проголосила вступ країни до НАТО стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом, а 7 лютого 2019 р. набуття членства в Альянсі було закріплено в Конституції України. Разом це все засвідчує і формальну, і реальну інтенсифікацію взаємин НАТО у 2014-2019 рр.

РОЗДІЛ 4. СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І НАТО

У 2019-2021 РР.

Як відомо, останні президентські та парламентські перегони не були змаганням передвиборчих програм. Програми кандидата в Президенти Володимира Зеленського та партії «Слуга народу», а саме їх зовнішньополітична та безпекова частини, мали доволі загальний і публіцистичний характер¹. А у «зовнішньополітичній спадщині», отриманій новим Президентом були як здобутки та досягнення української дипломатії, так і «прорахунки, накопичені десятиліттями»². Наочним було усвідомлення «замороження» війни на сході України та «неясність» перспектив і термінів її євроатлантичної інтеграції.

У своїй інавгураційній промові 20 травня 2019 р. В.Зеленський наголосив на першочергових завданнях припинення вогню на Донбасі та повернення втрачених територій, а також необхідності практичних кроків на шляху до Європи і в запровадженні стандартів НАТО³. Дуже символічно, що наступного дня Глава держави зустрівся з представниками Адміністрації США і закликав посилити санкції проти Росії⁴, а перший закордонний візит Президент здійснив до Брюсселя, де відбулися зустрічі з керівництвом Європейської Ради, Єврокомісії, Генсеком НАТО і Президентом Польщі – держави-«адвоката» України в ЄС і НАТО. За підсумками візиту український Президент запевнив, що «ЄС залишатиметься надійним партнером

¹ Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського // Центральна виборча комісія, URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp005pt021f01=233pt001f01=719>.

Передвиборча програма політичної партії «Слуга народу» // Центральна виборча комісія, URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp502pt001f01=919pf7171=403.html>

² Див. щорічні аналітичні підсумки і прогнози Центру Разумкова: Україна-2017: повільний рух вперед // Україна 2017-2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2018. С. 3-47.

Україна-2018: обережний оптимізм у турбулентний час // Україна 2018-2019: обережний оптимізм напередодні виборів (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2019. С. 3-58.

³ Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського 20 травня 2019 р. // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489>.

⁴ Зеленський закликав США до посилення санкцій проти Росії. // Українська правда, 21 травня 2019 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/05/21/7215632>.

України»¹. 4 червня 2019 р. під час спільної прес-конференції з Генсеком Альянсу Є.Столтенбергом у штаб-квартирі НАТО В.Зеленський заявив: «Стратегічний курс України – на набуття повноправного членства в ЄС і НАТО. Це закріплено в Конституції України і залишається нашим незмінним зовнішньополітичним пріоритетом»².

Наступні візити до Франції та Німеччини мали також важливе значення, враховуючи «вагу» цих держав у формуванні зовнішньої політики НАТО, ЄС та їх участь у «Нормандському форматі». Відбулися зустрічі з керівництвом Канади, Туреччини, Польщі. На цих зустрічах В.Зеленський просував ідею європейської та євроатлантичної інтеграції України, організацію саміту Нормандської четвірки³. Згодом Президент України відвідав країни Балтії та ін. (зокрема, з Президентом Литви Г.Науседою було підписано Декларацію про стратегічне партнерство між Україною і Литвою на 2020-2024 рр.)⁴.

Досить обнадійливими стали й перші контакти Президента України з керівництвом США. Президент Д.Трамп, привітавши В.Зеленського з перемогою на виборах, висловив беззаперечну підтримку США суверенітету і територіальній цілісності України та готовність «працювати разом». Віцепрезидент США М.Пенс під час зустрічі з В.Зеленським у Варшаві 1 вересня 2019 р. відзначив «надзвичайно сильні стосунки між Україною і США» і наголосив на тому, що «ми й надалі продовжимо підтримувати Україну, зокрема з питань безпеки і територіальної цілісності, що включає і Крим»⁵.

Висока зовнішньополітична активність перших місяців роботи Глави держави також стала свідченням визначення пріоритетів. Водночас погоджуємося з експертами центру Разумкова, що «Було б передчасним

¹ Володимир Зеленський у Брюсселі закликав ЄС посилити санкційний тиск на Росію // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. 5 червня 2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-u-bryusseli-zaklikav-yes-posilitisankci-55777>.

² Курс на повноправне членство у ЄС і НАТО залишається незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України - Володимир Зеленський. // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. 4 червня 2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/kurs-na-rovnopravne-chlenstvo-u-yes-i-nato-zalishayetsya-nez-55745>.

³ Європейська інтеграція України: еволюція, проблеми, здобутки // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С.17.

⁴ В.Зеленський протягом півроку перебування на посаді Президента побував в усіх трьох країнах Балтії. А з Президентом Естонії К.Кальюлайд мав чотири зустрічі. Див.: М.Кияк. Балтійський веловізит: якими є результати Зе-поїздки до Таллінна і Вільнюса. // Європейська правда, 29 листопада 2019 р. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2019/11/29/7103623>.

⁵ Віцепрезидент США: Ми продовжимо підтримувати Україну // Українська правда, 1 вересня 2019 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/1/7225021>.

очікувати від цих зустрічей якихось «проривів» у двосторонніх відносинах, адже вони мали скоріше ознайомчий характер»¹. Але наміри Президента «надати новий імпульс відносинам з Альянсом» та «відновити регулярний діалог у рамках Комісії Україна–НАТО»², як зазначали експерти, потребували «не лише більшої конкретизації, але й кропіткої «домашньої» роботи та розв'язання, зокрема, успадкованої проблеми у відносинах з Будапештом»³. А також з іншими проблемами що зачіпають інтереси США – наприклад справи можливого продажу компанії «Мотор-Січ» китайському холдингу Beijing Skyrizon Aviation. Радник з нацбезпеки США Дж.Болтон в серпні 2019 р. застеріг українську сторону від такого кроку⁴.

Попри тривожні очікування, слова і дії В.Зеленського перших «ста днів» дали підстави для прогнозів незмінності принаймні зовнішньополітичного курсу держави. Президент негайно зробив заяви про курс на повноправне членство в ЄС і НАТО, зокрема в інтерв'ю газеті Bild, 18 червня 2019р.: «Перше, що я хочу зробити, це впровадити стандарти НАТО в українські Збройні Сили і в наш сектор безпеки. Україна вже є надійним партнером НАТО, і в майбутньому ми можемо стати надійним членом НАТО»⁵. А його позиція стосовно Росії значною мірою збігалася з позицією попередньої влади. Усе це давало підстави прогнозувати, що і з оновленням влади зовнішньополітичний курс країни на головних стратегічних напрямках залишатиметься загалом незмінним, хоча деякі «ініціативи викликали значне занепокоєння стосовно межі компромісів, до яких готовий «недосвідчений» лідер»⁶.

У вересні під час візиту Віце-прем'єр-міністра Д.Кулеби до штаб-квартири НАТО було досягнуто домовленості з керівництвом Альянсу щодо:

¹ Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. Київ : Центр Разумкова, Видавництво «Заповіт», 2019. С. 21.

² Курс на повноправне членство у ЄС і НАТО залишається незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України – Володимир Зеленський. // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. 4 червня 2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/kurs-na-rovnopravne-chlenstvo-u-yes-i-nato-zalishayetsya-nez-55745>.

³ Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади. С. 22.

⁴ Штогрин І. Все про можливий продаж «Мотор Січі» китайцям: аналітики пояснили, до чого тут США і Росія. // Радіо Свобода, 27 серпня 2019 р. www.radiosvoboda.org/a/motor-sich-bolton-kytai/30132062.html.

⁵ Мартинець С. Зеленський в Німеччині озвучив позицію щодо вступу України в ЄС і НАТО // Сьогодні. URL: <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/zelenskiy-v-germanii-ozvuchil-poziciyu-po-vstupleniyu-ukrainy-v-es-i-nato-1285846.html>.

⁶ Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади. С. 4, 17.

(а) активізації дій робочої групи Україна–НАТО з військової реформи; (б) врахування пропозицій України під час розробки програми НАТО «Одна країна – один план»; (в) продовження стажування українських моряків на кораблях НАТО; (г) консультацій з Альянсом під час розробки Стратегії національної безпеки України тощо¹

Візит до Києва 30-31 жовтня 2019 р. Північноатлантичної ради НАТО на чолі з генеральним секретарем Є.Столтенбергом, його виступ на засіданні Верховної Ради («Це час оновлення для України. Новий президент. Новий парламент. Нові можливості для всіх українських громадян») стали потужним сигналом підтримки України². Підсумками зустрічі 30-31 жовтня 2019 р. стало розширення спільних проєктів і заходів, активізація роботи Платформи Україна–НАТО з протидії гібридним загрозам, проведення спільних навчань у Чорному морі Coherent Resilience 2020, оновлення Комплексного пакета допомоги Україні у сферах бойового командування, кібероборони, медичної реабілітації тощо³.

За словами Александера Віннікова, голови представництва НАТО в Україні, директора Офісу зв'язку НАТО в Україні, Альянс покладав значні сподівання на 2020-й рік: «Окрім політичної підтримки, Альянс надаватиме практичну допомогу... У 2020 р. в Україні розпочнеться новий цикл оборонного й безпекового планування, очікуються подальші кроки для імплементації закону «Про національну безпеку України». У травні поточного року Україна вперше в історії прийматиме весняну сесію Парламентської асамблеї НАТО»⁴.

Проте вже за рік після виборчих кампаній 2019 року у реалізації передвиборних програм Президента і його політичної сили почали проявлятися певні затримки та проблеми. Як зазначали у 2020 році експерти центра Разумкова: «Результати дострокових виборів до Верховної Ради

¹ Україна-2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння // Україна 2019-2020: широкі можливості, суперечливі результати (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2020. С. 12.

² Вінніков А. Україна–НАТО: Нові виклики й можливості // Тиждень. 2020. 01. 02. URL: https://m.tyzhden.ua/Politics/239076?fbclid=IwAR1A9Ky0_ih3dfRQlgeAfA51eYdW0547nJR0msdUJtU7tIQ18UR68OhVMXw.

³ Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки. С. 3.

⁴ Вінніков А. Україна–НАТО: Нові виклики й можливості.

дозволили команді новообраного Президента протягом короткого часу монополізувати контроль над органами законодавчої та виконавчої влади. Утім, концентрація влади не призвела до більшої синергії у взаємодії її гілок»¹. Уже наприкінці року президентства стали помітними проблеми структурних і кадрових трансформацій, проблема комунікації з суспільством щодо зовнішньополітичних питань².

Аналізуючи зовнішньополітичні здобутки нової влади експерти зазначали: «Перший і головний здобуток – це саме збереження курсу на європейську інтеграцію і структурні реформи»³ та відмітили позитивну поточну практику співробітництва з НАТО, однак «у публічній комунікації влади ці теми дещо відійшли на другий план, а поточна ситуація у світі (пандемія COVID-19) не сприяє прискоренню інтеграційних процесів», а політика компромісів з РФ загрожує небезпечними наслідками для країни в цілому⁴.

Дійсно, протягом 2019-2020 рр. у відносинах Україна–НАТО спостерігалось поглиблення. На високому та вищому рівнях відбувалися контакти з Альянсом, було досягнуто ряд домовленостей, зокрема щодо спільних навчань і стажувань українських військових, активізації дій робочої групи Україна–НАТО з військової реформи, співпраці в розробці програми Альянсу «Одна країна – один план» тощо. Проте тривалий час тривали спалахи конфлікту з Угорщиною, яка блокувала засідання Комісії Україна–НАТО. Зокрема, 25 жовтня 2020 р. МЗС України оцінило деякі заяви офіційних осіб Угорщини як втручання у виборчий процес і заборонило в'їзд двом угорським високопосадовцям. Ситуація із зустрічами на вищому рівні залишається невизначеною, і угорська сторона не відмовляється від хибної політики блокування контактів Україна–НАТО⁵. Суперечливу та

¹ Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки. Київ : Центр Разумкова, Видавництво “Заповіт”, 2020. С. 3.

² Україна-2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння. С. 10.

³ Слова В.Фесенка, голови Правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента». Див.: Рух України до ЄС: проблеми, здобутки, перепони (Інтерв'ю) // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 73.

⁴ Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки. С. 3, 10-11.

⁵ Міністр закордонних справ Угорщини П.Сійярто заявив, що Угорщина відмовиться від блокування як тільки “закарпатські угорці повідомлять нас про те, що питання мовного закону і закону про освіту були

неоднозначну реакцію як в Україні, так і на Заході викликали законопроекти «Про медіа» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення національної інформаційної безпеки та права на доступ до достовірної інформації»¹.

5 лютого 2020 року Кабінет ухвалив річну національну програму інтеграції в НАТО. 12 червня 2020 р. Північноатлантична Рада надала Україні статус партнера НАТО з розширеними можливостями, що значно зміцнює і поглиблює співробітництво з Альянсом, зокрема, забезпечує доступ до актуальної розвідувальної інформації Альянсу, можливість брати участь у роботі керівних органів НАТО, у плануванні, навчаннях, спільних місіях тощо². Україна приєдналася до програми НАТО «Партнерство розширених можливостей» (EOP, Enhanced Opportunities Partnership)³. Її здійснюють особливо вагомі внески до операцій під проводом НАТО та інших завдань Альянсу. Такий статус надає країні розширені можливості для ведення діалогу та розвитку співробітництва з державами-членами Альянсу.

У 2020 р. співпраця з НАТО сприяла прискоренню оборонної реформи і структурним змінам ЗСУ: було здійснено важливий етап трансформації системи управління (розподіл функцій Головнокомандувача та начальника Генерального штабу ЗСУ). Ці зміни засвідчили про концептуальне наближення системи управління ЗСУ до стандартів НАТО⁴.

Тривала робота з підготовки реформ спеціальних і розвідувальних органів України, до якої були залучені відповідні урядові структури, іноземні партнери та недержавні експерти. На відміну від правоохоронної сфери, на Президенті лежить пряма відповідальність за неприпустиме затягування процесу реформування СБУ та розвідки, якості відповідних законопроектів. А це питання неодноразово піднімалося представниками НАТО і перетворилося на своєрідний маркер готовності Києва до поступу. Таким

вирішені позитивно для них”. Див.: Глава МЗС Угорщини назвав умови зустрічі Орбана і Зеленського. // Українська правда, 23 вересня 2020 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/09/23/7267407>.

¹ Європейська інтеграція України: еволюція, проблеми, здобутки // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 18.

² Україна-2020: завищені сподівання, неочікувані виклики, інерційний рух // Україна 2020-2021: невиправдані очікування, неочікувані виклики (аналітичні оцінки). С. 14.

³ Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 278-270, 339.

⁴ Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки. С. 6.

чином питання стосовно достатності політичної волі Президента В.Зеленського, щоб позбавити СБУ невластивих функцій і, відповідно, відмовитися від незаконного інструменту політичного тиску та фінансових зловживань, залишалося відкритим. У листі, адресованому В.Зеленському, «голови делегації ЄС, консультативної місії ЄС, представництва НАТО й посольства США відзначали, що законопроект 2020 р. не звужує, а консервує повноваження служби, а також не сприяє створенню ефективної системи демократичного цивільного контролю»¹.

Наочною стала неефективність системи забезпечення зовнішніх зносин. Так вплив і координаційні функції у зовнішньополітичній сфері зосередилися в Офісі Президента. При цьому, непослідовно та суперечливо здійснювалася структурна реорганізація МЗС².

У цілому, практичні кроки Президента та його команди викликали дедалі більше занепокоєння стосовно їх довготривалих наслідків для національної безпеки та суверенітету України. За відсутності формалізованих стратегічних документів і належної комунікації, залишалися без відповіді важливі питання стосовно справжніх намірів Президента, механізмів реалізації обіцянок, а також спроможності реалізувати отримані повноваження для обстоювання національних інтересів³.

В такій ситуації 14 вересня 2020 р. Президент затвердив Стратегію національної безпеки України, яка передбачала «зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору»⁴, однак без конкретики. Невдовзі Верховна Рада ухвалила Закон «Про розвідку», а потім і «Про оборонні закупівлі», оновила Закон «Про службу зовнішньої розвідки»⁵. Їх ухвалення вітала

¹ Пилипчук Д. СБУ-2020. // Дзеркало тижня, 8 січня 2020 р. URL: https://dt.ua/internal/sbu-2020-334981_.html.

² Кравченко В. МЗС з обмеженою відповідальністю // Дзеркало тижня. 15 січня 2020 р. URL: https://zn.ua/ukr/internal/mzs-z-obmezhenoju-vidpovidalnistyju-335604_.html.

³ Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки. С. 7.

⁴ Указ Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

⁵ Україна-2020: завищені сподівання, неочікувані виклики, інерційний рух. С. 14.

Міжнародна консультативна група, до складу якої входять зокрема Посольство США і Представництво НАТО в Україні¹.

Наприкінці 2020 – на початку 2021 р. в Україні поширилися надії на надання ПДЧ у на черговому саміті Альянсу 2021 р. Про таке сподівання у грудні заявив міністр оборони України Андрій Таран². А Президент України Володимир Зеленський, через три дні після інавгурації Джо Байдена, дав інтерв'ю американському ЗМІ Axios, у якому висловив бажання України стати членом Альянсу і задав новому американському лідеру питання: «Пане президенте, чому ми досі не в НАТО?»³.

На це питання Україна отримала відповідь 9 лютого 2021 р. на зустрічі з пресою генерального секретаря НАТО Є.Столтенберга та прем'єр-міністра України Д.Шмигала. Коли український дипломат завив про бажання отримати у цьому році ПДЧ разом Грузією, генсек відповів, що «Україні потрібно сконцентруватись на реформах, які наблизять її до членства в Альянсі», додавши, що «не може назвати конкретної дати», але може запевнити, що «ми будемо підтримувати євроатлантичні прагнення України і підтримувати шлях України до НАТО». «Двері НАТО залишаються відкритими», – резюмував Єнс Столтенберг⁴. У його виступі було підкреслено, що зустріч присвячена обговоренню ситуації з безпекою в Україні і в Чорноморському регіоні, що НАТО закликає Росію до припинення підтримки бойовиків на сході України та виведення військ, а також засуджує окупацію Криму, що Альянс і далі надаватиме Україні військову підтримку і сприятиме її реформам⁵.

Протягом квітня, після початку нарощування російських військ біля українського кордону, міністри закордонних справ Литви і Латвії

¹ США, НАТО, ЄС привітали ухвалення Україною Закону про розвідку. // Голос Америки. 23 жовтня 2020 р. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zakon-pro-rozvidku/5632856.html>

² У 2021 році НАТО розгляне питання ПДЧ для Грузії // Укрінформ. 13.12.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3153849-u-2021-rosi-nato-rozglane-pitanna-pdc-dla-gruzii.html>

³ Про війну на Донбасі, Байдена й Трампа. Що розповів Зеленський у 15-хвилинному інтерв'ю // Радіо Свобода. 01 лютого 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskyu-axios/31079869.html>.

⁴ Столтенберг відповів Зеленському, чому Україна ще не в НАТО // Українська правда. 9 лютого 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/02/9/7282868/>.

⁵ Спільна зустріч з пресою Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга і Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала // Організація північноатлантичного договору. 9 лютого 2021 р. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_181350.htm.

висловилися на користь надання Україні ПДЧ, натомість їх італійська колега заявила, що відносини союзників з Україною «плідні, корисні і є символом бачення мирного сусідства НАТО», а питання про вступ треба обговорити на саміті¹. Чергова російська загроза була використана в риторичі Києва як аргумент на користь надання Україні ПДЧ². На початку червня сенатор-республіканець Роб Портман погодився з доцільністю євроатлантичної інтеграції України і заявив, що це «актуально як ніколи»³.

Ряд заяв українських та західних політиків і науковців загалом давали сподівання на сприятливе вирішення питання про ПДЧ. Однак 20 травня, після ряду зустрічей дипломатів України та НАТО, віцепрем'єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина заявила, що «Ми проговорили кілька важливих моментів, рішення щодо Річної національної програми, і, звичайно, політику відкритих дверей. Ми очевидно розуміємо, що цьогорічний саміт – це не той саміт, де буде ухвалене рішення про ПДЧ»⁴.

Саміт НАТО 14 червня в Брюсселі відбувся у стислі строки. Як зазначали експерти, рішення «не запрошувати Володимира Зеленського на саміт НАТО не має жодного політичного підґрунтя, адже в ньому не візьме участь жодна третя країна, включно з Грузією та найближчими партнерами Альянсу Фінляндією та Швецією»⁵.

Україна була згадана в Комюніке Саміту у 4 розділах 28 разів. Зокрема було підтверджено підтримку НАТО її територіальної цілісності та суверенітету, засуджено російську агресію і концентрацію її військ на

¹ Литва попросить у НАТО надати Україні ПДЧ, – глава МЗС // Обозреватель. 7.04.2021. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/litva-poprosit-u-nato-nadati-ukraini-pdch-glava-mzs.htm>; Embassy of Ukraine in the Republic of Latvia / Посольство України в Латвії. 7 квітня 2021. URL: <https://www.facebook.com/UKRinLatvia/posts/1566818230183936>.

² Зеленський відповів керівнику НАТО: ПДЧ для України стане справжнім сигналом для Росії // Радіо Свобода. 06 квітня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyj-nato-pdch/31189299.html>.

³ Сенатор США: якби Україна і Грузія отримали ПДЧ у 2008 році, не думаю, що конфлікт із Росією узагалі був // Радіо Свобода. 03 червня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-gruzia-nato/31288387.html>.

⁴ Саміт НАТО в червні не ухвалить рішення про ПДЧ для України – віцепрем'єрка // Радіо Свобода. 20 травня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrajina-pdch-nato/31265527.html>.

⁵ Шейко Ю. Чому Україну не запросили на «поворотний» саміт НАТО? // Deutsche Welle. 14.06.2021. URL: <https://www.dw.com/uk/чому-україну-не-запросили-на-поворотний-саміт-нато/a-57871309>.

українському кордоні¹. Також було оголошено про подальшу різносторонню допомогу Україні, а про України вступ в НАТО було сказано наступне: «Ми повторюємо рішення, прийняте на Бухарестському саміті 2008 року, що Україна стане членом Альянсу з Планом дій щодо членства»².

Тобто чіткі строки надання Україні ПДЧ не вказувалися. У зв'язку з цим рішенням 23 липня Президента підписав Указ «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору»³. Згідно з цим документом, який на нашу думку затверджувався необґрунтовано довго, набуття членства в НАТО є пріоритетним державним завданням. Для того, щоб наша країна отримала реальні шанси ввійти до складу Альянсу, потрібно загалом «впровадити реформи, які конвертувалися б у добробут і безпеку для громадян; досягти серйозного прогресу в усіх сферах життєдіяльності держави; інтегрувати принцип забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в усі сфери державної політики». Для підготовки до євроатлантичної інтеграції в самому Рішенні вказано 12 пунктів – загальних завдань (4 з них таємні)⁴, спрямованих на інтенсифікацію та поглиблення співробітництва з НАТО.

Як наголошується на англомовному сайті НАТО, «Співпраця України з НАТО є взаємовигідною»⁵. Протягом 2019-2021 років вона відбувається в рамках як у затверджених раніше 19 програм і фондів, так і в трьох нових (Докладніше див. Додаток 2). Головні зусилля у двосторонньому співробітництві з державами-членами НАТО зосереджувалися на виконанні наступних завдань:

1. Зміцнення обороноздатності ЗСУ і стримування російської агресії.
2. Здійснення оборонної реформи.

¹ Brussels Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021 // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.

² Там само.

³ Указ Президента України №307/2021 від 23 липня 2021 року Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3072021-39461>.

⁴ Там само.

⁵ Relations with Ukraine: Key areas of cooperation // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

3. Гармонізація стандартів і досягнення критеріїв для майбутнього повноправного членства в ЄС і НАТО.

Упродовж 2019-2021 рр. безпекове співробітництво Міністерства оборони і Збройних сил найбільш інтенсивно розвивалося з 15 країнами-членами НАТО. Це: Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Канада, Латвія, Литва, Німеччина, Польща, Румунія, Словаччина, США, Туреччина, Франція, Чехія. Також держави-члени НАТО надавали консультативно-дорадчу допомогу радників та експертів за окремими функціональними напрямками. Вони співпрацюють безпосередньо з керівниками структурних підрозділів МОУ та Генерального штабу ЗСУ, сприяють підготовці особового складу, а також залучені до реалізації практичних проектів оборонної реформи¹.

Важливим у стратегічному плані є розвиток партнерства з США. Вашингтон виступає модератором і ініціатором санкційної кампанії проти Росії, є головним донором військово-економічної допомоги Україні, послідовно підтримує позицію України в міжнародних організаціях. Важливо, що у відносинах з США вдалось уникнути втягнення у внутрішній американський передвиборчий конфлікт 2019 р., і з приходом до влади Д.Байдена, є підстави сподіватися на активізацію співробітництва².

Прихід до влади в США Д.Байдена, з одного боку, сприяв зміцненню євроатлантичного партнерства в рамках НАТО та покращенню відносин США-ЄС, але з іншого – чітка та послідовна американська позиція щодо опору російській експансіоністській політиці в Європі та світі загострила і поглибила протистояння Вашингтона та Москви. Тому не випадково у квітні-листопаді 2021 р. критичну напруженість викликало накопичення російських військ на кордонах з Україною, що призвело до гострої реакції «колективного Заходу» – НАТО, ЄС, G-7, інших країн світу³.

Перепонами на шляху поглиблення відносин з НАТО нині є комплекс нормативних та інституційних факторів, затримка в проведенні очікуваних

¹ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. С. 55-57.

² Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]. С. 278-270.

³ Передумови і перспективи політичної асоціації // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 24.

реформ тощо. Наприклад, як зазначають дослідники, співставлення цілей вітчизняних безпекових стратегій з сучасними пріоритетами безпекової політики НАТО «спонукає до висновків про необхідність більш адекватного узгодження наших очікувань з реаліями політик ЄС і НАТО». Тобто, за понад 2 роки після внесення змін до Конституції про євроатлантичну інтеграцію, в документах стратегічного рівня України – Стратегіях національної та воєнної безпеки чіткого завдання на розвиток оборонного партнерства саме з НАТО не спостерігається¹. А у розділі «Шляхи досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва» Стратегії національної безпеки йдеться про розвиток співпраці не з НАТО в цілому, а лише з державами-членами Альянсу². Тобто залишається проблемою дефіцит стратегічного бачення³.

Одними з найболючіших та найпроблемніших тема співробітництва України з НАТО та ЄС є боротьба з корупцією, взаємодія правоохоронних органів, реформування системи правосуддя - адже їх зв'язок з безпекою держави є нерозривним. Саме тому багато пов'язаних з цими темами претензій до України, коли йдеться чи про її вступ до ЄС або до НАТО. І хоча останніми роками в Україні у цих сферах реформи, зазначають експерти, недостатні прозорість і недоліки механізмів контролю та відповідальності зумовлюють брак реальних позитивних результатів на етапі їх імплементації⁴.

Ще одним болючим питанням у Взаєминах з НАТО є реформа СБУ, яка стартувала у 2019 році з розробки нового законопроекту про Службу. Її основна мета – закріпити нові пріоритети в роботі та зробити СБУ більш ефективною. Важливо, що європейські експерти надають рекомендації щодо

¹ Указ Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>; Указ Президента України № 121/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

² Указ Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України».

³ Указ Президента України №837 від 8 листопада 2019 р. лише в надто узагальненому вигляді окреслює деякі напрями дій влади у зовнішній політиці (Див.: Указ Президента України №837 від 8 листопада 2019 Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>).

⁴ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. С. 39.

законодавчих змін, необхідних для реформи СБУ, робота над якою наразі активно триває і знаходиться під посиленою увагою міжнародних партнерів¹. І зараз даний законопроект не прийнято (очікує на друге читання)².

У цьому контексті цікавим є питання стандартів і критеріїв. Станом на лютий 2021 р. з визначених 219-ти нормативних документів НАТО було опрацьовано 192 документи, з яких уже запроваджено 128 стандартів НАТО, на основі положень яких розроблено 145 національних і військових нормативно-правових актів і нормативних документів. Загалом на лютий 2001 р. вже запроваджено 292 стандарти й керівні документи НАТО³.

Згідно останніх даних сайту Міністерства Оборони України, станом на 1 липня 2021 р. опрацьовано 219 нормативних документів (НД) НАТО (100 % від запланованих), з них запроваджено 137 НД НАТО (62,6%), на основі яких розроблено 156 національних документів, з них: у першому півріччі 2021 року запроваджено 9 НД НАТО шляхом розроблення 9 національних документів, а відносно 26 НД НАТО прийнято рішення щодо їх прийняття та запровадження у другому півріччі 2021 року. Загалом (в рамках Цілей партнерства і поза ними), станом на 01.07.2021 запроваджено 303 НД НАТО шляхом розроблення 331 національного документа, з них у першому півріччі 2021 року запроваджено 19 НД НАТО шляхом розроблення 22 національних документів⁴.

Таким чином бачимо що протягом травня 2019 р. – червня 2019 р. було впроваджено 76 НД, а протягом липня 2019 – липня 2021 – 60. Тобто наочним є більш ніж подвійне скорочення темпів практичного наближення до НАТО. І така ситуація викликає серйозне занепокоєння.

¹ Сидоренко С. Скорочення заради НАТО: як Києву радять реформувати Службу безпеки України. // Європейська правда, 13 травня 2021 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/05/13/7123127>.

² Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України // Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243.

³ Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій // Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт. 12 лютого 2021. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2021/02/12/standarti-nato-mehanizm-i-tempi-vprovadzhennya-adaptacziya-do-ukrainskih-realij/>

⁴ Інформаційний матеріал щодо запровадження стандартів та керівних документів НАТО // Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzhennya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html>

Ще одним з факторів, які змушують критично оцінювати поступ України у відносинах з НАТО та на шляху євроатлантичної інтеграції є регулярні перетрубації відповідальних установ і заміни відповідальних осіб, що засвідчує брак інформації про них на урядових вебсайтах. Суперечливі структурно-кадрові реорганізації позначилися на ефективності дії державних інституцій, у т.ч. у сфері євроатлантичної інтеграції. Зокрема йдеться про злиття і наступне роз'єднання окремих міністерств, відставки урядів, непослідовність кадрової політики. Так, з листопада 2019 р. по вересень 2021 р. залишалася вакантною посада директора Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції¹.

Та й сам стан інформування урядом суспільства про євроатлантичний поступ України не можна вважати задовільним. Зокрема на сайті Уряду (Урядовий портал) відсутній розділ «Євроатлантична інтеграція» (є лише «Євроінтеграція»²) та наявне нечинне посилання на таку установу як «Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції». Діє лише її профіль в Фейсбук. Але матеріалів та новин про НАТО на ньому обмаль і лише в контексті ЄС, До того ж автопошук (запит «НАТО») коректно не працює³. Вказаний у профілі сайт Офісу ж містить матеріали та рубрики винятково про ЄС, а НАТО згадується лишень у зв'язці з ЄС⁴. Аналогічно полягає ситуація з фейсбук-сторінкою «Офіс Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції»⁵. Остання згадка про НАТО на вказаних фейсбук-сторінках (станом на 25 листопада) двотижневої давності – від 12 листопада у зв'язку з оприлюдненням соціологічних даних про ступінь підтримки громадянами України вступу до ЄС і НАТО⁶.

¹ В уряді хочуть призначити голову Офісу євроінтеграції, якого не було останніх 1,5 року // Українська правда. 17 квітня 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/04/17/7290575/>.

Форсюк Наталія Валеріївна // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/profile/nataliya-forsyuk>

² Євроінтеграція // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/tag/yevrointegraciya>.

³ Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/goeei.ua/>.

⁴ Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>.

⁵ Офіс Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції @UA.EU.NATO. Урядова організація // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/UA.EU.NATO/?fref=ts>.

⁶ 62% українців підтримують вступ України до ЄС, 58% - за вступ до НАТО // Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://www.facebook.com/goeei.ua/photos/a.1236702216458296/4362217827240037/>.

На вже згадуваному урядовому порталі при здійсненні запиту «НАТО» ми отримуємо з 29 серпня 2019 р. (формування уряду О.Гончарука) по 21 листопада 2021 р. (остання перевірка):

- Новини – 685 з 3003 (з 2014 р.) – що вдвічі менше порівняно з аналогічним періодом 2014-2019 рр.

- Події – 15 з 84 (з 2014 р.) – що, аналогічно, вдвічі менше порівняно з аналогічним періодом 2014-2019 рр.

- Нормативно-правові акти – 8 з 180 – що в рази менше ніж за аналогічні періоди П.Порошенка (74) В.Януковича (22) В.Ющенко (60) Л.Кучми (14 за 2003-2004 рр.)¹.

З іншого боку ступінь інформування українців про співпрацю з НАТО набагато вищий на сайтах Міністерства закордонних справ та Місії України при НАТО, однак інформаційно-аналітичні та узагальнюючі тематичні сторінки, зокрема про стан відносин з НАТО² та співробітництво у сфері оборони та безпеки³, застаріли.

Означена ситуація засвідчує не лише незадовільний стан інформування урядом суспільства про євроатлантичний рух України. З іншого боку вона може свідчити про зниження інтенсивності співпраці з НАТО та (або) поступу євроатлантичної інтеграції України.

З огляду на таку ситуацію ми вирішили порівняти і проаналізувати за допомогою контент-аналізу Плани і Програми урядів Володимира Гройсмана, Олексія Гончарука і Дениса Шмигала, а також звіти урядів за 2010 і 2020 роки⁴. Головною метою, яку ми ставили перед собою, було

¹ Ви шукали «НАТО». Знайдено 3301 матеріалів // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/searchresult?key=%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE>

² НАТО // Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/nato>

³ Співробітництво у сфері оборони та безпеки // Місія України при НАТО. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-nato/spivrobotnictvo-u-sferi-oboroni-ta-bezpeki>.

⁴ План пріоритетних дій Уряду на 2018 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2018-rik>; Програма діяльності Кабінету Міністрів України. 2019 // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#n2>; Програма діяльності Кабінету Міністрів України. Червень, 2020 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#Text>; План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 1133-р // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetni-a1133r>; План пріоритетних дій Уряду на 2021 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 276-р // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2021-s240321>; Звіт про хід і результати виконання Програми

встановити, наскільки збалансовано підходили вказані уряди до реалізації курсу на євроатлантичну і європейську інтеграцію України через встановлення динаміки використання ключових слів «НАТО» і «євроатлантич»[ні інтеграція і стандарти], «ЄС» і «європейс»[ька інтеграція, стандарти і інституції] В результаті ми встановили, що:

- у плані від березня 2018 р. і програмі від жовтня 2019 р. чисельність ключових слів «ЄС» перевищує «НАТО» приблизно в 2 рази;
- у програмі від червня 2020 р. і плані від вересня 2020 р. чисельність ключових слів «ЄС» перевищує «НАТО» приблизно в 3 рази;
- у плані від березня 2021 р. чисельність ключових слів «ЄС» перевищує «НАТО» приблизно в 4 рази;
- у звіті за 2019 р. чисельність ключових слів «ЄС» перевищує «НАТО» приблизно в 4 рази;
- у звіті за 2020 р. чисельність ключових слів «ЄС» перевищує «НАТО» приблизно в 3 рази.

Підрахунки:

- В урядових планах і програмах починаючи з 2020 року наочне непропорційне зростання співвідношення згадуваності «ЄС"/"НАТО» (або уваги до ЄС) в півтора рази, яке у 2021 р. зросло в двічі, порівняно з 2018 і 2019 роками.

- Обернена диспропорція спостерігається в урядових звітах за 2019 і 2020 роки, а саме скорочення частки співвідношення згадуваності «ЄС»/«НАТО» з 4 до 3 разів.

Висновки, до яких ми прийшли, неоднозначні і, подекуди, навіть парадоксальні:

- Результати контент аналізу програм і планів уряду можуть свідчити про зниження уваги уряду до визначеного в Конституції курсу на вступ до НАТО, за рахунок інтенсифікації (чи інше) європейської інтеграції України.

• Натомість результати контент аналізу звітів уряду можуть свідчити про більшу ефективність реалізації євроатлантичного курсу порівняно з європейським. Водночас і вони свідчать про меншу увагу уряду до НАТО порівняно з ЄС.

Тому експерти досить критично оцінюють інтеграційну політику нинішнього керівництва країни. Зокрема, 64% не вважають її зрозумілою для суспільства, 59% респондентів наголошують на тому, що ця політика не є ефективною. 57% переконані в тому, що політиці влади на європейському напрямі бракує чіткої стратегії дій. Водночас 50% не вважають цю політику прозорою і відкритою¹. Як зазначає Є.Магда, директор Інституту світової політики, «Обговорення європейської інтеграції останнім часом пішло з публічного порядку денного українського політикуму. Подібний підхід до здійснення амбітного зовнішньополітичного завдання виглядає, на мою думку, неприпустимим. Посилення взаємодії у безпековій сфері між Україною та ЄС не повинне підміняти розширену співпрацю між нашою державою та НАТО»².

Останні скандальні повідомлення про саботування Президентом та Урядом реагування на зовнішні загрози (накопичення військ РФ на кордоні з Україною) та операцій розвідки («вагнергейт») дають підстави до констатації рядом політиків та аналітичних центрів, що конституційні зміни 2019 р. (щодо стратегічного курсу держави на євроатлантичну інтеграцію) потребують подальшої нормативно-правової «деталізації», зокрема на рівні законів України³.

У зв'язку з цим, для прикладу, експерти центру Разумкова вважають, що у рамках загальної Стратегії зовнішньої політики України слід розробити та ухвалити Закон України «Про гарантування Президентом України реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору». На

¹ Інтеграція до ЄС: стан, особливості, виклики // Національна безпека і оборона. 2021. № 1-2 С. 5-6.

² Рух до ЄС: проблеми, завдання, перспективи (Заочний круглий стіл урядовців і незалежних експертів) // Національна безпека і оборона. 2021. № 1-2 (185-186). С. С. 73.

³ Передумови і перспективи політичної асоціації // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 46.

їхню думку Закон міг би стати дієвим чинником механізму удосконалення системи нормативного регулювання євроатлантичної інтеграції України. Як зазначають експерти, слід окремо розглянути можливість «передбачити» законодавчі положення щодо «деталізації» конституційних приписів «настання підстав усунення Президента України з поста в порядку імпічменту з огляду на факти систематичного неналежного виконання ним його конституційних обов'язків щодо гарантування реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС і НАТО»¹.

Як засвідчили події кінця листопада – 1 грудня, накопичення російських військ на кордоні України², натяки-погрози³ та слова В.Путіна про невідповідність розширення НАТО на Схід інтересам Російської Федерації⁴, через що треба домовлятися і розмежувати «сфери впливу»⁵, наштовхнулися на спротив НАТО. Це було розцінено як диктат і втручання в чужі справи. Черговий «зондаж» Москви завершився висловленням Брюсселем і Вашингтоном обіцянок відсічі агресивним діям Кремля⁶ і підтримки України⁷. Як заявив генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг «Російська Федерація не має права втручатися у євроатлантичний шлях України...»⁸. 1 грудня, після другого дня зустрічі Північноатлантичної ради у Ризі, він підтвердив свою позицію: «Лише Україна і 30 союзників НАТО мають вирішувати, коли Україна буде готова приєднатися до Альянсу. У Росії немає права вето у цьому питанні, і немає права встановлювати «сфери

¹ Висновки і пропозиції // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 63.

² Загроза нового нападу РФ: про що Пентагон попередив Єрмака та Кулебу // Європейська правда. 23 листопада 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/11/23/7130633/>

³ США провоцируют обострение на востоке Украины // Служба внешней разведки Российской Федерации. 22.11.2021. URL: <http://svr.gov.ru/smi/2021/11/ssha-provotsiruyut-obostrenie-na-vostoke-ukrainy.htm>

⁴ Путін вимагає гарантій від НАТО не розширюватися на схід // Mind. 1 грудня 2021. URL: <https://mind.ua/news/20233835-putin-vimagae-garantij-vid-nato-ne-rozshiryuvatisya-na-shid>

⁵ Церемонія вручення верительних грамот // Президент Росії. 1 грудня 2021 року (13:50). URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/67250>.

⁶ Генсек НАТО попередив Росію про економічні й політичні наслідки в разі агресії проти України // Mind. 29 листопада 2021. URL: <https://mind.ua/news/20233763-gensek-nato-poperediv-rosiyu-pro-ekonomichni-j-politichni-naslidki-v-razi-agresiyi-proti-ukrayini>; НАТО посилює заходи проти Росії у разі загострення ситуації в Україні – Блінкен // Mind. 1 грудня 2021. URL: <https://mind.ua/news/20233832-nato-posilit-zahodi-proti-rosiyi-u-razi-zagostrennya-situaciyi-v-ukrayini-blinken>.

⁷ Генсек НАТО, говорячи про Україну, нагадав про різницю між членами і партнерами Альянсу // Європейська правда. 30 листопада 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/30/7130972/>

⁸ Генсек НАТО: Росія не має права вирішувати, чи буде Україна членом Альянсу // Європейська правда. 30 листопада 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/30/7130986/>

впливу» і намагались контролювати своїх сусідів»¹. А міністр закордонних справ України Д.Кулеба висловив вдячність Альянсу і додав, що результати саміту НАТО в Мадриді наступного року мають не лише окреслити відповідь союзників на нові виклики та загрози, «а й встановити вказівники, які можуть допомогти їм втілити рішення Бухарестського саміту щодо нашого можливого членства»².

Отже з приходом до влади теперішнього Президента та перевиборами Верховної Ради, нова влада отримала унікальну можливість просунутися на шляху до вступу в НАТО. Однак збройна агресія з боку РФ продовжувалася, а прагнення припинити її за допомогою «простих рішень» відволікало нову владу від концентрації на євроатлантичній інтеграції, викликало сумніви щодо зовнішньополітичного курсу нової влади. На Заході ж «втома від України», стимульована російською пропагандою наклалася на всесвітню вірусну пандемію, яка змусила держави НАТО більше уваги приділяти внутрішнім процесам. Затримки ж проведення реформ в Україні дедалі сильніше затягують дорогу до її членства НАТО.

В останні роки взаємовигідна співпраця України з НАТО розвивалася і має позитивну поточну динаміку. Продовжилася практика надання різних форм допомоги Україні. А у 2020 р. Північноатлантична Рада надала Україні статус партнера НАТО з розширеними можливостями. Це давало підстави офіційному Києву усе чіткіше ставити питання про План дій щодо членства. Попри це нині наявні серйозні занепокоєння щодо кількості, змісту і форм, якості та темпів реформ в Україні, покликаних забезпечити її шлях до НАТО, впровадження натовських стандартів, непрозорої зовнішньої політики, також інформування про виконане, що дає підстави говорити про певну інерційність в розвитку співпраці. Тому нині стоїть питання про подальше наповнення співпраці з НАТО реальним змістом, а також рішучі кроки на шляху євроатлантичної інтеграції.

¹ «Це неприйнятно»: генсек НАТО про спроби Путіна встановлювати «сфери впливу» // Європейська правда. 1 грудня 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/12/1/7131028/>.

² Кулеба: будь-які вимоги Росії до НАТО щодо членства України неправомірні // Європейська правда. 1 грудня 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/12/1/7131027/>

РОЗДІЛ 5. ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У НАУКОВОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Протягом трьох десятиліть питання про вектори розвитку України було і залишається одним з найбільш дискусійних. Чи потрібні Україні поглиблення відносин і членство у НАТО і ЄС? Чи потрібні реформи за західним зразком, аби наблизитися до них? Якими є характер і динаміка взаємин України з НАТО і ЄС? Що вважають і говорять політики країн НАТО та України про її євроатлантичну інтеграцію? Якою є динаміка настроїв щодо євро- і євроатлантичної інтеграції? Спробуймо з'ясувати.

Тривалий час у політичному і науковому дискурсі, та й в інституційному плані, євроатлантична і європейська інтеграція України сприймалися в єдиному комплексі – як ледве не тотожні кроки зовнішньої політики. Адже Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції мав забезпечувати інтеграцію України і до НАТО, і до ЄС¹.

Подібне сприйняття викликане очевидною кореляцією між тими цінностями, котрі лежать в основі двох союзів, а саме демократії, свободи, верховенства права прав людини тощо. «НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів з використанням політичних і військових засобів... «Друга колона» ЄС, згідно Договору про ЄС, становить спільну зовнішню та безпекову політику» – зазначає М. Юрчак і робить висновок: «НАТО та ЄС становлять єдиний «фронт» західної цивілізації, котрий, проте, при детальнішому розгляді вже не виглядає таким монолітним»².

Дійсно, багато критеріїв членства в НАТО і ЄС співпадають, однак у НАТО немає такої жорстких вимог і методик оцінки як є в ЄС. Тому, хоча членство в НАТО не є умовою для вступу до ЄС, склалося уявлення, що членство у НАТО передуює вступу до ЄС. Адже ступ до НАТО передували вступу до ЄС Польщі, Угорщини, Чехії (1999 і 2004 роки) Естонії, Латвії, Литви, Словаччини, Словенії (квітень і травень 2004 року), Болгарії та

¹ Постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання» // Відомості Верховної Ради України, 2007. № 51. С. 533.

² Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу. С. 53

Румунії (2004 і 2007 роки), та Хорватії (2009 і 2013 роки). До ЄС входять 28 країн, 21 з є членом НАТО. З членів ЄС поза межами НАТО нині є шість держав: Австрія, Ірландія, Кіпр, Мальта, Фінляндія та Швеція. При цьому Албанія, Македонія, Туреччина та Чорногорія є членами НАТО і країнами-кандидатами на вступ до ЄС. Боснія і Герцеговина має ПДЧ, а Сербія як країна-кандидат на вступ до ЄС має індивідуальний план партнерства з НАТО. Фінляндія ж заявила про можливість приєднання до НАТО в майбутньому¹. Тому досвід держав ЦСЄ дуже часто приводять у приклад Україні.

Таким чином, НАТО виглядає як сходинка, прохідний етап на шляху до ЄС. Але членство в них не тотожне. Тому, коли в 2010 р. Україна проголосила позаблоковість, залишивши за єдину мету європейську інтеграцію, І.Грицяк наголошував: «автори такої "моделі" або не розуміють, або вдають, що не розуміють логіки зазначеної формули, за якою згадані країни спочатку набули членства в НАТО, а потім і в ЄС, Суть цієї формули полягає в тому, що старі держави–члени ЄС за прикладом "добрих (належних) господарів" спочатку обгороджують свою територію та вживають інших заходів безпеки перед тим, як зводити будівлі й облаштовуватися»².

Після 2014 р., в умовах російської агресії, доцільність європейської та євроатлантичної інтеграції стала очевидною для більшості прихильників української державності. При цьому в останні роки намітилися корективи в усвідомленні першочерговості і пріоритетності інтеграційних проектів.

Такому стану речей є об'єктивні пояснення. Агресія Росії проти України триває на фоні тотальної девальвації глобальної і регіональної структур безпеки (ОБСЄ перебуває у кризовому становищі, а діяльність РБ ООН, зокрема з врегулювання російсько-українського конфлікту, блокується російською стороною). За словами Генсека ООН А.Гуттеріша: «Відносини між наддержавами – наприклад, США, Росією та Китаєм – ніколи не були

¹ Соколовська Н. Фінляндія замислилася про вступ до НАТО // Deutsche Welle. 19.06.2014. URL: <http://www.dw.com/uk/фінляндія-замислилась-про-вступ-до-нато/a-17721149>.

² Грицяк І. Північноатлантичний шлях до ЄС // Віче. № 20, жовтень, 2009. URL: <http://www.viche.info/journal/1683/>.

такими дисфункціональними, як зараз. Коли у нас справжня криза... майже неможливо отримати одностороннє рішення у РБ. Ми бачимо, що Рада Безпеки паралізована»¹.

Натомість 2014 р. ЄС запропонував постійний формат безпекового співробітництва у вигляді Консультативної місії ЄС в Україні, яку «можна визнати прикладом дійсно системного, практичного багатостороннього співробітництва, пріоритетним завданням якого є надання підтримки для України з боку ЄС у питаннях реформування сектору цивільної безпеки»². Але цього замало. ЄС створювався не як організація безпеки і до цього часу, незважаючи на активні намагання, в першу чергу, Франції, посилити безпековий порядок денний ЄС, ця організація за наявності НАТО буде відігравати другорядну роль у сфері не лише глобальної, але й регіональної безпеки. Не випадково ще у 2018р. Президент Франції Е.Макрон, просуваючи ідею створення «європейської армії», констатував, що нинішня Європа є «занадто слабкою, занадто повільною, дуже неефективною»³.

Саме тому НАТО, підкріплений порівняно з ЄС стратегічною міццю США, силами Канади, Великої Британії та Туреччини, вважається найбільшою безпековою потугою (Див. Додаток 4). Нині вступ до НАТО підтримують і євроскептики. Скепсис цей підживився за результатами референдуму щодо виходу Великої Британії з Євросоюзу, котрий відбувся 23 червня 2016 р.⁴. Велика Британія вийшла з ЄС у 2020 р., але за доречно зауважити, що за 72 роки жодна з держав-членів НАТО не вийшла із Альянсу.

Наступне питання, яке потребує розгляду після доведення доцільності євроатлантичної інтеграції України, це питання про доцільність реформ які необхідні для вступу в НАТО.

¹ Генсек ООН – Рада Безпеки ООН паралізована // Deutsche Welle. 23 травня 2019 р. URL: <https://www.dw.com/uk/генсек-оон-рада-безпеки-оон-паралізована/a-48841288>.

² Поляков Л. Проблеми і перспективи співпраці України з ЄС у сфері безпеки // Національна безпека і оборона. 2021. № 1-2 (185-186). С. 99-102

³ Рада ЄС розширила європейську оборонну співпрацю // Deutsche Welle. 19 листопада 2018 р. URL: <https://www.dw.com/uk/рада-єс-розширила-європейськуоборонну-співпрацю/a-46367489>.

⁴ Референдум у Британії: 49% – за вихід з ЄС, 47% – проти // Європейська правда. 15 березня 2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/15/7046242/>

У вітчизняних наукових дослідженнях і розробках ще з середини 2000-х рр. доводилося, що пріоритети євроатлантичної інтеграції відповідають національним інтересам України, а тому в ході неї «Україна має досягти комплексу безпекових, політичних, економічних, технологічних, юридичних, міжнародно-правових та соціальних цілей»¹. Також зазначалося, що інтеграція до НАТО і ЄС вимагає проведення в Україні політичних реформ, основним очікуваним результатом яких є зміна форми державного правління з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську, характерну для низки провідних країн ЄС. Хоча провідні держави чітко не вказують такої форми правління у документах, але, на думку авторів, це є характерно для низки провідних країн, у цьому вони вбачали одну із необхідних реформ². Стверджувалося навіть, що «Вибір Україною шляху євроінтеграції автоматично призводить до необхідності орієнтації на впровадження європейської моделі державного управління. Пристосування національного законодавства до дуже розвиненого європейського законодавства за деякими оцінками містить близько 80-100 тисяч сторінок текстів документів»³. Тому не випадково під час візиту генерального секретаря НАТО в червні 2005 р. йому було передано так званий «Початковий дискусійний документ» від міністра закордонних справ України Б.Тарасюка, де йшлося про реформу державних секторів управління в Україні, та встановлення демократичного контролю над сектором безпеки⁴.

І тут постає питання про чітке розмежування критеріїв європейської і євроатлантичної інтеграції. Оскільки ряд держав-членів НАТО мають свою специфіку, відмінну від «європейської моделі» – США і Туреччина наприклад. Тому при питанні про вступ йдеться про критерії відповідності аспіранта, його відповідність керівним документам і стандартам НАТО.

¹ Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія (Моніторинг наукових досліджень і розробок). Ужгород: Ліра, 2007. С. 51.

² Знак В. Свобода і рівність України в НАТО // Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 24. С. 122.

³ Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія (Моніторинг наукових досліджень і розробок). Ужгород: Ліра, 2007. С. 17.

⁴ Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива. За загальною ред. О. І. Соскіна. Київ :Видавництво “Інститут трансформації суспільства”, 2007. С. 211.

Визнаючи прогрес, досягнутий Україною щодо поглиблення співробітництва, в останні роки представники НАТО водночас висловлюють побажання при чіткому розподілі повноважень у сфері безпеки не обмежуватися лише оборонним сектором, а й реформувати спеціальні служби. Так, від Генеральної прокуратури функція досудового розслідування у кримінальних провадженнях, вчинених вищими посадовими особами, судьями та правоохоронцями, має перейти до Державного бюро розслідувань. Служба безпеки України має позбавитися політичних та економічних функцій, зосередившись на захисті національної безпеки, насамперед виконанні контррозвідувальних і антитерористичних завдань. Її нинішні повноваження щодо боротьби з корупцією слід передати Національному антикорупційному бюро України і ДБР. Також держава має інтенсифікувати зусилля щодо реалізації реформ, передбачених РНП, зокрема у сферах децентралізації влади, конституційної реформи, парламентського контролю, виборчого законодавства, судочинства, податкової системи, енергетики тощо¹.

Як бачимо означені реформи, необхідні для вступу в НАТО, відповідають не лишень державним програмам, а й інтересам громадян України в цілому. Тому внутрішньоукраїнське прагнення до формування правової держави і «євроатлантичні реформи» взаємно доповнюють одне одного. Європу лякає можливість політичного реверсу у владі України від демократії і свободи, тому НАТО не приймає поспішних рішень. Альянс систематично проводить оцінку виборів в Україні, а в рамках Комісії Україна–НАТО визначається практичний шлях співпраці із нашою державою, відповідно із врахуванням політичної ситуації в державі. Тому не випадково Євген Марчук у 2006 р., тоді уже экс-прем'єр, экс-секретар РНБОУ та экс-міністр оборони в інтерв'ю розповідав, що на саміті в Стамбулі в 2004 р. Україна мала найкращий шанс отримати План дій

¹ Євроатлантичний вектор України: національна доповідь. С. 125.

членства НАТО (ПДЧ), але його не дали, коментуючи: «подивимось, наскільки демократично відбудуться у вас президентські вибори»¹.

Отже НАТО приймає до себе ті держави, які цього хочуть і відповідають критеріям членства, реформувавшись до них за потреби. І після цього тримається осторонь від будь-якого залучення до внутрішніх політичних процесів у країнах-союзниках, у тому числі від виборчих кампаній. 23 червня 2020 р. в рамках віртуального Брюссельського форуму під егідою Фонду Маршала генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив: «Я наголошую, що НАТО не має бути частиною внутрішніх політичних кампаній. НАТО є політичним альянсом, ми щодня проводимо кампанії щодо захисту наших головних цінностей – демократії, верховенства права, індивідуальних свобод – це те, для чого НАТО існує»².

Встановлюючи характер і динаміку взаємин між Україною та НАТО і ЄС, а також підводячи підсумки їх співпраці за умовні три десятиліття, волею-неволею звертаєшся до влучної метафори «політики гойдалки», якою один із найбільш проєвропейських вітчизняних письменників Ю. Андрухович характеризує амплітуду коливань взаємин і «теплоту» українсько-натівських відносин³.

Якщо поглянути на хронологію відносин України з НАТО і Європейським Союзом (ЄС беремо до порівняння оскільки 21 європейська держава є членами обох організацій і їх політика накладається в багатьох сферах), то бачимо з моменту від незалежності до президентства В.Ющенка практично синхронний рух України і до НАТО, і до ЄС. Протягом 1990-х років Україна модернізувалася, і в 2000-х поставила на порядок денний питання про інтеграцію – як європейську, так і євроатлантичну. І тут проявилася «політика гойдалки». Її суть, на думку М. Юрчак, зводиться до того, що: «наміри та євроінтеграційний ентузіазм України стикаються із

¹ Марчук Є. На шляху до НАТО. Київ : Київ - Париж - Дакар, С. 225.

² НАТО не має втручатися у внутрішню політику країн – Столтенберг // Укрінформ. 23.06.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3050659-nato-ne-mae-vtrucatisa-u-vnutrisnu-politiku-krain-stoltenberg.html>.

³ Андрухович Ю. Як на гойдалці // Deutsche Welle. 15.05.2015. URL: <http://www.dw.com/uk/юрій-андрухович-як-на-гойдалці/a-18461983>.

невідповідною, неадекватно «прохолодною» реакцією Європи, і навпаки, тимчасове згасання інтересу до входження у євроатлантичні структури викликало поживлення по той бік кордону»¹.

Цю «теорію змови» у авторській колонці для «Deutsche Welle» розкрив інтелектуал Ю.Андрухович². Він доводив, що Захід тримав проєвропейського В.Ющенко на віддалі обіцянками, а «коли ж до влади прийшов brutальний і малоосвічений фальшувальник виборів В.Янукович, ЄС разюче потеплішав і став усіляко запрошувати його на свою орбіту. З офіційних заяв європейських комісарів випливало, що Україна чудово радить собі зі своїм «домашнім завданням» і потужними кроками прямує до європейських стандартів». І таке ставлення, а саме обіцянки прийняти в майбутньому, на думку Ю.Андруховича, чутимуть усі українські політики – почасти через бажання зберегти Україну як буфер з Росією, почасти через справедливе побоювання реакції Росії.

На думку окремих науковців, після того як Верховна Рада підтримала законопроект П.Порошенка про відмову від позаблокового статусу «Україна сама підхоплює «політику гойдалки» і наполягає на членстві в НАТО у той завідома програшний момент збройного конфлікту на Сході, коли, за умовами Варшавського договору, вступити до Альянсу може лише держава, яка вирішує конфлікти виключно мирним шляхом»³.

І тут бачимо подвійну позицію Заходу. Президент Єврокомісії Ж.-К. Юнкер 2016-го року заявив про те, що Україна не вступить до НАТО та ЄС в найближчі 20-25 років⁴. А заступник генсека НАТО А.Вершбоу заявив: «Керівництво Північноатлантичного Альянсу може серйозно розглянути питання прийняття у свої лави України в разі проведення останньою всього комплексу відповідних військових і відомчих реформ»⁵. Ці заяви засвідчують

¹ Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу. С. 51.

² Андрухович Ю. Як на гойдалці

³ Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу. С. 52-53

⁴ Україна не вступить до ЄС в найближчі 20-25 років – Юнкер // Європейська правда. 3.03.2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/3/7045776/>.

⁵ В НАТО готові розглянути заявку України на членство після проведення нею необхідних реформ // Дзеркало тижня. 14.04.2016. URL: http://dt.ua/POLITICS/vnato-gotovi-rozglyanuti-zayavku-ukrayini-na-chlenstvo-pislya-provedennya-neyu-neobhidnih-reform-205671_.html

поміркувану реакцію НАТО на запити Києва і розчаровують сподівання євромрійників.

І дійсно, протягом наступних років НАТО постійно підтверджує рішення Бухарестського саміту про майбутнє членство України в НАТО, однак без будь-яких обіцянок щодо термінів надання Україні ПДЧ. Функціонери НАТО постійно констатували прогрес, якого Україна досягла на шляху до членства, однак уникали будь-яких дат – як у розмовах з П.Порошенком, так і з В.Зеленським, згадуючи натомість необхідність проведення реформ.

В такій ситуації постає питання: що вважають і говорять політики та населення країн НАТО про євроатлантичну інтеграцію України?

Ми не братимемо до уваги промови на самітах і урочистих декларацій через їхні загальні формулювання і постійне підтвердження формулювання 2008 року. В цьому контексті цікава позиція колишнього радника президента США Дональда Трампа з національної безпеки Джона Болтона, який має репутацію «яструба» – відстоювача жорсткої лінії відносин із противниками США, в тому числі з путінською Росією. Говорячи про перспективи отримання ПДЧ за президентства Д. Байдена, Д.Болтон заявив зокрема, що ненадання Україні ПДЧ у Бухаресті «Це була велика помилка європейців... Як наслідок, ми маємо захоплення Криму та конфлікт на Донбасі. Тепер Україна – у війні з Росією, а до НАТО ніколи не приймають країни, які вже перебувають у стані війни. Адже вся суть полягає саме в тому, щоб уникнути війни. Це особливий випадок, і європейці, безперечно, скажуть, що навіть не хочуть вважати Україну звичайним кандидатом на членство. Я вважаю, – конкретизував Д.Болтон, – що обставини, в яких перебуває Україна, є надзвичайними, а тому нам потрібно бути більш креативними, щоби подолати кризу, з якою стикається Україна. А тому нам не слід випускати з поля зору мету зробити Україну членом НАТО. Це ті речі, які ми можемо зробити на практиці, а не лише на словах...»¹.

¹ Джон Болтон: До НАТО не приймають країни, де йде війна. Але український випадок – особливий // Європейська правда. 15 вересня 2021. URL: <https://www.euointegration.com.ua/interview/2021/09/15/7127718/>.

Тобто навіть схильні до України американці-прагматики на бачать близької перспективи членства України в НАТО, і припускають «креативні» рішення. Що ж до європейських держав, то чи не найкращим відображенням їх ставлення до членства України в НАТО є дані соціологічних опитувань, здатних вплинути на політичні рішення керівництва окремих держав.

Так, у 2015 р. більше половини громадян країн НАТО (57%) виступила за вступ України до Альянсу (опитування провело Pew Research Center). Водночас в дослідженні не вказано, яка частка опитаних виступає проти членства України в Альянсі. Як свідчать дані, найбільше підтримували членство України в НАТО громадяни Канади (65%), США (62%), Польщі (59%), Іспанії (57%) та Великої Британії (57%). Разом з тим найменша підтримка вступу України до НАТО спостерігається серед мешканців Німеччини (36%) (яка блокувала ПДЧ у 2008 р.) та Італії (35%)¹.

Масована російська пропаганда (компанії Russia Today, Sputnik) стала ефективною інформаційною зброєю і засобом адресного просування антиукраїнської російської ідеології. Експерти ЄС, починаючи з 2015р., нарахували понад 5 000 російських фейків, з яких близько 2 000 стосувалося України, 700 – ЄС, 400 – НАТО і Сирії². Саме вони здебільшого продукують у суспільствах країн Європи антиукраїнські, антинатовські та антиамериканські настрої.

За проведеними у 2020 р. опитуваннями вступ України до НАТО підтримують лише 50% німців (проти – 50%), 49% французів (проти – 50%), 49% голландців (проти – 50%), 76% поляків (проти – 24%), 72% литовців (проти – 27%). Із думкою, що надання членства може спричинити війну з Росією, погоджуються 53% литовців, 48% німців, 47% поляків і 39% французів. У цілому проти розширення Альянсу виступають 40% німців, 38% французів, 37% італійців. Разом з тим, серед позитивів членства України в НАТО відзначили відповідність стратегічним інтересам Альянсу 50% німців та італійців, 47% голландців, 44% британців та 38% французів. З

¹ Громадяни країн НАТО за вступ України до альянсу, та мають сумнів щодо зброї - опитування // Європейська правда. 10 червня 2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/06/10/7034668/>.

² Євроінтеграція України: вплив і протидія РФ // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2. С. 62.

думкою, що Україна в НАТО сприйтиме захисту від Росії погоджуються 49% поляків, 39% литовців, 34% британців, 23% німців, 20% французів і лише 17% італійців¹. Тож не дивно що, як зазначають Мелешенко Т. і Волошин І., багато аналітиків озвучують думку, що членство України в НАТО не на часі². Водночас бачимо зростання зацікавленості країн НАТО Україною та можливостями її військових, свідченням чого є великий резонанс від операції з порятунку афганських перекладачів у серпні 2021 р.³.

Інакше полягає ситуація з настроями в Україні. Протягом тривалого періоду української незалежності різні політичні сили, уряди та президенти по-різному ставились до питання членства у Північноатлантичному Альянсі. Після багатовекторності часів президентства Л. Кучми суттєвий крок до НАТО зробив Президент В. Ющенко (згадуваний «лист трьох»). У відповідь депутати від Партії регіонів заблокувала роботу Парламенту, організували масові протестні акції та провели у Северодонецьку II Всеукраїнський з'їзд рад депутатів усіх рівнів для демонстрації негативної реакції східних регіонів України на поглиблення відносин із НАТО. Під загрозою можливого розпуску Парламенту 6 березня 2008 року ухвалили компромісну постанову – «Про питання вступу України до Організації Північноатлантичного договору (НАТО)»⁴.

Як писав у 2008 році М.Павлюк, рішення про референдум «буде реалізоване після виконання усіх необхідних реформ, Всеукраїнського діалогу та підтримане провідними політичними силами та суспільством. На разі такий Референдум просто не доцільний, більше 60 % громадян не мають інформації про НАТО. В той же час, 95 % науковців та експертів у сфері безпеки та зовнішньої політики підтримують курс на членство у Альянсі. Референдум щодо членства України в НАТО доцільно проводити лише після

¹ Концепція зовнішньої політики України. Під загальною редакцією Є. Габер, С. Корсунського, Г. Шелест. Жовтень 2020. С. 13.

² Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції // Український історичний журнал. 2021. Число 4. С. С. 111.

³ Найбільша газета Канади описала «безстрашну операцію» українських військових у Афганістані // Рубрика. 2021.08.30. URL: <https://rubryka.com/2021/08/30/spetsoperatsiya-v-afganistani/>.

⁴ Постанова Верховної Ради України Про питання вступу України до Організації Північноатлантичного договору (НАТО) // Відомості Верховної Ради України, 2008 № 13. С. 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-17#Text>.

всебічної загальнонаціональної інформаційно-просвітницької кампанії та отримання офіційного запрошення до вступу»¹.

Однак якщо протягом 2002-2004 рр. вступ України до НАТО підтримували 28-32 % українців (проти 33-40 %), то в 2005-2013 рр. – 13-25 % (проти 48-70 %). Зрозуміло що це вплинуло на рішення в Бухаресті 2008 р.

Та події 2014 року кардинально змінили ситуацію. Російсько-українська війна за оцінками ООН є одним із самих смертоносних конфліктів в Європі з часів Другої Світової війни. За шість років війни на Донбасі загинуло 13 тис. людей, понад 30 тис. поранені, близько 1,5 млн. жителів Донбасу і Криму стали внутрішніми переселенцями. Окуповано 17 тис. км² Донецької і Луганської областей, разом з Кримом це складає 43,7 тис. км² – тобто 7,2% території України². Загальні масштаби економічних втрат, за оцінками експертів, суттєво різняться, залежно від часу та методів оцінки – від \$60-70 млрд. до \$300 млрд. Вартість втрачених активів лише на окупованих територіях Донбасу становить \$32 млрд. (без урахування вартості землі та природних ресурсів)³.

За словами Д.Кулеби «зусилля Росії заблокувати рух України на Захід наразі мають зворотній вплив – відбувається консолідація українських еліт та суспільства навколо стратегічного курсу на інтеграцію до ЄС і НАТО». На думку дослідника С.Солодкого, російська агресія стала драйвером європеїзації України: «Агресія Росії стала не просто ключовим мотивом для впровадження змін в Україні, але й підкреслила по суті безальтернативність євроінтеграційного курсу... Утім, саме агресія Росії унеможливила навіть дискусію в Україні на тему, який зовнішньополітичний вектор обирати, що було характерно для держави до 2014 р.»⁴.

Директор видавництва «Київ–Париж–Дакар» Б.Клименко, констатував «зміни у зв'язку з цим у свідомості громадян України, які нарешті зрозуміли,

¹ Україна–НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В. Чернівці, 2008. 38 с. URL: <https://nadoest.com/ukrayina--nato-vid-znajomstva-do-povnocinnogo-chlenstva>

² Євроінтеграція України: вплив і протидія РФ. С. 60-61.

³ Більш детально ці розрахунки наводяться в Аналітичній доповіді Центру Разумкова “Війна на Донбасі: реальність і перспективи врегулювання” // Національна безпека і оборона, 2019 р. №1-2. С. 42-43.

⁴ Солодкий С. Інтеграція України до ЄС: російський чинник // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 135.

що бути під захистом Організації Північноатлантичного договору набагато краще, ніж сподіватися на мирну діяльність Російської Федерації. Ми вже бачили це на прикладі Абхазії, Південної Осетії, Грузії, Придністров'я»¹. І дійсно, протягом періоду, починаючи з 2014 року кількість прибічників ідеї євроатлантичної інтеграції зростала швидкими темпами.

Соціологічні дослідження 2018 р. продемонстрували, що вступ України до НАТО підтримує відносна більшість громадян. У референдумі щодо вступу України до НАТО, якби він відбувався найближчим часом, висловили намір взяти участь 72% опитаних. 16% не мали такого наміру, а ще 12% – не визначились. За вступ України до НАТО були готові проголосувати 41% усіх опитаних та 66% – тих, хто висловив намір голосувати².

Підтримати вступ до НАТО висловили готовність більшість респондентів на Заході та відносна більшість – у Центрі. На Півдні відносна більшість, а на Сході – більшість була готова голосувати проти вступу до НАТО (віддаючи перевагу позаблоковості). Чим кращим було матеріальне становище респондентів, вище рівень освіти, молодший вік, тим більше вони підтримували вступ до НАТО, і цей фактор є дуже значимим. Також підтримка вступу до НАТО була значно вищою серед україномовних і етнічних українців, ніж серед російськомовних та етнічних росіян. Серед жінок підтримка вступу до НАТО виявилася нижчою, ніж серед чоловіків.³

Восени 2018 р. за вступ України до НАТО виступали: Президент України Петро Порошенко, лідер політичної партії «Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”» Юлія Тимошенко, лідер партії «Об'єднання “Самопоміч”», міський голова Львова Андрій Садовий, а згодом Руслан Кошулинський та Володимир Зеленський⁴. Унікали відповіді – лідер політичної партії «Громадянська позиція» Анатолій Гриценко та лідер Радикальної партії Олег Ляшко. За «позаблоковий» статус і вступ до

¹ Сірук М. Євген Марчук. На шляху до НАТО // День. 2016. №205-206. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/evgen-marchuk-na-shlyahu-do-nato>.

² Українське суспільство напередодні року виборів // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4 (175-176). С. 3.

³ Ставлення громадян до альтернатив політики в різних сферах // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4 (175-176). С. 36-48.

⁴ Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання // Національна безпека і оборона. 2019. № 1-2. С. 31.

інтеграційних об'єднань, очолюваних Росією виступали потенційні кандидати від «проросійського» політичного середовища (на цю роль тоді претендували, передусім, Ю.Бойко та О.Вілкул)¹.

Свого часу М. Розумний, незалежний експерт, констатував, що тривалий час питання вступу до НАТО було одним з «маркерів ідентичності». Як зазначає дослідник, «Політичний проект "Слуга Народу" запропонував альтернативний принцип поділу партій і лідерів у публічному просторі України. Він розділив "старих політиків", які цинічно використовують суспільні пристрасті навколо мови-історії-НАТО-Росії, а самі в цей час складають замкнуту касту "господарів життя" та "нових політиків", які хочуть зруйнувати механізми олігархічного панування... Розпад і деградація проекту "Слуга Народу", що набуває вже незворотного характеру, актуалізує вісь протистояння по лінії ідентичності»². Тобто, ймовірно, авторитет і популярність політиків буде корелюватися пропорційно до їхніх ставлення до НАТО і відстоювання євроатлантичної інтеграції України.

Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова 23-28 квітня 2021р. в усіх регіонах України за винятком Криму та тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей продемонструвало, що вступ України до НАТО підтримує більшість громадян. У референдумі щодо вступу України до НАТО, якби він відбувався найближчим часом, висловили намір взяти участь 70,9% опитаних. 18,9% не мали такого наміру, а ще 10,2% – не визначились. За вступ України до НАТО були готові проголосувати 53,8% усіх опитаних та 72,9% – тих, хто висловив намір голосувати³. Регіональні, вікові, соціальні освітні та гендерні вподобання залишилися здебільшого схожі з настроями 2018 р.⁴. (Докладніше у Додатку 5).

¹ Структура політичної конкуренції та змістовні аспекти передвиборчих кампаній-2019 // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4 (175-176). С. 61-66.

² Сучасний етап розвитку партійної системи України: основні тенденції (інтерв'ю) // Національна безпека і оборона. 2020. № 3-4 (183-184). С. 114.

³ Суспільна підтримка євроатлантичного курсу України: оцінки та рекомендації. Соціологічне дослідження Центру Разумкова. Київ, 2021. С.6-7.

⁴ Там само. С. 5-37.

А ставлення населення до НАТО, за даними останнього опитування, проведеного Соціологічною групою Рейтинг і оприлюдненого 12 листопада, наступне: 62% українців підтримали б вступ України в Європейський Союз, якби сьогодні проводився такий референдум. 58% опитаних підтримали б вступ до НАТО. Найбільше вступ України до НАТО підтримують на заході – 76%, у Києві – 70% та в центрі – 64%¹. Тобто підтримка вступу України до НАТО зараз є найвищою за весь період існування незалежної України.

Але, станом на 2020-2021 рр. домінуючою темою як для країн НАТО і ЄС, так і для України є боротьба зі світовою вірусною пандемією. Саме ця проблема, вважають експерти, визначатиме тактичні державні пріоритети, специфіку і характер дій як Брюсселя, так і Києва на світовій арені².

Водночас перспектива того, що Україна може стати прикладом проведення реформ і створити кращі умови життя для своїх громадян саме через реалізацію європейського, а не євразійського інтеграційного курсу, створює серйозну загрозу для правлячого режиму Росії. Найбільш влучно цю ситуацію охарактеризував спеціальний радник Президента Єврокомісії з питань України Е.Брок: «Найгірше, що може трапитися з Росією – це якщо Україна стане демократичною та економічно успішною державою, де пануватиме верховенство права. Це буде катастрофою для Кремля...»³. Згодом він додав: «Вільна та незалежна Україна... найкраща відповідь путінській системі»⁴. Саме тому триває і далі триватиме російська гібридна війна як в Україні, так і в країнах членах НАТО – в інформаційній сфері, з метою дискредитації нашої держави.

Підсумовуючи зазначимо, що євроатлантична інтеграція України не є самоціллю. Безпекова співпраця України з НАТО вкрай важлива для реалізації базового інтересу нашої держави – її виживання. Як казала Іванна

¹ 62% українців підтримують вступ України до ЄС, 58% - за вступ до НАТО // Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://www.facebook.com/goeei.ua/photos/a.1236702216458296/4362217827240037/>.

² Євроінтеграція України: вплив і протидія РФ. С. 61.

³ Елмар Брок: Худшее, что может случиться с Кремлем, – демократическая и экономически успешная Украина // УНИАН, 23 декабря 2016г. URL: <http://interfax.com.ua/news/interview/392660.html>.

⁴ Успішна Україна є найкращою відповіддю путінській системі. // Укрінформ, 9 жовтня 2019 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2796242-elmar-brok-specialnij-radnik-prezidenta-evrokomisii-z-pitan-ukraini.html>.

Климуш-Цинцадзе, Голова Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до ЄС: «Катон Старший закінчував усі свої промови в римському сенаті фразою "Карфаген має бути зруйнований", навіть, якщо його виступи не стосувалися Карфагену. Кожен свідомий політик України має жити з переконанням: "Російська імперія має бути зруйнована, а для цього Україна повинна бути в ЄС і НАТО"... Важливо, щоб наша влада зрозуміла просту річ. Реформи потрібні не лише для вступу до ЄС чи НАТО. Реформи потрібні для того, щоб змінити країну задля реального добробуту громадян»¹.

¹ Шлях до політичної асоціації Україна-ЄС (Заочний круглий стіл представників влади і незалежних експертів). Ольга Стефанішина, Іванна Климуш-Цинцадзе, Матті Маасікас, Микола Точицький, Микола Капітоненко, Петро Бурковський // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 69-82. С. 72-73.

ВИСНОВКИ

Отже безпекове співробітництво України і НАТО, покликане захистити сторони від потенційних загроз і реальних небезпек, є взаємовигідним для обох сторін. Для НАТО Україна є цінним партнером у проведенні миротворчих операцій і фактором стабілізації в Центрально-Східній Європі. Для України Альянс тривалий час був джерелом різних форм матеріально технічної допомоги. А з 2014 р. Україна перетворюється на «реципієнта» – «споживача безпекових послуг» НАТО і його країн-членів (у різних формах) які доповнюють її власний опір російській агресії. При цьому, беручи участь в операціях НАТО, Україна залишається контрибутором міжнародної безпеки. Євроатлантична інтеграція України є послідовним процесом розбудови відносин з метою вступу до НАТО, членство у якому сприятиме дедалі більшому поглибленню взаємодії з іншими державами-членами відповідно до нових викликів національній і міжнародній безпеці.

Різні варіанти періодизацій взаємин України з НАТО не розкривають цілком усіх їх особливостей. Говорячи про сучасне співробітництво, враховуючи зміну характеру їх взаємин після початку російської агресії проти України, датуємо його 2014-м – 2021-м роками. Стосунки ж Україна–НАТО 1991-2013 рр. – платформу сучасного співробітництва – розглядаємо як попередній, історичний етап «становлення відносин».

Важливим критерієм для періодизування головним чином сучасних (2014-2021 рр.) відносин Україна–НАТО вважаємо президентські каденції (з огляду на практично одночасні вибори Президента і до Верховної Ради у 2019 р. та їх результати). З застосуванням даного критерію увесь час взаємин України з НАТО (1991 – 2021 рр.) теж можемо умовно поділити на етапи за періодами президентських каденцій (адже кожен з президент йшов на вибори з певною зовнішньополітичною програмою, яку потім реалізовував): становлення; поглиблення; ситуативний; інтеграційний; зворотний; інтенсифікації, інерції. Запропоновані назви-характеристики періодів є авторськими і характеризують характер, цілі, природу та динаміку відносин України з Альянсом.

Для дослідження безпекового співробітництва України та НАТО наявні чисельні джерела. Це двосторонні договори і угоди, нормативно-правові акти України, Стратегії НАТО та інші офіційні документи сторін. Важливим джерелом для аналізу останніх подій і фактів співпраці є матеріали преси та інформаційних агентств. Також дотепер науковці напрацювали цілий масив глибоких і усесторонніх праць, присвячених взаєминам Україна–НАТО. Часом їх висновки та спрямованість зазнавали корекції, відповідно до змін зовнішньополітичного курсу України.

Тривала та взаємовигідна співпраця між Україною та НАТО розпочалася після здобуття Україною незалежності. З боку НАТО інтерес до України зумовлювався її геополітичним розташуванням та прагненням поширити зону безпеки максимально далі на схід, створюючи цим передумови для приєднання сусідніх з Україною держав ЦСЄ. Для України прагнення «участі в загальноєвропейському процесі» трансформувалося в прагнення до інтеграції в європейську систему колективної безпеки.

Намагання періодизувати взаємини України з НАТО тих років наштовхуються на перешкоди, пов'язані з суперечливими позиціями і часом непослідовною політикою українських лідерів щодо питань доцільності, характеру та кінцевої мети цих відносин. З огляду на це взаємини України з НАТО можемо умовно поділити на етапи за періодами президентських каденцій, їх динамікою і спрямованістю:

- становлення (Л.Кравчук) – започаткування взаємин, приєднання до Ради північноатлантичного співробітництва, несистемні контакти і приєднання до Партнерства заради миру;
- поглиблення (Л.Кучма, I каденція) – розвиток партнерства і розширення співпраці, підписання Хартії про особливе партнерство і оголошення курсу на повномасштабну інтеграцію до НАТО;
- ситуативний (Л.Кучма, II каденція) – розвиток відносин на фоні скандалів навколо вбивства Г.Гонгадзе і «Кольчуг», оголошення курсу на вступ України до НАТО і відмова від нього під тиском РФ;

- інтеграційний (В.Ющенко) – активізація відносин, оголошення і реалізація курсу на євроатлантичну інтеграцію, визнання майбутнього членства в НАТО на саміті в Бухаресті, доповнення до Хартії про особливе партнерство;
- зворотний (В.Янукович) – відмова від інтеграції в НАТО і оголошення «позаблоковості», формальне збереження відносин співпраці з НАТО при їх реальному нівелюванні.

Загалом поступальний рух України до НАТО тривав до літа 2004 р. Відбувалися чисельні зустрічі на різних рівнях і в різних форматах, на Україні поширилися програми допомоги НАТО, а сама вона брала участь в різних ініціативах та операціях Альянсу. «Відступ» від євроатлантичної інтеграції в другій половині 2004 р. зумовлювався передвиборчим та російським чинниками. Незважаючи на перший Майдан, цей відступ, а також попередні скандали навколо Л.Кучми і обставини прийняття закону про вступ України в НАТО через референдум, похитнув впевненість Альянсу в послідовності курсу України на євроатлантичну інтеграцію. Це і відбилося на прийнятому в Бухаресті у 2008 р. двоїстому рішенні.

«Перезавантаження» відносин між Україною і НАТО та оголошення «позаблоковості» (2004 і 2010 рр.) часто тлумачилося як пошук балансу інтересів у питаннях гарантування власної безпеки з найбільш впливовими партнерами та державам-сусідами, як втілення в життя небажання більшості населення до вступу в НАТО. Та позаблоковий статус не надавав Україні ніяких гарантій безпеки та захисту, а в умовах послідовної політики РФ щодо України як до сфери російських життєвих інтересів, спроба декларувати його стала «відтермінуванням поглинання». Науковці переконливо довели елементи «гібридної» війни РФ проти України у 2009 і 2013 р.

Та події Євромайдану зірвали «план аншлюсу» України у 2013-2014 рр. Це обумовило початок кримських подій, а потім і початок російсько-української війни на сході, які наочно довели необхідність підвищення рівня співпраці України і НАТО, а також євроатлантичної інтеграції в цілому.

Починаючи з 2014 р., в умовах російської агресії та після виборів Президентом України П.Порошенка, співробітництво з НАТО інтенсифікувалося і набуло якісно нових форм і масштабів.

До того часу співпраця України з НАТО функціонувала на основі Хартії про особливе партнерство Україна-НАТО та Декларації про доповнення до неї. Саме завдяки заснованому ними механізму скликання комісії Україна-НАТО і відбувалися екстрені засідання Комісії в критичні для України часи незаконної анексії Криму та підтримки Росією незаконних збройних формувань Донеччини і Луганщини, під час наступу російських військ на територію України та за інших загострень ситуації на фронті. Даний формат працює дотепер, однак, зважаючи на гострі суперечності з невдоволеною українським законом про мову Угорщиною, засідання Комісії неодноразово блокувалося Будапештом.

НАТО в цілому та його держави зокрема надали значну моральну підтримку Україні, підтверджуючи та визнаючи її суверенітет, незалежність і територіальну цілісність. Це сприяло не лише зростанню міжнародного статусу України, а й обговоренню питання про російську агресію на міжнародних форумах і судах та її засудження. Також НАТО та його держави члени надали Україні значну консультативну, гуманітарну, фінансову, матеріально-технічну допомогу, а також летальну зброю. Допомога Україні – для підтримки реформ, армії та вирішення інших проблем – надходила також через цільові фонди і, з 2016 р., Комплексну програму допомоги. У свою чергу Україна брала активну участь у миротворчих операціях та місіях під егідою НАТО, що підтверджує тезу про взаємовигідну співпрацю.

У 2014-2019 рр. відбувалося динамічне і постійне оновлення нормативно-правової бази співробітництва України з НАТО, оскільки весь час виникали нові фактори (виклики та загрози стабільності та безпеці, зміна конфігурації сил на міжнародній арені, зміни у внутрішньополітичному житті України), що зумовлювали трансформацію механізмів та форм їх співробітництва. У 2018 – першій половині 2019 р. Україна здійснила значний крок вперед з наближення до стандартів НАТО, що призвело до

зростання сумісності ЗСУ та сил НАТО. Важливим інструментом співпраці та чинником реформ на шляху до НАТО стали річні національні програми співпраці.

В умовах опору російській агресії кардинально змінилося ставлення громадян України до НАТО, і вступ до Альянсу почала підтримувати відносна більшість населення. У 2018 р. НАТО надало Україні статус «країни-аспіранта» і тим самим визнало її євроатлантичні прагнення. А в червні 2017 р. Верховна Рада України ухвалила закон, яким проголосила вступ країни до НАТО стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом, а 7 лютого 2019 р. набуття членства в Альянсі було закріплено в Конституції України. Разом це все засвідчує і формальну, і реальну інтенсифікацію взаємин НАТО у 2014-2019 рр.

З перемогою у 2019 р. на президентських виборах В.Зеленського та перевиборами Верховної Ради, нова влада отримала унікальну можливість просунути на шляху до вступу в НАТО. У «зовнішньополітичній спадщині», отриманій теперішнім Президентом були як здобутки української дипломатії так і накопичені десятиліттями системні проблеми, що стосувалися головним чином необхідності рішучого проведення ряду реформ, які могли бути швидко затверджені за допомогою монобільшості. Однак збройна агресія з боку РФ продовжувалася, а прагнення припинити її за допомогою «простих рішень» відволікало нову владу від концентрації на реформах, європейській і євроатлантичній інтеграції, викликало сумніви щодо зовнішньополітичного курсу нової влади. На Заході ж «втома від України», стимульована російською пропагандою наклалася на всесвітню вірусну пандемію, яка змусила держави НАТО більше уваги приділяти внутрішнім процесам. Затримки ж проведення реформ в Україні дедалі сильніше затягують дорогу до її членства НАТО, негативно впливають на міжнародний імідж держави.

Ми не можемо погодитися з думкою, що за перебування при владі В.Зеленського «Перший і головний здобуток – це саме збереження курсу на європейську інтеграцію і структурні реформи». Адже в 2019 р. Україна не

стояла перед цивілізаційним вибором як під час Євромайдану, не відбувалося російських військових наступів як у 2014-2015 рр. У 2019 р. Президент очолив державу з закріпленням у Конституції курсом на інтеграцію в ЄС та НАТО, який відповідав і його виборчій програмі, і програмі його партії, яка створила монобільшість в парламенті, а нині підтримується більшістю населення.

В останні роки взаємовигідна співпраця України з НАТО розвивалася і має позитивну поточну динаміку. Продовжилася практика надання різних форм допомоги Україні. А у 2020 р. Північноатлантична Рада надала Україні статус партнера НАТО з розширеними можливостями. Це давало підстави офіційному Києву усе чіткіше ставити питання про План дій щодо членства.

Попри це нині наявні серйозні занепокоєння щодо кількості, змісту і форм, якості та темпів реформ в Україні, покликаних забезпечити її шлях до НАТО, впровадження натовських стандартів. Останні скандальні повідомлення про ігнорування Президентом та Урядом на накопичення військ РФ на кордоні з Україною та зриву операцій розвідки («вагнергейт») дають підстави до констатації рядом політиків та аналітичних центрів, що конституційні зміни 2019 р. (щодо стратегічного курсу держави на євроатлантичну інтеграцію) потребують подальшої нормативно-правової «деталізації». Періодично постає питання про імпічмент Президенту України з огляду на факти систематичного неналежного виконання ним його конституційних обов'язків щодо гарантування реалізації курсу України на набуття членства в ЄС і НАТО. Наявна непрозора зовнішня політика, також незадовільне інформування про виконане у сфері взаємин України з НАТО, що дає підстави говорити про певну інерційність в розвитку співпраці.

Протягом трьох десятиліть питання про вектори розвитку України було і залишається одним з найбільш дискусійних. Чи потрібні Україні поглиблення відносин і членство у НАТО і ЄС? Чи потрібні реформи за західним зразком, аби наблизитися до них? Якими є характер і динаміка взаємин України з НАТО і ЄС? Що вважають і говорять політики країн НАТО та України про її євроатлантичну інтеграцію? Якою є динаміка

настроїв щодо вступу в НАТО? Аналіз даних питань привів до подекуди неочікуваних висновків.

По-перше, як доводить європейський досвід, НАТО і ЄС це різні організації, побудовані на близьких принципах, але з відмінною функціональною спрямованістю і методами досягнення цілей. ЄС є регіональною міжнародною організацією яка ставить за мету повну інтеграцію держав-членів в економічний, культурний та політико-безпековий простір, однак в сфері безпеки діє переважно дипломатичними та економічними методами (м'яка безпека), оскільки не має потужного військового компонента і покладається в цьому на НАТО. Натомість НАТО – трансатлантичний союз що спрямовує свою увагу суто на питання національних і міжнародної безпеки (в широкому розумінні) і застосовує при цьому дипломатичні, економічні (через держав-членів) та військово-стратегічні інструменти. Через порівняно вузьку спеціалізацію вимоги до членство в НАТО більш «м'які» аніж в ЄС, через що його часто уявляють сходинкою на шляху до ЄС. Але для України, яка в умовах російської агресії зазнала порушення територіальної цілісності і нині стоїть перед загрозою чергового наступу армії РФ інтеграція до НАТО є запорукою збереження суверенітету і державності.

По-друге, реформи і принципи, на реалізації яких наполягають НАТО і ЄС, загалом відповідають українським конституційним нормам і різноманітним програмам, про їх реалізацію було оголошено ще в 1990-х роках. Інша річ, що ЄС і НАТО наполягають на їх форсуванні, тоді як в українських реаліях вони затягуються, що викликає втому і розчарування в обох сторін. Але реформи в Україні потрібні в першу чергу самим українцям – і не вибіркові (як введення ринкових цін при збереженні українських зарплат, що похоронило кар'єру не одного політика), а комплексні, які здатні реально змінити життя населення до кращого.

По-третє, неготовність України до стандартів і критеріїв НАТО і ЄС, в поєднанні з очікуваннями запрошення до членства і розчарувань від ненадання ПДЧ, продукує велику кількість різноманітних «теорій змов», які

використовуються у пропагандистській боротьбі різними силами з відповідними наслідками.

По-четверте, українські політики задля рейтингів продукують думки про, переважно, близьку або середньострокову перспективу членства в НАТО, в той час як функціонери НАТО стабільно уникають визначення термінів для уникнення непорозумінь.

По-п'яте, недостатня інформованість населення України специфікою європейської та євроатлантичної інтеграції довгий час накладалася на радянські пропагандистські кліше про «агресивний блок НАТО», російську пропаганду, яка переконувала українців у правильності євразійського вибору. Вони накладалися на внутрішньополітичні баталії партій і кандидатів, які апелювали до виборців крізь призму їх цивілізаційної ідентичності, маючи при цьому власні декларовані політичні програми і часом протилежні ситуативні наміри. Це зумовлювало переважно негативне ставлення до НАТО, головним чином через переважання в українському медіапросторі російського продукту певної спрямованості. Однак нині, у восьмий рік російсько-української війни, євроатлантична інтеграція України вважається єдиною альтернативою її зовнішньополітичного вибору. І якщо в 2018 р. так вважала відносна більшість громадян, то у 2021 р. – абсолютна більшість. Це зумовлюватиме наявність євроатлантичної компоненти у політичних програмах на наступних виборах.

Як засвідчили події кінця листопада – 1 грудня, а саме накопичення російських військ на кордоні України та претензії РФ щодо визначення «сфер впливу», НАТО продовжує підтримувати Україну. Тому нині стоїть питання про подальше наповнення співпраці з НАТО реальним змістом, а також рішучі кроки на шляху євроатлантичної інтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активне залучення, сучасна оборона: Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного Договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 р. // Організація Північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm.
2. Александров О. Реалії і перспективи співробітництва України з НАТО в умовах політики позаблоковості // Національна безпека і оборона. 2012. № 2-3. С. 34-37.
3. Александров О. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2011. 56 с.
4. Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр.: історичний аспект // Український історичний журнал. 2020. № 1. С. 126-142.
5. Андрухович Ю. Як на гойдалці // Deutsche Welle. 15.05.2015. URL: <http://www.dw.com/uk/юрій-андрухович-як-на-гойдалці/a-18461983>.
6. Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва “Україна - НАТО” і роль у цьому польського фактора // Політичний менеджмент. 2008. № 3(30). С. 165-174.
7. Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва “Україна - НАТО” і роль у цьому польського фактора // Політичний менеджмент. 2008. № 3(30). С. 165-174.
8. В адміністраціях “Л/ДНР” працює 3-5 тисяч російських фахівців – НАТО // Радіо Свобода. 4 травня 2018 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29208416.html>.
9. В НАТО готові розглянути заявку України на членство після проведення нею необхідних реформ // Дзеркало тижня. 14.04.2016. URL: http://dt.ua/POLITICS/vnato-gotovi-rozglyanutu-zayavku-ukrayini-na-chlenstvo-prislya-provedennya-neyu-neobhidnih-reform-205671_.html.
10. В Україні стартували інформаційні кампанії на тему європейської та євроатлантичної інтеграції // Урядовий портал. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-startovali-informacijni-kampaniyi-na-temu-yevropejskoyi-ta-yevroatlantichnoyi-integraciyi>.

11. В уряді хочуть призначити голову Офісу євроінтеграції, якого не було останніх 1,5 року // Українська правда. 17 квітня 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/04/17/7290575/>.

12. Вершбоу А. Відеозвернення заступника генерального секретаря НАТО А.Вершбоу під час конференції з питань міжнародних організацій та національної безпеки України // Організація Північноатлантичного договору. URL: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/opinions_103193.htm.

13. Ви шукали «НАТО». Знайдено 3301 матеріалів // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/searchresult?key=%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE>.

14. Висновки і пропозиції // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. 120 с.

15. Відносини з Україною // Організація Північноатлантичного договору. Last updated 01-Dec-2020. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm.

16. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання // Національна безпека і оборона. 2019. № 1-2 (177-178). С. 2-34.

17. Вінніков А. Україна-НАТО: Нові виклики й можливості // Тиждень. 2020. 01. 02. URL: https://m.tyzhden.ua/Politics/239076?fbclid=IwAR1A9Ky0_ih3dfRQlgEAfA51eYdW0547nJR0msdUJtU7tIQ18UR68OhVMXw.

18. Віце-президент США: Ми продовжимо підтримувати Україну // Українська правда, 1 вересня 2019 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/1/7225021>.

19. Власюк О. С. Кононенко С.В. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни. Київ : НІСД, 2017. 304 с.

20. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики // Вибрані наукові праці. Київ : НІСД, 2017. 527 с.

21. Воєнна доктрина України // Народна армія. 2004. №116. С. 3.

22. Генсек НАТО попередив Росію про економічні й політичні наслідки в разі агресії проти України // Mind. 29 листопада 2021. URL:

[HTTPs://mind.ua/news/20233763-gensek-nato-poperediv-rosiyu-pro-ekonomichni-j-politichni-naslidki-v-razi-agresiyi-proti-ukrayini](https://mind.ua/news/20233763-gensek-nato-poperediv-rosiyu-pro-ekonomichni-j-politichni-naslidki-v-razi-agresiyi-proti-ukrayini).

23. Генсек НАТО, говорячи про Україну, нагадав про різницю між членами і партнерами Альянсу // Європейська правда. 30 листопада 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/30/7130972/>.

24. Генсек НАТО: Росія не має права вирішувати, чи буде Україна членом Альянсу // Європейська правда. 30 листопада 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/11/30/7130986/>.

25. Генсек ООН – Рада Безпеки ООН паралізована // Deutsche Welle. 23 травня 2019 р. URL: <https://www.dw.com/uk/генсек-оон-рада-безпеки-оон-паралізована/a-48841288>.

26. Глава МЗС Угорщини назвав умови зустрічі Орбана і Зеленського // Українська правда. 23 вересня 2020 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/09/23/7267407>.

27. Голубов О. Що означає для України статус "аспіранта" в НАТО // Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/що-означає-для-україни-статус-аспіранта-в-нато/a-42943892>.

28. Гомонай В. Конституційно-правове забезпечення набуття Україною повноправного членства в Організації Північноатлантичного Договору // Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2020. № 4. С. 17-22.

29. Гончар М. Від “величі Росії” до “Великої Євразії”: війна гібридного типу як механізм геополітичної експансії РФ // Національна безпека і оборона. 2016. № 9-10 (167-168). С. 72-80.

30. Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України // Наука і оборона. 2012. № 1. С. 18-24.

31. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Київ : НІСД, 2010. 288 с.

32. Горбулін В. П. Україна в глобальних вимірах сучасного світу (виступ на міжнародному форумі // Вісник Національної академії наук України. 2017.

http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/academicain_Horbulin_report_june2017_Ukraine_global_politics.pdf.

33. Горбулін В. П. Україна в глобальних вимірах сучасного світу // Вісник Національної академії наук України. 2017. http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/academicain_Horbulin_report_june2017_Ukraine_global_politics.pdf.
34. Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього співробітництва України і НАТО // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки, 2017. С. 42-46.
35. Грицьак І. Північноатлантичний шлях до ЄС // Віче. 2009. № 20. URL: <http://www.viche.info/journal/1683/>.
36. Громадяни країн НАТО за вступ України до альянсу, та мають сумнів щодо зброї - опитування // Європейська правда. 10 червня 2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/06/10/7034668/>.
37. Декларація Празького саміту (видана главами держав та урядів, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради). Прага, 21 листопада 2002 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_003#Text.
38. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради України. 1990. №31. С. 429.
39. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року // Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021.
40. Дем'янчук Ю. На шляху до НАТО: сучасні виклики та перспективи реалізації політики безпеки // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2019. Випуск 46. С. 37-53.
41. Державна програма співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) на період до 2001 р. Затверджено Указом Президента України від 4 листопада 1998 р. №1209/98 // Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98>
42. Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія (Моніторинг наукових досліджень і розробок). Ужгород: Ліра, 2007. 343 с.

43. Джон Болтон: До НАТО не приймають країни, де йде війна. Але український випадок – особливий // Європейська правда. 15 вересня 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2021/09/15/7127718/>.
44. Допомога НАТО Україні / Бюлетень НАТО. Жовтень 2018: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. 4 с. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181114_1811-factsheet-nato-ukraine-sup.pdf.
45. Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2018. 12 с.
46. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України 2019. 328 с.
47. Євроінтегація // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/tag/yevrointegraciya>.
48. Євроінтеграція України: вплив і протидія РФ // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 55-65.
49. Європейська інтеграція України: еволюція, проблеми, здобутки // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 3-22.
50. Загроза нового нападу РФ: про що Пентагон попередив Єрмака та Кулебу // Європейська правда. 23 листопада 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/11/23/7130633/>
51. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Урядовий кур'єр. 2003. №14. С. 1-3.
52. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні» (4 лютого 2016 р) // Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/989-19>.
53. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 4, ст.13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#n11>.
54. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України / Документ 2091-VIII, перша

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2091-19/ed20170608#Text>.

55. Зброю Україні може надати не НАТО, а союзники – Генсек // Українські національні новини. 5 лютого 2015 р. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1434451-zbroyu-ukrayini-mozhe-nadati-ne-nato-a-soyuzniki-gensek>.

56. Звернення до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором // Верховна Рада України. 27 січня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19>.

57. Звіт про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2020 році // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-zvitu-pro-hid-i-rezultati-vikonannya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-u-2020-roci-327-140421>.

58. Звіт про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2019 році // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-uryadu-2019>.

59. Зеленський відповів керівнику НАТО: ПДЧ для України стане справжнім сигналом для Росії // Радіо Свобода. 06 квітня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyj-nato-pdch/31189299.html>.

60. Зеленський закликав США до посилення санкцій проти Росії // Українська правда. 21 травня 2019 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/05/21/7215632>.

61. Знак В. Свобода і рівність України в НАТО // Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 24. С. 118–133.

62. Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. Київ : Центр Разумкова, Видавництво “Заповіт”, 2019. 45 с.

63. Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки (ОНП) про перезахоронення радіоактивних відходів, що утворилися внаслідок виконання військових програм колишнього СРСР в Україні (2013 р.) // Міністерство закордонних справ України // Верховна Рада України. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Ugoda_UKR.pdf.

64. Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_034#Text.

65. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського 20 травня 2019 р. // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489>.

66. Інтеграція до ЄС: стан, особливості, виклики // Національна безпека і оборона. 2021. № 1-2 (185-186). С. 5-13.

67. Інформаційний матеріал щодо запровадження стандартів та керівних документів НАТО // Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzhennya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html>.

68. Історія Місії // Місія України при НАТО. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/misiya/istoriyiya-misiyi>.

69. Капсамун І., Руденко А., Торба В. 276 // День. 2017. №97/98. С. 4.

70. Керівництво НАТО ще не знає, що Кучма вже приїхав до Праги // Українська правда. 21 листопада 2002. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2002/11/21/2991694/>.

71. Кияк М. Балтійський веловізит: якими є результати Зе-поїздки до Таллінна і Вільнюса // Європейська правда. 29 листопада 2019 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/11/29/7103623>.

72. Концепція зовнішньої політики України. Під загальною редакцією Є. Габер, С. Корсунського, Г. Шелест. Жовтень 2020. 107 с.

73. Координаційна рада з комунікації євроінтеграції розпочала свою роботу // Урядовий портал, URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/koordinacijna-radaz-komunikaciyi-yevrointegraciyi-rozpochala-svoyu-robotu>.

74. Кравченко В. МЗС з обмеженою відповідальністю // Дзеркало тижня. 15 січня 2020 р. URL: https://zn.ua/ukr/internal/mzs-z-obmezhenouy-vidpovidalnistyuu-335604_.html.
75. Кулеба: будь-які вимоги Росії до НАТО щодо членства України неправомірні // Європейська правда. 1 грудня 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/12/1/7131027/>.
76. Курс на повноправне членство у ЄС і НАТО залишається незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України – Володимир Зеленський // Президент України. 4 червня 2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/kurs-na-povnopravne-chlenstvo-u-yes-i-nato-zalishayetsya-nez-55745>.
77. Литва попросить у НАТО надати Україні ПДЧ, – глава МЗС // Обозреватель. 7.04.2021. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/litva-proprosit-u-nato-nadati-ukraini-pdch-glava-mzs.htm>.
78. Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. Чернівці, 2009. 880 с.
79. Мартинець С. Зеленський в Німеччині озвучив позицію щодо вступу України в ЄС і НАТО // Сьогодні. URL: <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/zelenskiy-v-germanii-ozvuchil-poziciyu-povstupleniyu-ukrainy-v-es-i-nato-1285846.html>.
80. Мартинюк В. Роль політичної складової у процесі євроатлантичної інтеграції України // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2020. Т. 42. С. 57-69.
81. Марчук Є. На шляху до НАТО. Київ : Київ - Париж - Дакар, 2016. 608 с.
82. Мелещенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції // Український історичний журнал. 2021. Число 4. С. 104-113.
83. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та НАТО щодо заснування Центру інформації та документації НАТО в Україні (7 травня 1997 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950_019

84. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Організацією Північноатлантичного Договору щодо призначення Офіцерів зв'язку НАТО в Україні (підписаний 9 вересня 1998 р.) // Міністерство Закордонних справ України. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/memorandum_ukr.pdf.
85. Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між Міністерством України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Організацією Північноатлантичного договору (16 грудня 1997 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/950_004.
86. Найбільша газета Канади описала "безстрашну операцію" українських військових у Афганістані // Рубрика. 2021.08.30. URL: <https://rubryka.com/2021/08/30/spetsoperatsiya-v-afganistani/>.
87. НАТО // Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/nato>.
88. НАТО не має втручатися у внутрішню політику країн – Столтенберг // Укрінформ. 23.06.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3050659-nato-ne-mae-vtrucatisa-u-vnutrisnu-politiku-krain-stoltenberg.html>.
89. НАТО посилить заходи проти Росії у разі загострення ситуації в Україні – Блінкен // Mind. 1 грудня 2021. URL: <https://mind.ua/news/20233832-nato-posilit-zahodi-proti-rosiyi-u-razi-zagostrennya-situaciyi-v-ukrayini-blinken>.
90. Основні рішення Варшавського саміту / Бюлетень НАТО вересня 2016: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160923_1609-factsheet-warsaw-summit-ke.pdf.
91. Офіс Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції @UA.EU.NATO. Урядова організація // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/UA.EU.NATO/?fref=ts>.
92. П.Сійярто назвав закон таким, що "відображає дух Петра Порошенка, який веде антиугорську політику" // Радіо Свобода, 25 квітня 2019 р. www.radiosvoboda.org/a/29903937.html.

93. Павлюк М. Відносини Україна-НАТО у контексті міжнародних угод // Держава і право. 2009. Випуск 44. С. 626-632.
94. Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики позаблоковості // Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей. Чернівці: Технодрук, 2014. Т. 27-28. С. 88-93.
95. Павлюк М. Україна–НАТО: правовий аспект // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2008. № 4. С. 41-42.
96. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива. За загальною ред. О. І. Соскіна. Київ : Видавництво “Інститут трансформації суспільства”, 2007. 336 с.
97. Партнерство заради миру. Рамковий документ, 8 лютого 1994 р // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_001.
98. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. Київ : Центр Разумкова, 2021. 69 с.
99. Партнерство Україна-НАТО: час усвідомлення реалій, потреб та нових підходів // Національна безпека і оборона. 2012. № 2-3. С. 2-11.
100. Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського // Центральна виборча комісія. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp005pt021f01=233pt001f01=719>.
101. Передвиборча програма політичної партії “Слуга народу” // Центральна виборча комісія, URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp502pt001f01=919pf7171=403.html>.
102. Передумови і перспективи політичної асоціації // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 44-57.
103. Перепелиця Г. Особливе партнерство України і Канади в безпековій та оборонній сферах // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 58-72.
104. Пилипчук Д. СБУ-2020 // Дзеркало тижня. 8 січня 2020 р. URL: https://dt.ua/internal/sbu-2020-334981_.html.
105. Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.

106. План пріоритетних дій Уряду на 2018 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2018-rik>.

107. План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 1133-р // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetni-a1133r>

108. План пріоритетних дій Уряду на 2021 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 276-р // Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2021-s240321>

109. Положення про Місію України при НАТО // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1020/98#Text>.

110. Поляков Л. Проблеми і перспективи співпраці України з ЄС у сфері безпеки // Національна безпека і оборона. 2021. № 1-2 (185-186). С. 99-102.

111. Постанова Верховної Ради України Про питання вступу України до Організації Північноатлантичного договору (НАТО) // Відомості Верховної Ради України. 2008. № 13. С. 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-17#Text>.

112. Постанова Верховної Ради України “Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання” // Відомості Верховної Ради України. 2007. № 51. С. 533.

113. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. С. 379.

114. Почему Украине ни в коем случае нельзя отказываться от “минского процесса”: в США назвали причины // Сегодня, 23 октября 2018г. URL: <https://www.segodnya.ua/politics/pochemu-ukraine-ni-v-koem-sluchae-nelzya-otkazyvatsya-ot-minskogo-processa-v-ssha-nazvali-prichiny-1182072.html>.

115. Про війну на Донбасі, Байдена й Трампа. Що розповів Зеленський у 15-хвилинному інтерв'ю // Радіо Свобода. 01 лютого 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskyu-axios/31079869.html>.

116. Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного Договору: Указ Президента № 1039/ 2010 від 18 листопада 2010 р. // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1039/2010>.

117. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 1 липня 2010 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701#Text>

118. Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна-НАТО на 2013 р.: Указ Президента України № 371/2013 від 5 липня 2013 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/2013#Text>.

119. Про національну безпеку України: Закон України від 21.07.2018 р. № 2469-VIII // Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

120. Програма діяльності Кабінету Міністрів України. 2019 // Верховна Рада України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#n2>

121. Програма діяльності Кабінету Міністрів України. Червень, 2020 р. // Верховна Рада України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#Text>

122. Програма комплексної допомоги Україні / Бюлетень НАТО жовтень 2016: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_10/20161017_1610-compreh-ass-package-ukrain.pdf.

123. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Службу безпеки України" щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України // Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243.

124. Протидія тероризму в контексті інтеграції України в євроатлантичну систему безпеки // Інститут Євро-Атлантичного Співробітництва. www.ieac.org.ua/news/item/98-protydiia-teroryzmu-v-konteksti-intehratsii-ukrainy-v-ievroatlantychnu-systemu-bezpeky.

125. Путін вимагає гарантій від НАТО не розширюватися на схід // Mind. 1 грудня 2021. URL: <https://mind.ua/news/20233835-putin-vimagae-garantij-vid-nato-ne-rozshiryuvatisya-na-shid>

126. Рада ЄС розширила європейську оборонну співпрацю” // Deutsche Welle. 19 листопада 2018 р. URL: <https://www.dw.com/uk/рада-єс-розширила-європейськуоборонну-співпрацю/a-46367489>.
127. Референдум у Британії: 49% – за вихід з ЄС, 47% – проти // Європейська правда. 15 березня 2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/15/7046242/>.
128. Римская декларация сессии Совета НАТО о мире и сотрудничестве (Рим, 7 - 8 ноября 1991 года) // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_011#Text.
129. Рік діяльності Президента Володимира Зеленського: здобутки і прорахунки. Київ : Центр Разумкова, Видавництво “Заповіт”, 2020. 124 с.
130. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. Аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. 2014 р. №5-6. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf.
131. Рух до ЄС: проблеми, завдання, перспективи (Заочний круглий стіл урядовців і незалежних експертів) // Національна безпека і оборона. 2021. № 1-2 (185-186). С. 55-73.
132. Рух України до ЄС: проблеми, здобутки, перепони (Інтерв'ю) // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 66-78.
133. Саміт НАТО в червні не ухвалить рішення про ПДЧ для України – віцепрем'єрка // Радіо Свобода. 20 травня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrajina-pdch-nato/31265527.html>.
134. Сенатор США: якби Україна і Грузія отримали ПДЧ у 2008 році, не думаю, що конфлікт із Росією узагалі був // Радіо Свобода. 03 червня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraine-gruzia-nato/31288387.html>.
135. Сидоренко С. Скорочення заради НАТО: як Києву радять реформувати Службу безпеки України // Європейська правда, 13 травня 2021 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/05/13/7123127>.
136. Сірук М. Євген Марчук. На шляху до НАТО // День. 2016. №205-206. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/evgen-marchuk-na-shlyahu-do-nato>.
137. Скандал довкола «Кольчуг» позначився вже й на процесі асигнувань американської урядової допомоги Україні на 2003 бюджетний рік

// Радіо Свобода. 02 жовтня 2002. URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/894697.html>.

138. Соколовська Н. Фінляндія замислилася про вступ до НАТО // Deutsche Welle. 19.06.2014. URL: <http://www.dw.com/uk/фінляндія-замислилась-про-вступ-до-нато/a-17721149>.

139. Солодкий С. Інтеграція України до ЄС: російський чинник // Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2 (181-182). С. 133-136.

140. Співробітництво у сфері оборони та безпеки // Місія України при НАТО. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-nato/spivrobotnictvo-u-sferi-oboroni-ta-bezpeki>.

141. Спільна заява комісії Україна-НАТО з нагоди 20-ої річниці підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору // Організація північноатлантичного договору. URL:
https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_146087.htm?selectedLocale=uk.

142. Спільна зустріч з пресою Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга і Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала // Організація північноатлантичного договору. 9 лютого 2021 р. URL:
https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_181350.htm.

143. Ставлення громадян до альтернатив політики в різних сферах // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4 (175-176). С. 35-59.

144. Стандарти НАТО механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій // Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт. 12 лютого 2021. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2021/02/12/standarti-nato-mehanizm-i-tempi-vprovadzhennya-adaptacziya-do-ukrainskih-realij/>

145. Столтенберг відповів Зеленському, чому Україна ще не в НАТО // Українська правда. 9 лютого 2021. URL:
<https://www.pravda.com.ua/news/2021/02/9/7282868/>.

146. Столтенберг: НАТО продовжит оказувать решительную поддержку Вооруженным силам Украины. // УНИАН. 9 февраля 2016г. URL:
<http://www.unian.net/society/1259880-stoltenberg-nato-prodoljit-okazyivat-reshitelnuyu-podderjku-voorujennyim-silam-ukrainyi.html>.

147. Стратегічна Концепція Альянсу Затверджена главами держав і урядів, які взяли участь в засіданні Північноатлантичної ради у Вашингтоні

(Федеральний округ Колумбія) 23-24 квітня 1999 року // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_27433.htm

148. Структура політичної конкуренції та змістовні аспекти передвиборчих кампаній-2019 // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4 (175-176). С. 60-86.

149. Суспільна підтримка євроатлантичного курсу України: оцінки та рекомендації. Соціологічне дослідження Центру Разумкова. Київ, 2021. 55 с.

150. Сучасний етап розвитку партійної системи України: основні тенденції (інтерв'ю) // Національна безпека і оборона. 2020. № 3-4 (183-184). С. 98-119.

151. США провоцируют обострение на востоке Украины // Служба внешней разведки Российской Федерации. 22.11.2021. URL: <http://svr.gov.ru/smi/2021/11/ssha-provotsiruyut-obostrenie-na-vostokey-ukrainy.htm>.

152. США, НАТО, ЄС привітали ухвалення Україною Закону про розвідку // Голос Америки. 23 жовтня 2020 р. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zakon-pro-rozvidku/5632856.html>.

153. Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України та НАТО // Ї: Незалежний культурологічний часопис. 2014. Число 77. URL: http://www.ji.lviv.ua/n77texts/Zasady_spirvobitnyctva.htm.

154. Тодоров І. Трансформація взаємин Україна-НАТО у контексті позаблоковості // Вісник Громадської ліги Україна-НАТО. 2012. С. 22.

155. Торба В. Хто саботує рух до НАТО? // День. 2016. №19/20. С. 5.

156. У 2021 році НАТО розгляне питання ПДЧ для Грузії // Укрінформ. 13.12.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3153849-u-2021-roci-nato-rozglane-pitanna-pdc-dla-gruzii.html>

157. Угода між Державами-учасниками Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру», щодо статусу їхніх збройних сил // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_042

158. Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору (12 вересня 2002 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_002.

159. Угода про реалізацію Трестового фонду Україна - НАТО з питань кібербезпеки між Службою безпеки України та Румунською службою інформації (23 липня 2015 р.) // Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/642_063

160. Угорщина втретє заблокувала засідання Комісії Україна-НАТО // ТСН. 32.04.2018. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/budapesht-vtretye-zablokuvav-zasidannya-komisiyi-ukrayina-nato-1144338.html>.

161. Указ Президента України № 121/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

162. Указ Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

163. Указ Президента України №307/2021 від 23 липня 2021 року Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року "Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору" // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3072021-39461>.

164. Указ Президента України №837 від 8 листопада 2019 Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави” // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

165. Указ Президента України від 7 грудня 2016 року №547/2016 Про річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547/2016#Text>.

166. Указ Президента України Про ліквідацію Міжвідомчої комісії з питань підготовки України до вступу в НАТО від 02.04.2010 № 496/2010 // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/496/2010>.
167. Україна відмовилася від позаблокового статусу // Українська правда. 23 грудня 2014. <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/23/7052990/>
168. Україна не вступить до ЄС в найближчі 20-25 років – Юнкер // Європейська правда. 3.03.2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/3/7045776/>.
169. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]; Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Київ : Заповіт, 2021. 392 с.
170. Україна-2017: повільний рух вперед // Україна 2017-2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2018. С. 3-47.
171. Україна-2018: обережний оптимізм у турбулентний час // Україна 2018-2019: обережний оптимізм напередодні виборів (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2019. С. 3-58.
172. Україна-2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння // Україна 2019-2020: широкі можливості, суперечливі результати (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2020. С. 3-87.
173. Україна-2020: завищені сподівання, неочікувані виклики, інерційний рух // Україна 2020-2021: невинуваті очікування, неочікувані виклики (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 3-96.
174. Україна-НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В. Чернівці, 2008. 38 с. URL: <https://nadoest.com/ukrayina-nato-vid-znajomstva-do-povnocinnogo-chlenstva>.
175. Українське суспільство напередодні року виборів // Національна безпека і оборона. 2018. № 3-4 (175-176). С. 3-34.
176. Уряд затвердив Річну національну програму Україна-НАТО // Служба Віце-прем'єр-міністра України www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-richnu-nacionalnu-programu-ukrayina-nato.
177. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/goeei.ua/>.

178. Успішна Україна є найкращою відповіддю путінській системі // Укрінформ, 9 жовтня 2019 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2796242-elmar-brok-specialnij-radnik-prezidenta-evrokomisii-z-pitan-ukraini.html>.

179. Участь Збройних сил України у програмі «Партнерство заради миру» // Ї: Незалежний культурологічний часопис. 2014. Число 77. URL: http://www.ji.lviv.ua/n77texts/Uchast_zbrojnyh_syl_Ukrainy.htm.

180. Федуняк С. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі: Формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці : Рута, 2005. 334 с.

181. Федуняк С. Від Праги до Стамбула: динаміка відносин України і НАТО // Буковинський журнал. 2004. № 3-4. С. 65-71.

182. Федуняк С. Г. Політичний вимір системи безпеки євроатлантичного простору і нових незалежних держав: автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.04. Київ, 2006. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/164880>.

183. Флоти НАТО і України спільно борються проти піратів // URL: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/news_104597.htm.

184. Форсюк Наталія Валеріївна // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/profile/nataliya-forsyuk>

185. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору (9 липня 1997 р., м. Мадрид) // Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_002.

186. Хронологія відносин Україна – НАТО // Україна - НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nato>.

187. "Це неприйнятно": генсек НАТО про спроби Путіна встановлювати "сфери впливу" // Європейська правда. 1 грудня 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/12/1/7131028/>.

188. Церемонія вручення верительних грамот // Президент Росії. 1 грудня 2021 года (13:50). URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/67250>.

189. Циганюк В. Військова та гуманітарна допомога США Україні у 2014–2020 роках // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник

наукових статей. Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 104-116.

190. Чорновіл В. Твори : в 10 т. Т. 7 : Статті, виступи, інтерв'ю (березень 1990- грудень 1992). Київ : Смолоскип, 2011. 1079 с.

191. Шейко Ю. Чому Україну не запросили на "поворотний" саміт НАТО? // Deutsche Welle. 14.06.2021. URL: <https://www.dw.com/uk/чому-україну-не-запросили-на-поворотний-саміт-нато/a-57871309>.

192. Шлях до політичної асоціації Україна-ЄС (Заочний круглий стіл представників влади і незалежних експертів). Ольга Стефанішина, Іванна Климпуш-Цинцадзе, Матті Маасікас, Микола Точицький, Микола Капітоненко, Петро Бурковський // Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ : Центр Разумкова, 2021. С. 69-82.

193. Штогрин І. Все про можливий продаж “Мотор Січі” китайцям: аналітики пояснили, до чого тут США і Росія // Радіо Свобода. 27 серпня 2019 р. www.radiosvoboda.org/a/motor-sich-bolton-kytai/30132062.html.

194. Элмар Брок: Худшее, что может случиться с Кремлем, – демократическая и экономически успешная Украина // УНИАН. 23 декабря 2016г. URL: <http://interfax.com.ua/news/interview/392660.html>.

195. Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 17. С. 50-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2016_17_6.

196. 62% українців підтримують вступ України до ЄС, 58% - за вступ до НАТО // Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://www.facebook.com/goeei.ua/photos/a.1236702216458296/4362217827240037/>.

197. 92 % всієї військово-технічної допомоги, отриманої Україною з 2014 року, надійшло зі США, - посольство // Цензор.нет. 14 серпня 2019 р. URL: https://censor.net.ua/ua/photo_news/3142764/92_vsiyeyi_viyiskovotehnichnoyi_dopomogy_otrymanoyi_ukrayinoyu_z_2014_roku_nadiyish_lo_zi_ssha_posolstvo.

198. Brussels Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018 // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm.

199. Brussels Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021 // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.

200. Bucharest Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008 // North Atlantic Treaty Organization. URL: http://www.nato.int/cps/en/SID-A4A2EA2D-B401FE24/natolive/official_texts_8443.htm.

201. Chicago Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012 // North Atlantic Treaty Organization. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

202. Countering Russia's Hybrid Threats: An Update. Revised Draft Special Report by Lord Jopling (United Kingdom) Special Rapporteur // NATO Parliamentary Assembly. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2018-10/2018%20-%20COUNTERING%20RUSSIA%27S%20HYBRID%20THREATS%20-%20DRAFT%20JOPLING%20-%20166%20CDS%2018%20E.pdf>.

203. Embassy of Ukraine in the Republic of Latvia / Посольство України в Латвії. 7 квітня 2021. URL: <https://www.facebook.com/UKRinLatvia/posts/1566818230183936>.

204. Joint statement of the NATO-Ukraine Commission. Marking the 20th anniversary of the Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_146087.htm?selectedLocale=uk.

205. Kovryk-Tokar L., Pavliuk M. Ukraine-Russia-NATO relations in security context on post-soviet region (Part I. From the beginning of 1990s till middle 2000s) // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник

наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. Т. 29-30. С. 130-135.

206. NATO 2022. Strategic concept // North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/>.

207. North Atlantic Council statement on the situation in Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. 02 Mar. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_107681.htm/.

208. Poltoratskyy O. NATO-Ukraine Relations Dynamics // Зовнішні справи. 2012. № 12. С. 32-35.

209. Public Diplomacy Division NATO. Division Diplomatie publique OTAN 1110 Bruxelles, Belgique, 2017. 386 p.

210. Relations with Ukraine // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021 URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

211. Relations with Ukraine: Key areas of cooperation // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

212. Resolution 437 on Stability and Security in the Black Sea Region // NATO Parliamentary Assembly. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-10/2017%20-%20RESOLUTION%20437%20-%20BLACK%20SEA%20-%20SCHMIDT%20%20-%20%202021%20CDS%2017%20E.pdf>.

213. Strategic Concepts // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_56626.htm?selectedLocale=en.

214. The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council. 07 Nov. 1991 - 08 Nov. 1991 // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23847.htm.

215. Warsaw Summit Communique. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. // North Atlantic Treaty Organization, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Програми і фонди Допомоги НАТО Україні у 2014-2018 рр.¹

Дорадча допомога НАТО

Експерти з країн НАТО працюють при Представництві НАТО в Україні і надають дорадчу допомогу з ключових питань щодо виконання завдань СОБ. Вони надають допомогу в реформуванні системи логістики в Україні, у розбудові сержантсько-старшинського корпусу та в інших питаннях. Радники також допомагають Україні розробляти національне законодавство відповідно до ключових євроатлантичних принципів та норм.

Програми НАТО на підтримку України

1. Виховання доброчесності (ВД)

Бюджет € 2 618 000. Контрибутори: Болгарія, Норвегія, Польща, Швейцарія, Великобританія, Данія, Чехія, Фінляндія.

Цілі: допомога Україні з метою підвищення культури доброчесності в оборонній сфері та секторі безпеки; надання індивідуальної підтримки, спрямованої на досягнення тривалих результатів реформування системи належного управління та запобігання корупції.

2. Програма «Удосконалення військової освіти» (DEEP)

Контрибутори Канада, Данія, Німеччина, Болгарія, Франція, Угорщина, Литва, Латвія, Чехія, Великобританія, Португалія, Румунія, Норвегія, Словаччина, Швейцарія, Словенія, Польща, США.

Цілі: покращення системи професійної військової освіти та підготовки; допомога у формуванні за стандартами Альянсу нового офіцерського та сержантського корпусу.

3. Програма з професійного розвитку (ППР)

Бюджет (на 2018 р.) € 650 000.

Контрибутори: Великобританія, Данія, Естонія, Німеччина, Литва, Польща, Нідерланди, Швеція, Норвегія, Туреччина

Ціль: допомога українській владі в реалізації політики євроатлантичної інтеграції шляхом удосконалення професійного розвитку державних службовців.

4. Програма з перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців

Бюджет € 380 000.

Ціль: сприяння процесу цивільного працевлаштування звільнених військовослужбовців, надаючи їм можливість отримати додаткову професійну кваліфікацію, орієнтовану на вимоги цивільного ринку праці.

¹ Складено за даними:

Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. 2018. Київ, 2018. - 12 с.

Допомога НАТО Україні / Бюлетень НАТО. Жовтень 2018: Управління громадської дипломатії НАТО - служба преси та ЗМІ. 4 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181114_1811-factsheet-nato-ukraine-sup.pdf.

5. Психологічна реабілітація для колишніх учасників АТО/ООС

Бюджет € 523 600.

Цілі: сприяння реінтеграції колишніх учасників АТО/ООС до цивільного життя; запобігання та подолання наслідків посттравматичного синдрому шляхом визначення персональних особливостей посттравматичної поведінки і сприяння розвитку стійкої системи психологічної реабілітації військовослужбовців Збройних сил та Національної гвардії України.

6. Програма «Наука заради миру та безпеки» (НМБ)

Цілі: сприяння налагодженню практичної співпраці між експертами та науковцями країн-членів НАТО і країн-партнерів; підтримка міжнародних зусиль з протидії новим викликам безпеці та удосконалення системи раннього попередження і прогнозування для запобігання катастрофам та кризам.

7. Планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру

Контрибутори: НАТО, Польща, Румунія, Словаччина.

Цілі: сприяння Державній службі України з надзвичайних ситуацій у розбудові її потенціалу та можливостей у сфері цивільного захисту та гуманітарної допомоги, реалізуючи заходи під егідою ЄКЦ; ЄКЦ також виступає в ролі клірингового центру для координації запитів і пропозицій щодо надання допомоги у випадку природних і техногенних катастроф.

8. Процес планування та оцінки сил (ППОС)

ППОС забезпечує структурований підхід для посилення взаємосумісності та можливостей Збройних сил України співпрацювати з країнами-членами НАТО в багатонаціональних навчаннях, операціях з реагування на кризи та інших заходах, спрямованих на забезпечення безпеки й стабільності. ППОС є також інструментом планування та оцінки прогресу з трансформації та модернізації оборонної і військової сфери.

9. Військово-технічне співробітництво

Спільна робоча група з військово-технічного співробітництва (СРГВТС) виконує наступні завдання: аналіз результатів співробітництва Україна-НАТО в галузі озброєння та військово-промислового комплексу і визначення пріоритетів подальшої спільної роботи; моніторинг виконання Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 р.; контроль участі України у проектах багатонаціонального співробітництва; моніторинг запровадження стандартів НАТО у Збройних силах України, а також реформування систем логістики та стандартизації.

10. Дорожня карта Україна-НАТО з оборонно-технічного співробітництва

Дорожня карта передбачає низку заходів, у тому числі стосовно С4, безпеки боєприпасів, кодифікації, управління життєвим циклом та його забезпечення, а також реформування оборонної промисловості.

11. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій

Цілі: сприяння розвитку потенціалу стратегічних комунікацій з метою забезпечення в Україні ефективних та прозорих урядових комунікацій, приділяючи особливу увагу сектору безпеки та оборони; консультативна допомога НАТО, тренування та обмін досвідом, а також предметне експертне співробітництво.

12. Платформа Україна-НАТО з протидії гібридній війні

Цілі: посилення спроможностей України та Альянсу ідентифікувати гібридні загрози; нарощування потенціалу державних інституцій для забезпечення кращої готовності протидіяти гібридним загрозам та посилення стійкості у сфері цивільного захисту, захисту критичної інфраструктури, стратегічних комунікацій, захисту цивільного населення, кібербезпеки та протидії тероризму.

13. Реформування сектору безпеки та оборони

Ціль: сприяння реформуванню сектору безпеки та оборони України, з особливою увагою до забезпечення цивільного демократичного контролю.

Допомога НАТО Україні через цільові фонди

14. Командування, управління, зв'язок, комп'ютеризація (С4)

Бюджет € 2 741 761. Контрибутори: Великобританія, Канада, Німеччина, Польща, Туреччина, Данія, США, Австралія, Ісландія, Латвія, Литва.

Цілі: посилення спроможності України забезпечувати власну безпеку шляхом реорганізації та модернізації С4 структур; підвищення взаємосумісності українських С4 структур між собою, а також із НАТО; сприяння участі України в спільних навчаннях та операціях під проводом Альянсу.

15. Трастовий фонд з логістики та стандартизації

Бюджет € 4 100 000. Контрибутори: Польща, Чехія, Нідерланди, Бельгія, Болгарія, Канада, Данія, Туреччина

Цілі: підтримка Програми допомоги НАТО Україні з метою реформування національної системи логістики і стандартизації ЗСУ шляхом впровадження трьох ініціатив, а саме:

- Ініціатива 1: підвищення національних спроможностей з кодифікації;
- Ініціатива 2: поліпшення можливостей управління системою постачання;
- Ініціатива 3: покращення можливостей управління стандартизацією.

16. Трастовий фонд з кіберзахисту

Бюджет € 1 065 000. Контрибутори: Румунія, Туреччина, США, Албанія, Естонія, Угорщина, Італія, Португалія.

Цілі: надання Україні допомоги, необхідної для створення Команди реагування на інциденти в галузі кібербезпеки (CSIRT), а також розвитку оборонних технічних можливостей з протидії кіберзагрозам, включаючи:

- створення Центру реагування на кіберінциденти;

- надання обладнання для лабораторій з розслідування випадків кібератак;
- тренування та дорадча допомога.

17.Трастовий фонд зі створення системи зміни військової кар'єри на професійну цивільну

Бюджет € 435 000. Контрибутори: Норвегія, Португалія, Туреччина, Албанія, Хорватія, Греція, Люксембург.

Цілі: надання допомоги з розробки та імплементації сталого, ефективного та інтегрованого підходу до процесу перепідготовки і соціальної адаптації військовослужбовців як функціональної складової системи менеджменту персоналом Збройних сил України та інших силових відомств, зокрема, Національної гвардії та Державної прикордонної служби України; сприяння зміцненню миру шляхом розвитку демократії, застосування принципів належного управління та фундаментальних цінностей, таких як права і свободи людини, справедливість і верховенство права.

18.Трастовий фонд з медичної реабілітації

Бюджет € 2 250 000. Контрибутори: Болгарія, Фінляндія, Угорщина, Франція, Естонія, Литва, Японія, Нідерланди, США, Португалія, Словаччина, Словенія, Швеція, Туреччина, Німеччина, Данія.

Цілі: надання допомоги пацієнтам – діючим та звільненим зі служби військовослужбовцям, а також цивільному персоналу сектору безпеки та оборони, забезпечення невідкладних послуг з реабілітації та протезування за межами країни, а також доступу до професійної спортивної реабілітації; сприяння розвитку системи фізичної реабілітації в Україні з метою гарантування наявності засобів для надання якісних та надійних послуг діючим і звільненим зі служби військовослужбовцям, а також цивільному персоналу сектору безпеки та оборони.

19.Трастовий фонд зі знешкодження вибухонебезпечних предметів та протидії саморобним вибуховим пристроям (ЗВП \ ПСВП)

Бюджет € 683 120. Контрибутори: Словаччина, Данія, Нідерланди, Люксембург, Чорногорія, Норвегія, Румунія, Швеція, Великобританія, США.

Цілі: посилення координації в рамках реалізації потенціалу зі знешкодження вибухонебезпечних предметів та протидії саморобним вибуховим пристроям; розробка відповідних доктринальних та концептуальних положень, розвиток організаційних структур, навчання, матеріально-технічне забезпечення.

20.Трастовий фонд з “демлітаризації”

Бюджет € 25 000 000. Контрибутори: США, ЄС, Італія, Люксембург, Ірландія, Фінляндія, Норвегія, Бельгія, Німеччина, Швейцарія, Туреччина.

Початкові цілі: сприяння Україні у виконанні зобов'язань за Оттавською конвенцією щодо знешкодження протипіхотних мін, а також допомога в безпечному знищенні застарілих і надлишкових запасів озброєнь і боєприпасів.

Нові цілі: У квітні 2018 р., у відповідь на запит Міністра оборони України, Агентство НАТО з підтримки і постачання в рамках проекту з

демлітаризації представило дворічний план, націлений на: посилення потенціалу ЗС України з менеджменту запасів боєприпасів, ракет та ЛОСЗ; покращення системи управління запасами боєприпасів у ЗС України.

21. Менеджмент, постачання, транспортування та обслуговування запасів боєприпасів, ракет та ЛОСЗ

Бюджет € 1 500 000. Контрибутори: США, Німеччина.

Цілі: посилення потенціалу ЗС України у сфері менеджменту запасів боєприпасів, ракет та ЛОСЗ; впровадження ефективних електронних рішень у сфері менеджменту, постачання, транспортування та обслуговування таких запасів з метою заміни застарілої паперової системи обліку радянського типу, яка наразі застосовується в системі менеджменту діяльності ЗС України.

22. Безпечний менеджмент запасами боєприпасів

Бюджет € 650 000. Контрибутори: США, Інформ. центр аналізу безпеки боєприпасів НАТО (NATO MSIAC), Європейське командування ЗС США (US EUCOM).

Цілі: посилення потенціалу системи менеджменту боєприпасів ЗС України; допомога у переході від застарілої системи менеджменту запасів боєприпасів радянського типу до системи безпеки та відповідності за стандартами НАТО (S3).

23. Грастовий фонд з ліквідації радіоактивних відходів

Бюджет € 1 500 000. Контрибутори: Німеччина, Люксембург.

Цілі: реалізація проекту з ліквідації могильника радіоактивних відходів, розташованого на колишньому радянському військовому об'єкті «Цибулеве» у Кіровоградській обл.

Додаток 2. Програми і фонди Допомоги НАТО Україні у 2019-2021 рр.¹

Дорадча допомога НАТО

Програми НАТО на підтримку України

1. Виховання доброчесності (ВД)
2. Програма «Удосконалення військової освіти» (DEEP)
3. Програма з професійного розвитку (ППР)
4. Програма з перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців
5. Програма «Наука заради миру та безпеки» (НМБ)
6. Планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру
7. Процес планування та оцінки сил (ППОС)
8. Військово-технічне співробітництво
9. Дорожня карта Україна-НАТО з оборонно-технічного співробітництва
10. Платформа Україна-НАТО з протидії гібридній війні
11. Реформування сектору безпеки та оборони
12. Програма обміну даними про повітряну ситуацію²
13. Програма оцінки та зворотного зв'язку концепції оперативних спроможностей НАТО (сприяє подальшому розвитку збройних сил, а також дає змогу Альянсу скласти індивідуальні пакети збройних сил, які можна використовувати для підтримки операцій і місій під проводом НАТО)³.
14. Підтримка України у виконанні Резолюції 1325 Ради Безпеки ООН «Жінки, мир і безпека»⁴.

Допомога НАТО Україні через цільові фонди

15. Командування, управління, зв'язок, комп'ютеризація (C4)
16. Трастовий фонд з логістики та стандартизації
17. Трастовий фонд з кіберзахисту
18. Трастовий фонд зі створення системи зміни військової кар'єри на професійну цивільну
19. Трастовий фонд з медичної реабілітації
20. Трастовий фонд зі знешкодження вибухонебезпечних предметів та протидії саморобним вибуховим пристроям (ЗВП \ ПСВП)
21. Трастовий фонд з «демлітаризації»
22. Трастовий фонд з ліквідації радіоактивних відходів

¹ Складено за даними: Relations with Ukraine: Key areas of cooperation // North Atlantic Treaty Organization. Last updated: 27 Aug. 2021. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm

² Не згадується в попередніх документах.

³ Уведена після 2018 р.

⁴ Уведена після 2018 р.

Додаток 3 Контент аналіз

Планів пріоритетних дій Уряду і Програм діяльності Кабінету Міністрів України (за 2018-2021 роки) та Звітів про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України (за 2019-2020 роки)¹

Ключові слова: «НАТО» і «євроатлантич»[ні інтеграція і стандарти] зустрічаються:

- План 28 березня 2018 р. 22 і 8 разів
- Програма 4 жовтня 2019 р. 21 і 10 разів
- Програма 12 червня 2020 р. 22 і 9 разів
- План 9 вересня 2020 р. 50 і 23 разів
- План 24 березня 2021 р. 18 і 20 разів

- Звіт за 2019 р. 57 і 5 разів
- Звіт за 2020 р. 115 і 10 разів

Ключові слова: «ЄС» і «європейс»[ька інтеграція, стандарти і інституції] зустрічаються:

- План 28 березня 2018 р. 46 і 106² разів
- Програма 4 жовтня 2019 р. 42 і 24 разів
- Програма 12 червня 2020 р. 47 і 45 разів
- План 9 вересня 2020 р. 94 і 122 разів
- План 24 березня 2021 р. 71 і 82 разів

- Звіт за 2019 р. 134 і 126 разів
- Звіт за 2020 р. 190 і 126 разів

¹ Складено на основі:

План пріоритетних дій Уряду на 2018 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2018-rik>

Програма діяльності Кабінету Міністрів України. 2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#n2>

Програма діяльності Кабінету Міністрів України. Червень, 2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#Text>

План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 1133-р <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetni-a1133r>

План пріоритетних дій Уряду на 2021 рік. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 276-р <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2021-s240321>

Звіт про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2019 році. <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-uryadu-2019>

Звіт про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2020 році. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-zvitu-pro-hid-i-rezultati-vikonannya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-u-2020-roci-327-140421>.

² Високе число пояснюється наявністю чисельні дубляжі і перелік установ.

Встановлено:

- у плані від березня 2018 р. і програмі від жовтня 2019 р. чисельність ключових слів "ЄС" перевищує "НАТО" приблизно в 2 рази
- у програмі від червня 2020 р. і плані від вересня 2020 р. чисельність ключових слів "ЄС" перевищує "НАТО" приблизно в 3 рази
- у плані від березня 2021 р. чисельність ключових слів "ЄС" перевищує "НАТО" приблизно в 4 рази
- у звіті за 2019 р. чисельність ключових слів "ЄС" перевищує "НАТО" приблизно в 4 рази
- у звіті за 2020 р. чисельність ключових слів "ЄС" перевищує "НАТО" приблизно в 3 рази

Підрахунки:

- В урядових планах і програмах починаючи з 2020 року наочне непропорційне зростання співвідношення згадуваності "ЄС"/"НАТО" (або уваги до ЄС) в півтора рази, яке у 2021 р. зросло в двічі, порівняно з 2018 і 2019 роками.
- Обернена диспропорція спостерігається в урядових звітах за 2019 і 2020 роки, а саме скорочення частки співвідношення згадуваності "ЄС"/"НАТО" з 4 до 3 разів.

Висновки:

- Результати контент аналізу програм і планів уряду можуть свідчити про зниження уваги уряду до визначеного в Конституції курсу на вступ до НАТО, за рахунок інтенсифікації (чи інше) європейської інтеграції України.
- Натомість результати контент аналізу звітів уряду можуть свідчити про більшу ефективність реалізації євроатлантичного курсу порівняно з європейським. Водночас і вони свідчать про меншу увагу уряду до НАТО порівняно з ЄС.

Додаток 4

Експертні оцінки співвідношення ваги партнерства з ЄС і НАТО¹

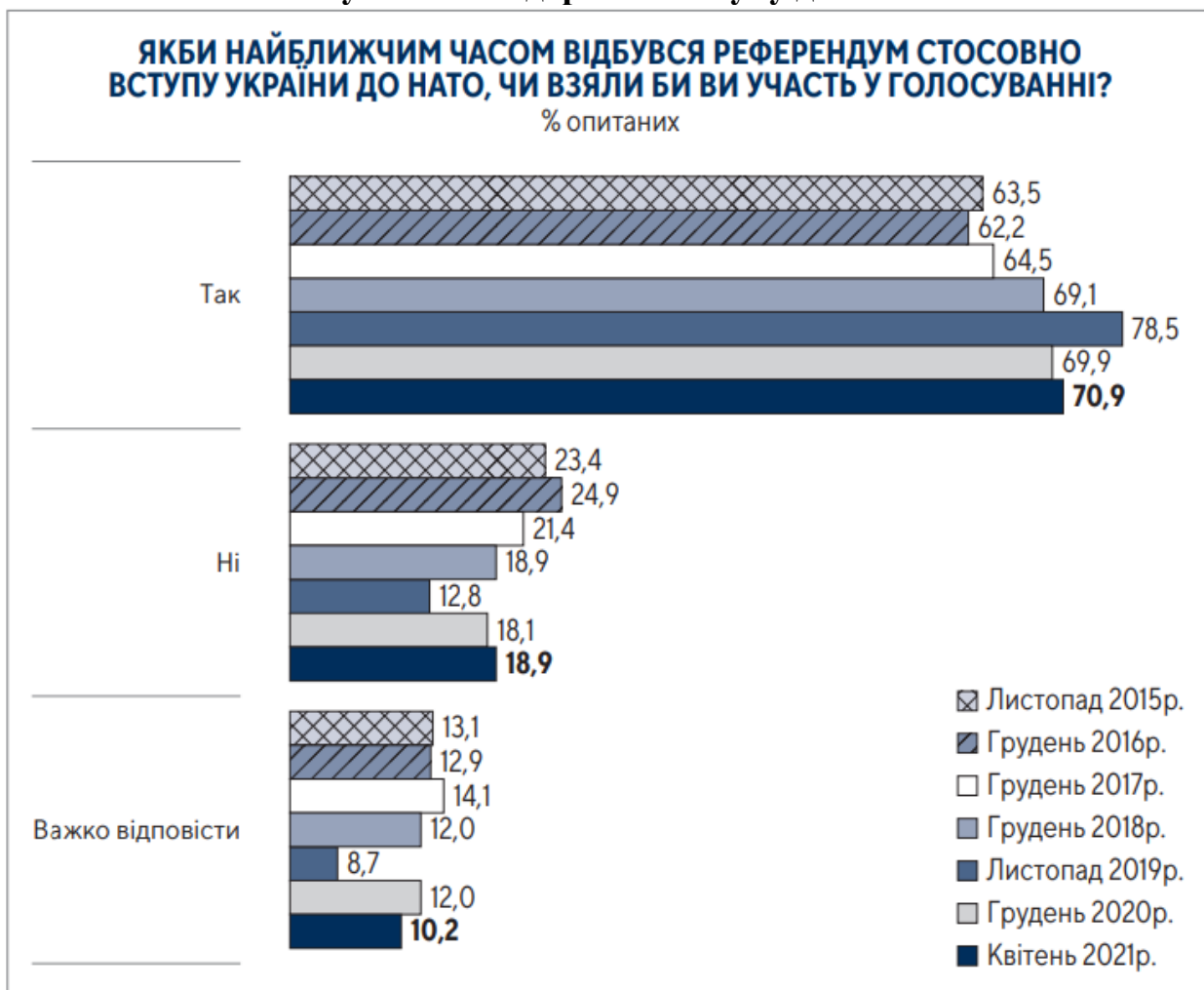
ОЦІНКА «ВАГИ» ПАРТНЕРСТВА З ЄС, НАТО ТА США У СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ, середній бал*						
	ЄС		НАТО		США	
	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти
Зовнішні гарантії безпеки	2,4	2,5	3,5	3,6	4,1	4,3
Врегулювання російсько-українського конфлікту	2,7	3,5	3,1	3,4	3,8	4,2
Зміцнення та реформування Збройних Сил	2,4	2,2	4,0	4,7	4,2	4,7
Реформування правоохоронних органів	3,4	4,2	3,0	2,7	3,2	4,1
Реформування спеціальних і розвідувальних органів	2,6	3,8	3,6	3,8	3,8	4,1
Придбання озброєнь, військової і спеціальної техніки в інтересах силових структур	2,3	2,8	3,3	3,7	4,3	4,3
Реформування системи правосуддя	3,5	4,4	2,6	2,5	3,4	4,3
Боротьба з корупцією	3,5	4,6	2,9	3,3	3,8	4,5
Розвиток оборонної промисловості	2,3	3,2	3,2	3,7	3,5	4,3

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що внесок партнера є мінімальним, а «5» – максимальним.

¹ Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. Київ, Центр Разумкова, 2021. 69 с. С. 65.

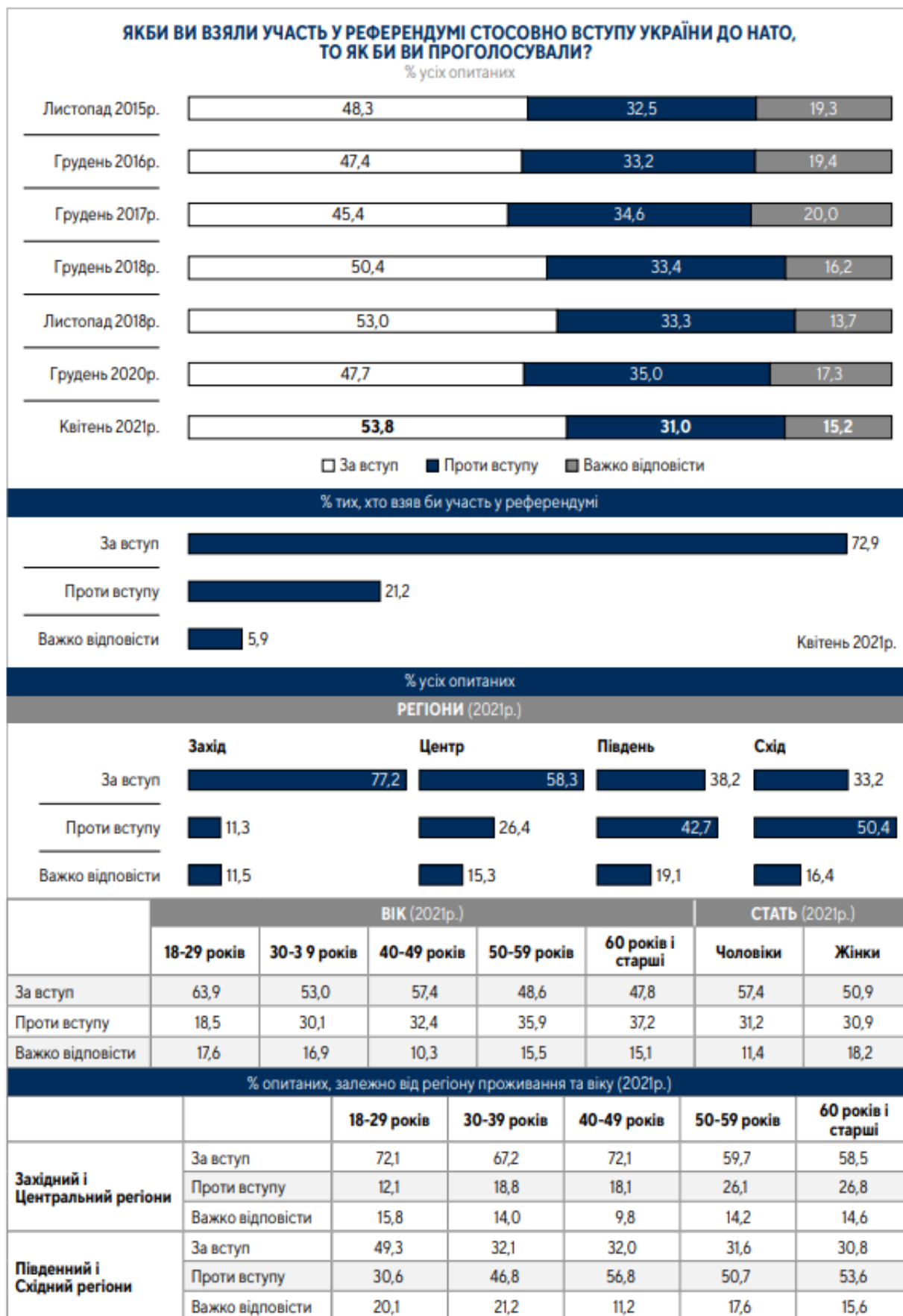
Додаток 5

5.1. Суспільна підтримка вступу до НАТО¹

¹ Суспільна підтримка євроатлантичного курсу України: оцінки та рекомендації. Соціологічне дослідження Центру Разумкова. Київ, 2021. 55 с. С.6-7.

5.2. Суспільна підтримка вступу до НАТО¹

¹ Суспільна підтримка євроатлантичного курсу України: оцінки та рекомендації. Соціологічне дослідження Центру Разумкова. Київ, 2021. 55 с. С.6-7.

Horfyniak Tetiana

**Security cooperation between Ukraine and NATO
at the present stage (2014-2021)**

Summary

This master's thesis is presented for defense in the specialty "International Relations" at the Yuri Fedkovych National University of Chernivtsi.

The relevance of the study of security cooperation between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization is due to the fact that currently Ukraine's strategic goal is to preserve its territorial integrity and guarantee national security. The development of a constructive dialogue with NATO contributes to this goal. By cooperating with NATO, Ukraine is able to significantly improve its defense capabilities, security and skills. And this, in turn, has a positive effect on Ukraine's ability to guarantee its national security.

Previously, Ukraine primarily sought European integration - accession to the European Union. This was due to the natural desire of the majority of the population to the European standard of living. Instead, Euro-Atlantic integration was largely not considered a priority goal: NATO membership was seen as an ancillary tool, a step towards EU accession. After all, it was believed that Ukraine was not threatened by the aggression of its neighbors. But the events of 2014 dispelled these illusions. The long aggression of the Russian Federation against Ukraine, its hybrid forms clearly demonstrated the need for security cooperation of Kyiv with the states and security structures of the West.

Ukraine's announcement of ending its policy of non-alignment not only broadened NATO's search for support, but also, in the long run, put Ukraine's Euro-Atlantic integration on the agenda. That is why the issues of cooperation between Ukraine and NATO are very important now.

The purpose of the thesis is a comprehensive study of the preconditions, progress, status and prospects of security cooperation between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization at the present stage - in the conditions of hybrid aggression of the Russian Federation in 2014-2021.

This goal defines the following **objectives of the study**:

- To reveal the nature of security cooperation between Ukraine and NATO, to determine its periodization and to characterize the source base of the problem (This task is implemented in Chapter 1);
- to establish the peculiarities of the formation and development of relations between Ukraine and NATO in the 1990s - early 2010s (This task is implemented in Chapter 2);
- to analyze the deepening of security cooperation between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization in 2014-2019 (This task is implemented in Chapter 3);
- describe the cooperation between Ukraine and NATO in 2019-2021 (This task is implemented in Chapter 4);
- to reveal the main problems of Ukraine's Euro-Atlantic integration in political discourse (namely, the expediency of joining NATO and relevant reforms, the nature of Ukraine-NATO relations, the attitude of politicians and the population to Ukraine's accession to NATO. This task is implemented in Chapter 5).

The chronological framework of the study covers the years 1991-2021. To reveal the preconditions of modern cooperation between Ukraine and NATO, a historical digression was made in the era of "formation" of their relations (1991-2013). 2014-2021 is a period of modern security cooperation between Ukraine and NATO. It has been considered since the beginning of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which clearly demonstrated the expediency of Ukraine's Euro-Atlantic integration, and analyzed before the meeting of the North Atlantic Council in Riga from November 30 to December 1, 2021.

Research methods. A number of general scientific and special methods were used to solve the set goals and objectives.

The research methodology is based on methodological synthesis, which includes systemic, historical, comparative, descriptive and other methods of mastering reality. The dialectical approach is used as the leading one.

The systematic method allowed to consider security cooperation between Ukraine and NATO as mutually beneficial cooperation of stakeholders. The concept of security cooperation includes a narrow and broad understanding. The first involves the cooperation of defense institutions and the armed forces of partners to resist traditional (military) threats. The second is their comprehensive cooperation to neutralize the whole complex of traditional and asymmetric threats, new challenges and threats to international peace and security.

The historical approach is used to chronologically record the political events and facts of cooperation between Kyiv and Brussels, their study in the temporal and dynamic development. The comparative method identified commonalities and differences between partners' approaches to security issues.

The use of the descriptive method made it possible to consider in detail the preconditions and state of security cooperation between Ukraine and NATO in different periods.

The institutional method and content analysis were also used in the work.

The structure of the study. This work consists of an introduction, five chapters, a list of sources used, appendices and annotations.

The main themes that are brought to the defense.

Security cooperation between Ukraine and NATO, designed to protect the parties from potential threats and real dangers, is mutually beneficial. For NATO, Ukraine is a valuable partner in peacekeeping operations and a stabilizing factor in Central and Eastern Europe. For Ukraine, the Alliance has long been a source of various forms of material and technical assistance. Ukraine is becoming a "recipient" - a "consumer of security services" of NATO and its member countries (in various forms) that complement its own resistance to Russian aggression since 2014.

Different options for periodization do not fully reveal all the features of Ukraine's relations with NATO. Speaking of modern cooperation, given the change in the nature of their relations after the beginning of the Russian aggression against Ukraine, we date it to 2014 - 2021. We propose to periodize it according to the presidential term, taking into account the results of the 2019 elections in Ukraine.

During 1991-2013, Ukraine went through a difficult path of formation, development and deepening of relations with NATO, and then retreating from the idea of Euro-Atlantic integration. Cooperation between Ukraine and NATO, from 2010 to 2013 was implemented in a "non-aligned".

Since 2014, Ukraine has been cooperating quite consistently and meaningfully with the alliance on mutually beneficial terms. Ukraine has taken an active part in NATO-led peacekeeping operations and missions. The reforms brought Ukraine closer to the standards of the alliance, helped to increase systemic cooperation, taking into account all the capabilities of NATO and member states in order to strengthen the country's defense capabilities and counter Russian expansion. On 7 February 2019, the course for NATO membership was enshrined in the Constitution of Ukraine.

In recent years, Ukraine's cooperation with NATO has developed, both quantitatively and qualitatively, which makes it possible to raise the question of the Membership Action Plan more and more clearly. Nevertheless, there are currently serious concerns about the number, content and forms, quality and pace of reforms in Ukraine to ensure its path to NATO, as well as information on what has been done, which suggests some inertia in the development of cooperation.

Accession to NATO is supported by the majority of Ukraine's population. Ukraine's Euro-Atlantic integration is not an end in itself. Ukraine's security cooperation with NATO is extremely important for the realization of the basic interest of our state - its survival.